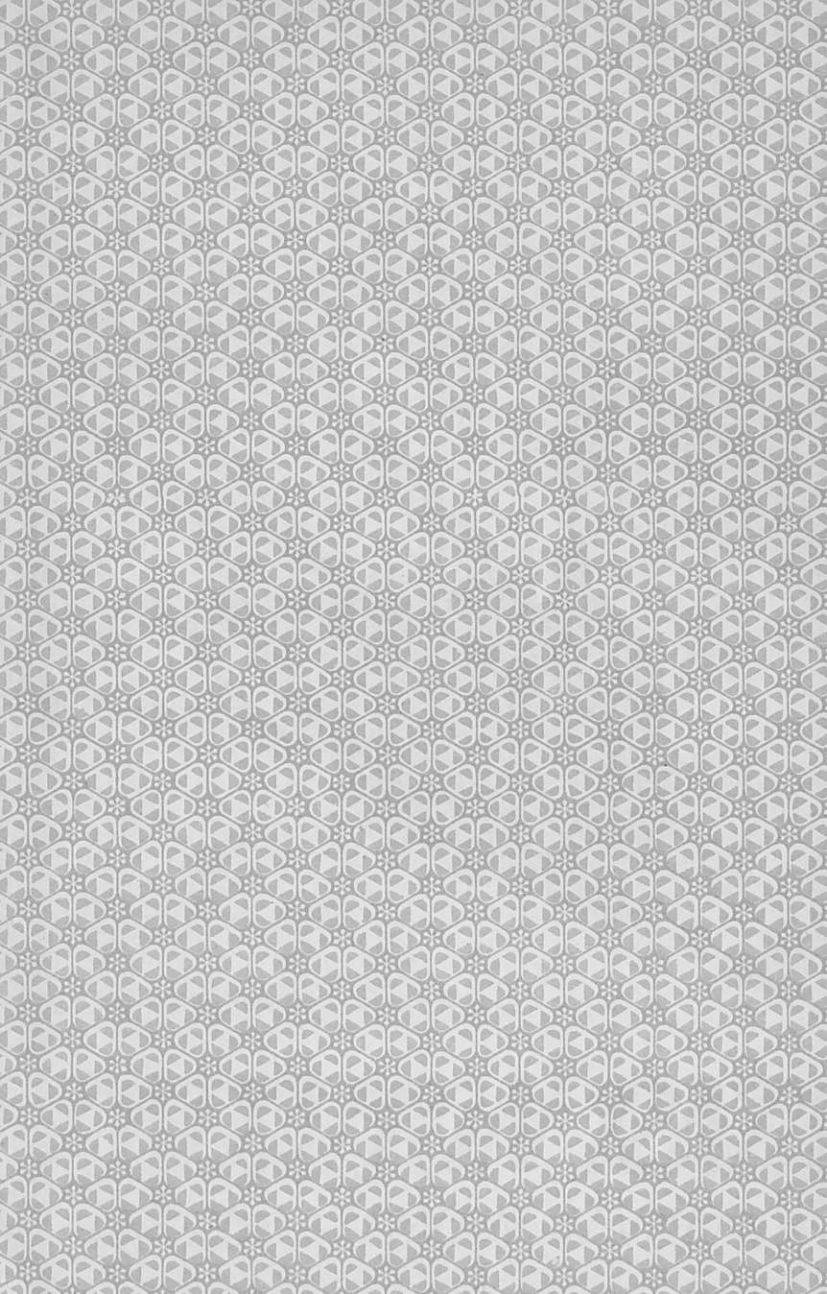

I
D
T

PETSAMON RATA

KAPTEENI TERÄS

Jalmari Kava

PETSAMON RATA

ISÄNMAALLINEN UNELMA

♦♦♦

*Aseensa aamu seppelöi:
maan kaiho roiltoon kantakaa,
ett' elon valtaa heilimöi
puutarhan lailla laaja maa!*

O. MANNINEN.

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA
HELSINKI

HELSINKI 1921
KARLSSON & JANTUNEN OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINO

ENSIMMÄINEN KIRJA

I.

Valtioneuvoston kulkulaitosministeriön toinen esittelijäsihteeri kumartui kuin kumartuikin avaimenreijästä katsomaan kulkulaitosministerin huoneeseen, ja hänen sileiksi ajetuilta, hieman naisellisilta kasvoiltaan kuvastui uteliaisuuden pingotus. Aivan oikein, ministeri toimi kuin kone. Kuten aina kahvin juotuaan hän hetken seiso i akkunasta ulos katsellen, silmissä hiukan hajamielinen ja raskas ilme, toinen käsi housun taskussa, toisessa hammastikku. Nyt hän astui pöydän luo, kopeloi laatikostaan sikarin ollenkaan katsomatta käsiinsä, katkaisi sen kärjen, ei veitsellä eikä purren, vaan omituisen taitavasti kynsillään, otti tulta ja sitten, tietysti, kuten aina ennenkin, istuutui sohvalle hieman selkäkenoon ja tuprutteli lyhyitä sauhuja. Tuon pienen levon hän oli vuosikautia katsonut voivansa suoda itselleen. Hän istui siinä noin kymmenisen minuuttia mietteisiinsä vajonneena, rasvoittumaan pyrkivä vatsa pullollaan, sauhun jollakin tavoin pehmentäessä hänen hiuksiensa ja partansa hopeoituneiden karvain väriä.

Esittelijäsihteeri tiesi, että tämä oli työpäivän ainoa hetki, jona ministeri katkaisi rasittavan ja hermojakuluttavan työnsä ja jolloin saattoi uskaltaa jotakin sellaista kuin hänellä nyt oli mielessä: kysellä jotakin aivan kuin viran ulkopuolella. Hän koputti ovelle ja pyyhkäisi

levottomana otsaansa; sitten kuului lyhyt ja hiljainen: sisään.

— Olen saanut esiteltäväkseni erään mielestäni sangen merkillisen anomuksen, joka näyttää vaativan laajan mietinnön ja jonka ratkaisuehdotusta laatiessani varmaankin hyvin usein olen pakotettu etukäteen neuvottelemaan Teidän kanssanne, herra ministeri. Mutta jo suunnitelman teko mietintöä varten näyttää minusta tässä tapauksessa sellaiselta, että se tarvitsee viitoituksen. Vaikka on ilmeistä, että sekä rautatiehallituksen että maanviljelyshallituksen on annettava asiasta lausuntonsa, saattaa mielestäni olla tarpeellista hankkia lausuntoja niin monelta muulta taholta, että pyytäisin herra ministeriltä ohjeita, vaikka en vielä ole läheskään perehtynyt saati sitten syventynyt asiaan.

— Ja mistä sitten olisi kysymys? sanoi ministeri hiukan haluttomalla ja väsähtäneellä äänellä.

— Tarkoitan Osakeyhtiö Petsamon anomusta saada rakentaa rautatie Rovaniemeltä Petsamon satamaan kaikkine siihen liittyvine, etupäässä maanviljelystä ja vuoriteollisuutta koskevine seikkoineen.

— Mitä koskevine seikkoineen? kysyi ministeri ärtyneesti, kohoutuen nopeasti suurempaan asentoon ja ryppistäen kulmiaan.

— Kysymyksessä ei ole todellakaan vähempää kuin rautatien rakentaminen Petsamoon, miinkä yhtiö tarjoutuu erinäisillä ehdoilla suorittamaan omalla kustannuksellaan ja luovuttamaan sittemmin maksutta Suomen valtiolle.

Hiukan punaa syöksähti ministerin uurtuneille poskille, ja esittelijä tiesi, että se monesti saattoi olla myrskyn merkki.

— Hyvä herra, mitä hassutuksia te nyt näette hyväksi ladella minulle! Ette kai tarkoita, että valtioneuvostossa ryhdyttäisiin vakavasti käsittelemään jonkun yltiöpään houreita, jotakin mieletöntä anomusta, jonka lähettäminen tänne on ennen kuulumaton teko! Itsehän tietänne, mihin summiin Petsamon radan ylimalkaisinkin kustannusarvio nousee. Ette kai väittäne, että mikään yksityinen tai yhtiö ottaisi sen tehdäkseen ilmaiseksi Suomen valtiolle!

— Herra ministeri, anomus on kuitenkin sitä laatua, ettei sitä voida palauttaa yksinkertaisella epäävällä päätöksellä. Siihen nimittäin liittyy asiakirjoja, karttaluonnoksia, rautatierakennusta, voima-asemia, maanviljelystöitä y. m. koskevia piirustuksia, joiden laatiminen on ollut ainakin satojen tuhansien, mutta kenties miljoonien asia. Saan huomauttaa Teille, herra ministeri, että sama yhtiö pyysi ja sai kaksi vuotta sitten luvan tutkia ja linjoittaa Petsamon radan kulkureitin, silloinkin kokonaan omalla kustannuksellaan.

Syntyi hiljaisuus. Esittelijän tyyni käytös ja varma sanavalmius tuntuivat suuresti tehoavan ministeriin. Pari kolme minuuttia sai sikari itseksensä savuta ja ministerin omituisesti avautuneet silmät näyttivät tuijotuksellaan naulitsevan esittelijän seinään. Ihmeekseen esittelijä huomasi, että hänen esimiehensä oli mitä suurimmassa määrin ällistynyt, tämä samainen kuuluisa kulkulaitosministeri, joka saattoi hiukan hermostua, hiukan suutahtaa, mutta joka ei joutunut sanattomaksi kenenkään edessä eikä mistään hämmästynyt.

Kun äänettömyyttä yhä kesti, alkoi esittelijä menettää henkistä tasapainoansa. Ministerin yhtämittäinen ja kummallinen tuijotus vaikutti hänen hermostoonsa niin.

että hänen oli vaikeata liikkumatta seisoa alallaan. Kun hän viimeinkin ryhtyi puhumaan, ei hän voinut estää ääntään omituisesti väräjämästä.

— Itse anomus ei ole pitkä, sanoi hän kaivaen pappia salkustaan. Mutta se ei myöskään semmoisenaan pysty tekemään vakuuttavaa vaikutusta. Vasta siihen liittyvien asiakirjojen ja suunnitelmien tarkastelu kykenee antamaan painoa sen yksinkertaisille ja, myönnän kyllä, mielettömiltä tuntuville sanoille.

Ja kumartaen esittelijä ojensi ministerilleen sen merkittävän anomuskirjan, jonka vaikutus sittemmin oli käänteentekevää laatua sangen monille maamme elämänkehityksen haaroille.

Valtioneuvostolle.

Aina siitä asti, jolloin Suomen Tasavallan omistusoikeus n. s. Petsamon maahan Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä tehdyssä rauhansopimuksessa v. 1920 vahvistettiin, on kysymys Eteä-Suomen yhdistämisestä rautatien avulla Petsamon jäämerensatamaan ollut maallemme ja eritoten liike-elämällemme päivänpolttava. Millään taholla ei ole voitu kieltää sitä suurta merkitystä, mikä mainitulla radalla tulisi olemaan, se kun avaisi sekä Atlantille että Siperiaan suuntautuvat kauppatiet ja uuden kulkusuunnan Jäämeren kalastuksen tuotteille, tukisi mitä edullisimmalla tavalla puutavarateollisuuden, vuoriteiden, mutta myöskin maanviljelyksen kehitystä Pohjois-Suomessa ja olisi monella muul-

lakin tavalla siunaukseksi maamme elinkeinoelämälle. Rahataloudellisista syistä ei Valtio ole näihin saakka kuitenkaan voinut ryhtyä rakentamaan mainittua rataa, jonka valmistukseen liittyy huomattavia vaikeuksia ja jonka kannattavuus varsinkin alussa saattaa olla epäilyksenalaista. Kun ei ole vakuuttavia toiveita valtiovarain sellaisesta lisääntymisestä, että mainitun radan rakennustöihin voitaisiin lähitulevaisuudessa ryhtyä, saa Osakeyhtiö Petsamo kunnioittaen anoa, että Valtioneuvosto harkitsisi oikeaksi myöntää yhtiöllemme oikeuden rakentaa Etelä-Suomea ja Petsamon satamaa yhdistävän rautatien seuraavilla ehdoilla:

Yhtiö rakentaa radan kokonaan omalla kustannuksellaan, sitoutuen saattamaan sen käyttökuntoon viiden vuoden kuluessa, laskettuna rakennusluvan myöntämispäivästä.

Kun yhtiön tutkituttama ratalinja melkoisesti poikkeaa niistä suunnitelmista, joita Valtion asettama rautatiekomitea aikaisemmin on esittänyt, saa yhtiö huomauttaa, ettei se radan kulkusuuntaan nähden katso voivansa poiketa suunnitelmistaan; muista seikoista on yhtiö valmis neuvotteluihin Valtion edustajain kanssa.

Niinpian kuin rata on avattu yleiselle liikenteelle, luovuttaa yhtiö sen ilman korvausta, henkilökunta ja liikkuva kalusto mukaan luettuna, Valtion haltuun, sitoutuen samalla korvaamaan Valtiolle kaiken sen tap-

pion, minkä liikenne mainitulla radalla mahdollisesti tuottaa kymmenenä ensimmäisenä vuotena radan avaamispäivästä lukien.

Valtio luovuttaa määräajaksi yhtiölle Paatsjoessa, Boris Glebin luona ja kokonaan Suomen alueella sijaitsevan Kolttakosken sekä oikeuden Paatsjoen varrella sijaitseviin malmisuoniin niiden rajojen sisällä, jotka yhtiön tutkijakunta oheellisissa erikoissuunnitelmissa on lähemmin määritellyt ja kartoittanut.

Mikäli Suomen Valtiolla on omistusoikeutta siihen Kemijärvi—Suolijärvi—Simojärven vaiheilla sijaitsevaan 20,000 ha käsittävään maa-alueeseen, mukaan lukien mainitun maa-alueen sisään lankeavan Kemijoen osan koskineen, jonka yhtiön tutkijakunta erikoissuunnitelmissa on tarkemmin rajoittanut ja kartoittanut, luopuu Valtio määräajaksi tästä omistusoikeudestaan yhtiön hyväksi.

Yhtiö sitoutuu lunastamaan Valtiolta päivän käypiin hintoihin ne metsät, jotka se aikoo hakkauttaa yllämainituilla maa-alueilla niiden maanviljelystä ja vuorityötä koskevien tarkoituksien saavuttamiseksi, jotka erikoissuunnitelmat selittävät. Niitä Valtion metsiä, jotka Petsamon ratalinjan varrelta kaadetaan, ei yhtiö korvaa.

Viiden vuoden kuluttua siitä päivästä lukien, jolloin Petsamon rata on jätetty Valtion haltuun, luovuttaa yhtiö tässä mainitut, Paatsjoen ja Kemijoen varressa sijaitsevat maa-alueet ja kosket kaikkine laitoksineen

ilman korvausta Suomen Valtion haltuun ja omaisuudeksi.

Lopuksi pyytää yhtiö kunnioittaen huomauttaa, että se ei tähtää mihinkään likeyritykseen, joka sille tuottaisi tai saattaisi tuottaa voittoa, vaan on sen tarjousta pidettävä lahjoituksen luontoisena isänmaallisena tekona.

Osakeyhtiö Petsamo.

Antti Jäkälä.

Ministeri luki anomuksen kahteen kertaan, erittäin huolellisesti. Hänen ilmeensä osoitti jonkinlaista tuskastumista ja hänen otsallaan vaelsi pilventapaisia varjoja. Vielä senkin jälkeen, kun hän jo oli ojentanut paperin takaisin, seiso i hän kauan aikaa aivan liikkumattomana, katsellen hajamielisen näköisenä ulos ja rummuttaen pöytää hiljaa sormillaan.

— Ja erikoissuunnitelmat? kysyi hän vihdoin.

— Minulla on mukanani vain rataa koskevat selitykset ja piirustukset; maa-alueita käsittelevät suunnitelmat lienee välttämätöntä siirtää maanviljelysministeriöön, vastasi esittelijä, vetäen salkustaan kaksi paksua nidosta, joiden loisteliäs ulkonainen asu oli omiaan kiinnittämään huomiota puoleensa.

Ministeri selaili pitkän aikaa piirustuksia, syventyen tuon tuostakin johonkin yksityiskohtaan. Esittelijä kuuli hänen mumisevan katkonaisia sanoja, joista korvaan pisti jonkinlaisella tyytyväisyydellä lausuttu »sähkö» ja epäilystä ilmaiseva huudahdus »yksikisko», jota seurasi pään pudistus ja kulmien rypistys.

Vihdoin ministeri sanoi:

— Tässä näkyy suunnitellun rataa yksikiskoiseksi. Mutta entä sitten Rovaniemellä, missä vanha kaksikiskoinen rata alkaa! Onko tarkoitus, että siellä puretaan ja lastataan vaunut toistamiseen!

— Mikäli olen selityksiin tutustunut, näyttävät ne minusta siksi huolellisilta, että en voi uskoa tuollaisen silmiinpistävän seikan jääneen huomioon ottamatta. Piirustuksissa esiintyy omituinen pyöräkonstruktio, jonka tarkoituksena lienee saattaa vaunut käyttökelpoiksi sekä yksi- että kaksikiskoradalla.

Taas syntyi äänettömyys.

— Ja mikä sitten on tämä Osakeyhtiö Petsamo?

— Se perustettiin kaksi vuotta sitten Petsamon ratalinjan tutkimista varten; muista sen puuhista ei minulla tosiaankaan ole tietoa.

— Ja mitä takeita yhtiö esittää?

— Ei kerrassaan mitään.

— Ei mitään! Vaikka on kysymyksessä yritys, jonka kustannukset nousevat huimaaviin summiin!

— Ei. Mutta osakkaina on kyllä maan ensimmäisiä rahamiehiä, esim. J. V. Laakso, viljelyskone-kuningas.

— No niin, niin tietysti. Yhtiö on ajatellut, että tältä taholta kyllä otetaan sen varallisuussuhteista selvä, aivan niin, aivan niin, saneli ministeri kuin itsekseen. Sitten muisti hän sikarinsa, sytytti sen ja veti pari savua. Yhtäkkiä hän näytti vilkastuvan ja silmiin tuli eloa.

— Olkaa hyvä ja lähettäkää vahtimestari kysymään, voiko maanviljelysministeri ottaa minut puheilleen nyt heti.

Esittelijäsihteeri kumarsi ja meni.

II.

Kun palvelija ilmoitti keskuspoliisin päällikön, nousi kulkulaitosministeri nojatuolistaan ja riensi tulijaa vastaan.

— Kas siinähan te olette, yhtä huolettoman näköisenä kuin koska tahansa, sanoi hän, ojentaen kätensä ja senjälkeen viitaten tuolia.

Poliisipäällikkö oli pitkä, vaalea, vielä melkoisen nuori mies, jonka keikarimainen puku, kalpeat, hienopiirteiset kasvot ja omituisen väsähtäneet vaaleansiniset mantelisolmukkeet tuntuivat pikemmin kuuluvan salonkimiehelle kuin järjestyksen valvojalle.

— Ajatelkaahan, herra ministeri, olen menossa tanssiaisiin! Niin merkilliseltä kuin se kuuluneekin, teen välistä työtäni paremmin liehuessani parkettilattialla mitä suloisimman naisen ritarina kuin valvoessani pohtimassa ratkaisematonta arvoitusta. Mutta minähän kulutan aikaanne joutavuuksilla. Teitä huvittavat tietysti vain Osakeyhtiö Petsamon asiat, ja huvittavia ne kyllä ovatkin, nähdäkseni.

— Ja oletteko niistä nyt täysin selvillä?

— Selvilläkö? En. Täysin selville niistä on luullakseni mahdoton päästä. Mutta yhtä ja toista valaisevaa on minulla tiedossani. Tutkimuksia koskevat asiakirjat ovat tekeillä, jopa valmistumassa, mutta ne ovat ikäviä.

Muutamiiin seikkoihin nähden olen noudattanut äärimmäistä varovaisuutta, aivan määräyksen mukaisesti. Oletan teidän kuitenkin tällä kertaa haluavan minulta vain suusanallisia tietoja.

— Olisin teille niistä kiitollinen.

— No niin, mutta mistä sitten alottaisimme tämän sotkuisen vyyhden? Huomautan jo etukäteen, että voin antaa ainoastaan vihjeitä, luetella tosiasioita, mutta minä en mene tekemään niiden perusteella johtopäätöksiä enkä sellaisia rohkeita yhdistelmiä, joihin ne saattaisivat antaa aihetta.

— Kuten tiedätte, perustettiin yhtiö kaksi vuotta sitten. Se oli meillä verraten harvinainen n. s. simultaninen osakeyhtiö, jonka osakepääoma oli miljoona markkaa ja osakkaina viisi tunnettua rahamiestä. Sen tarkoitus oli edistää rautatieverkon laajentamista sekä maanviljelyksen ja vuorityön kehitystä Pohjois-Suomessa, toimeenpanemalla tutkimuksia sekä ryhtymällä sellaisiin toimenpiteisiin kuin johtokunta harkitsee parhaaksi. Se tutkitutti Petsamon ratalinjan ja sen tutkijakuntia on liikkunut Lapin vuoristoissa. Saan huomauttaa, että sen tähänastinen toiminta on ollut sitä laatua, että se on tuottanut yhtiölle yksinomaan tappiota.

— Ja sitten, yhtäkkiä, viimevuotinen yhtiökokous lisää yhtiön osakepääoman 300 miljoonaan markkaan — summa, johon maassamme vv. 1900—1910 perustettujen, noin kahden ja puolen tuhannen osakeyhtiön yhteenlaskettu osakepääoma tuskin kohosi. Mutta ei siinä kyllin. Yhtiökokous päätti, että jos yhtiölle annetaan lupa rakentaa anomansa Petsamon rata, niin yhtiön jäsenet luovuttavat tätä tarkoitusta varten vapaaehtoisen lahjoituksen kautta yhden miljardin. Ja sitten! Yhtiöllä

ei ollut aina siihen asti, jolloin tuo kuuluisa anomus jätettiin valtioneuvostoon, juuri minkäänlaista kiinteätä omaisuutta. Mutta yhtäkkiä se hankki mitä omituisinten luovutusten ja ostojen kautta jättiläis-omaisuuden. Sen Pohjois-Pohjanmaalla ja Karjalassa sijaitsevien metsien arvo lasketaan noin 200 miljoonaksi; sen omistamien maatilojen summittainen arviointi on 30 miljoonaa. Sen haltuun on oston kautta siirtynyt J. V. Laakson maanviljelyskonepaja Kivikoskella, se omistaa kymmenen valtamerilaivaa, gyroskopi-sähkövaunutehtaan Chicagossa, ja lopuksi, se huomauttaa, suuren spritehtaan Virossa ja osake-enemmistön eräessä ranskalaisessa väkijuomafirmassa. Lyhyesti sanoen, sen äkkinäinen maailmanvalloitus tuntuu kuuluvan tarun aikaan. Se saa kuitenkin jonkunlaisen käsitettävyyden, kun huomaamme, että ne viisi miestä, jotka ovat perustaneet Oy. Petsamon, ovat jo vuosikausia olleet äskenmainittujen liikeyritysten kanssa tekemisissä ja suuremmalta tai pienemmältä osalta omistaneet nyt yhtiön haltuun siirtyneitä metsiä ja maaaloja.

— On itsestään selvää, että uteliaisuus kohdistuu viiteen osakkeenomistajaan, jotka eivät vielä koskaan ole päästäneet ainoatakaan Oy. Petsamon osakepaperia markkinoille. Kaikki he ovat teknikkoja, kaikki suunnilleen yhdenikäisiä miehiä. On jo mainittu viljelyskonekuningas J. V. Laakso. On vielä tuoreessa muistissa hänen suorittamansa viljelyskone-keinottelu: tuomalla suuren varaston maanviljelyskoneita Amerikasta ja, kuten epäillään, myömällä ne kolmeen neljään kertaan verrattain pitkällä lähetys-ajalla, hän kykeni pudottamaan maanviljelyskoneiden hinnat noin 30%:lla, jolloin hänen kätyrinsä yhtäkkiä ostivat ne kaikki ja myivät

suunnattomalla voitolla Venäjälle. Juttu on äärimmäisen sekava, mutta hänen sanottiin ansainneen noin 40 tai 50 miljoonaa. Mutta sanokaapa, herra ministeri, mistä hän ensin sai rahat! — Toinen herra, pankkiiri Väinö Kaski, on mies, jonka huhutaan taitavalla pörssispekulatsioonilla voittaneen noin 100 miljoonaa. Muistattehan tuon kummallisen tapauksen, jolloin Suomen markan kurssi kolmen viikon aikana vaihtui noin 60 %:lla. Kolmas on yhtiön meriliikkeen päämies kapteeni A. Liir, jonka kerrotaan eräänä kulkukautena temmanneen tai vaasta neljä valtamerialusta ja ansainneen samana kulkukautena niiden hinnan kolmeen kertaan. Neljäs on Chicagon vaunutehtaan teknillinen johtaja, insinööri Johansson, ja viides insinööri Antti Jäkälä, mies, »jonka jalat ovat siten muodostuneet, että jäljet jäävät niiden alle», käyttääkseni Kierkegaardin sanoja. Hän on johtokunnan puheenjohtaja ja nähtävästi koko yhtiön sielu.

— Minä tahdon huomauttaa, että kaikki nämä henkilöt ovat arvossapidettyjä kunnian miehiä; kaikki huhut keinotteluista saattavat olla taruja, joka tapauksessa niitä on hyvin vaikea todistaa. Mutta mikä ei ole tarua ja mitä ei ole vaikea näyttää toteen, se on näiden miesten suunnaton omaisuus, joka näyttää olevan tuulesta temmattu. Kaikki he ovat isänmaanrakkaudestaan mainittuja ja yleisö näyttää heitä suuresti suosivan. Ja nyt pyydän teitä panemaan merkille erään pikkuseikan, jonka johdosta itse tehnette johtopäätöksenne, mikäli katsotte olevan syytä sellaisiin: kaikki nämä miehet käyttävät kaulanauhassaan kultaneulaa, jonka päässä on musta, soikea onyx-kivi. Hah, hah, hah! Eikö totta, herra ministeri, kun tällaisen vähäpätöisyyden mainit-

see keskellä vakavaa selostusta, ei se milloinkaan jää vaikutusta vaille!

Ministeri hiukan naurahti ja silitti hitaasti partaansa.

— Teiltä ei koskaan puutu huvittavia käänteitä, senhän tiedän jo vanhastaan, huomautti hän kohteliaasti.

Poliisipäällikkö kumarsi kuin ensimmäinen rakastaja ja sytytti savukkeen. Hän näytti perin huolettomalta, mutta hänen poskilleen oli kohonnut punaiset läikät.

— Ja sitten johdatan Teidät iloisein ylioppilaspiireihin, jos suvaitsette. Mutta en tahtoisi ikävyyttä Teitä äärimmilleen. Aion, luvallanne, kertoa kuin romanintekijä; asiakirjat tulevat sitä puisempia. Kuvitteleme eteemme huoneen, jossa viisi nuorta ylioppilasta pitää kokousta. Se, joka istuu puheenjohtajan paikalla, puhuu suunnilleen tähän tapaan:

». . . Siis näiden toimenpiteiden kautta maamme oli vihdoinkin saanut itsenäisen aseman kansakuntien joukossa. Mutta ei siinä kyllin, selvästi ilmeni, että se oli saava myöskin alueellisen lisäyksen, se oli saava avosataman Jäämeren rannalla. Nyt voimme kysyä, mikä oli tälle uudelle valtiolle kaikkein silmään pistävintä, sen jälkeen kuin sen itsenäisyys oli tunnustettu? Ja vastaus kuuluu epäilemättä: rahan tarve. Perustettava armeija vaati ylläpitoonsa suuria summia, maan edustus ulospäin vaati rahaa, mutta kaikkein suurimmassa määrin olisi sitä vaatinut kulkulaitosten ja teiden rakentaminen. On huomattava, että kauppa oli lamassa, teollisuus oli lamassa, tuonti oli vientiä suunnattomasti suurempi ja maa oli köyhä. Sen rikkaudet piilivät ehkä pohjoisissa osissa, metsissä, vaaroissa, tuntureissa, soissa, mutta ne

olivat luoksepääsemättömät ja kulkulaitoksia varten ei ollut rahaa. Rahan hankkimiseksi oli tuskin muita keinoja kuin raskaat verot ja tulot väkijuomakaupasta. Suomen eduskunta ratkaisi asian siten, että se lisäsi vero- taakaan suunnattomaksi ja hyväksyi — kieltolain.

»Onko kummempaa tekoa kuultu! Jos kieltolaki o'isi hyväksytty kahtakymmentä vuotta aikaisemmin, tai jos se olisi siirretty kaksikymmentä vuotta eteenpäin, niin miksei, mutta se vahvistettiin juuri silloin, kun maan oli onnistunut katkaista kapalonsa, kun rahan tarve oli kipein. Ja selitys oli aivan yksinkertainen: ellei kansa voinut pysyä pystyssä ilman sellaisia keinoja, jotka olivat omiaan alentamaan sen siveellistä tasoa, niin se sai kaa- tua. — On siis katsottava, miten tämä kansamme si- veellinen taso on kieltolain vaikutuksesta noussut. Ra- vintoloissa juodaan, mutta ei enää kuten ennen, sivisty- neesti ja hienosti, vaan suhdattomasti, terveydelle vaa- rallisia aineita. Nuoret tytöt sekoittavat väkevää spriitä kahvin sekaan, tekevät »suutareita», joita entinen jätkä olisi kauhistunut. Maalaisnuoriso särpii pontikkaa. Jokainenhan meistä tietää voivansa tunnin kuluessa hakea vaikka kymmenestä eri paikasta väkijuomia; se on vain rahakysymys. Juominen siis jatkuu entistä paljon raaemmassa muodossa. Tilastomiehet tosin osoittavat sen vähenevän, mutta tilastolla voi osoittaa mitä tahansa. Tulee muistaa, kutka antavat tilastonkerääjille tiedot: kruununpalvelijat, kunnanmiehet, papit, yleensä henki- löt, joiden tehtäviin enemmän tai vähemmän kuuluu kieltolain valvominen; eivät he voi ilmoittaa juoppouden piirissään lisääntyvän, sillä silloin he saavat muistutuksen, kenties eron toimestaan. Ja vaikka väkijuomain käyttö vähenisikin, vastaako se lähimainkaan sitä rappiutilaa,

johon kansan moraalii on joutunut, silloin kun se ei enää tunnusta lain pyhyyttä. Ei Suomen kansa hyväksy kieltolakia, se ei ilmianna salakauppiaita eikä salapolttajia. Tuomari tosin sakottaa kiinnijoutunutta, mutta on monesti valmis ottamaan illalla sakon saaneen kanssa ryyppyn.

»Kieltolain seuraukset ovat siis selvät: Ensinnäkin, se ehkä jossain määrin vähentää juoppoutta, mutta tekee sen entistä paljoa raaemmaksi ja epäterveellisemmäksi. Toiseksi se alentaa kansan moraalista tasoa riistämällä entisen lainkunnioituksen; (mennäpä nyt kerskumaan sorron aikaisesta lain kuuliaisuudesta, — ensimmäinen vastaantuleva humalainen kumoo väitteet). Kolmanneksi kieltolaki on synnyttänyt kokonaisen hyödyttömän kansanluokan, jonka suuruus on arvaamaton ja jonka elinkeino on lain rikkominen: salakauppiaitten ja salapolttajien luokan. Neljänneksi kieltolaki riistää valtion rahastosta vähintään 500 miljoonaa vuosittain.»

— Herra ministeri, tähän tapaan luullakseni ylioppilas puhui. Syntyi ehkä erimielisyyksiä, kiisteltiin ja väiteltiin. Nyt tulee muistaa ajan kohta. Rintamaelämä oli puhaltanut nuorisoon isänmaallista innostusta, joka nyt voittoisan taistelun jälkeen kasvoi suuruuden unelmaksi. Suur-Suomen ajatusta lietsottiin sanomalehdissä; sankarihalut olivat syttyneet. Mutta palatkaamme ylioppilaaseen.

»Toverit! Emme voi ehkä vähentää kansamme juomahalua, kieltolaki on hävittänyt sekä raittiusseurat että raittiusaatteen. Emme ehkä voi saada kansamme kunnioittamaan kieltolain pyhyyttä; kuinka se oppisi tajuaamaan, että ryyppyn ottaminen on yhtä suuri rikos kuin hevosenvarkaus! Mutta (ja tässä puhuja alensi ääntään)

emmekö voi tehdä mitään hyödyttömän salakauppiasparven pienentämiseksi, ja ennen kaikkea, emmekö voi pelastaa valtiolle noita miljoonia? Toverit, ajatelkaapa sitä.»

— Kokoushuoneessa syntyi hiljaisuus. Sitten alkoi kuulua huudahduksia: puhu, selitä, mitä sinä tarkoitat, onko sinulla jokin suunnitelma!

»Jos . . . Jos liikemieslahjoilla varustettu henkilö tai yhtiö ottaisi järjestääkseen maamme salakaupan. Jos se toiminnallaan kukistaisi kaikki alarvoiset 'trokarit'. Jos se levittämällä hyvin organisoitua liiketään tekisi lopun salapolttajista. Jos se hankkimalla hyviä aineita estäisi kaikki ne surulliset kuolemantapaukset ja sairaudet, jotka epäterveelliset ja alarvoiset väkijuomat synnyttävät, jos se pelastaisi tulevien sukupolvien terveyden tarjoamalla ihmisille juomia, jotka eivät kärventäisi heidän sisäelimiään turmiolle. Ja jos se ei vähimmälläkään tavalla koettaisi estää valtiovaltaa kieltolain valvontatoiminnassa, niin sanokaapa, mitä vahinkoa se tuottaisi maalle?»

— Kokouksen osanottajat tuijottivat puhujaan ihmetyksestä vaaleina, jäykin, avautunein silmin ja tiheästi hengittäen. Heidän ajatuksensa sekaantuivat, he eivät tahtoneet uskoa korviaan. Mitään tällaista he eivät olleet osanneet uneksiakaan.

»Jos tuo henkilö, jatkoi puhuja kuiskaavalla, kiihkeällä äänellä, jos hän tekisi kaiken oman otsansa uhalla, jos hän ei käyttäisi ansaitsemastaan suunnattomasta voitosta penniäkään omaksi hyväkseen, jos hän kokoaisi tuhansia, satojatuhansia, miljoonia, jos hän vaalisi niitä kuin elämänsä ja sitten kerran lahjoittaisi ne isän-

maalleen, kansalleen, olisiko hänen tekonsa epäsiiveellinen teko?»

»Mutta hänhän toimisi vastoin vahvistettua lakia, häneltä puuttuisi pohja, perustus; jokainen hänen askeleensa olisi lain mukaan rangaistava.»

»Niin, sen lain mukaan, jonka pyhyyttä Suomen kansa ei tunnusta . . . . Muistakaa, että jääkärit toimivat vasten lakia: he vapauttivat maan.»

»Niin, niin, mutta tämän lain on Suomen kansa itse laatinut ja itse vahvistanut.»

»Aivan. Erotus on olemassa . . . . Kuitenkaan, sen toistan, Suomen kansa ei kunnioita omaa laatimaansa lakia, vaan rikkoo sitä.»

Hiljaisuus.

»Mutta huomatkaa. *Siltä henkilöltä, joka toteuttaisi tämän epämoraalisen suunnitelman, vaadittaisiin kerrassaan harvinaista siiveellistä voimaa. Eikö se ole omituista?»*

»Mutta myöskin pääomaa, kykyä, suhteita!»

»Ja entäpä, jos pääoma olisi tarjolla! Jos ainakin olisi verrattain helppoa sitä hankkia!»

— — —

Polisiipäällikkö vaikeni ja tuijotti pitkän aikaa hajamielisen näköisenä suoraan eteensä. Ministeri ei häirinnyt häntä. Sitten hän otti taskustaan lompakon ja haki sieltä suljetun kirjekuoren. Revittyään sen auki, hän ikäänkuin epäröiden veti esille repaleisen, kellastuneen paperipalan ja luki omituisen vaikeasti, heikolla äänellä:

lä tavalla, kuin mainitussa kokouksessa päätämme.

10 §.

Kaiken sen kautta, mikä meille on pyhää, me vannomme säilyttävämme ja kartuttavamme tätä pääomaa kuin uhria isänmaalle, älköönkään siitä rahtua langetko omaksi hyv

Hels

Ovelle koputettiin; palvelijatar toi teetä.

Poliisipäällikkö heitti paperin huolimattoman näköisesti pöydälle, mutta vilkasi kuitenkin omituisen hätäisesti, oliko kirjoituspuoli jäänyt alaspäin.

— Kylläpä teillä on ihanatuoksuista teetä, herra ministeri. Ei mikään virkistä enempää. Minä olenkin ehkä ikävystyttänyt teitä. Olen taas poikennut syrjään, sehän se on ainainen virheeni. No niin, palatkaamme sitten asiaan. Kuulkaahan, minäpä unohdin äsken, että Antti Jäkälällä on siinä onyx-neulassa pieni kultainen ilveksen käpälä, aivan ylimmäisenä. Se on kuin kruunu.

Ministerin huulet liikahtivat kuin jotakin kysyäkseen, mutta nopeasti hän käänsi katseensa maahan ja ryyppäsi lasistaan. Hetken kuluttua hän sanoi:

— Pankaa toki tuo lappu talteen.

Poliisipäällikkö ei näyttänyt kuulevankaan.

— Oh! Tuollahan varmaankin on piipputupakkaa, laatikossa? Sallitteko . . . ?

Ministeri ojensi laatikon kohteliaasti.

— Olkaa hyvä. Mutta onko teillä piippua? . .

Poliisipäällikkö tuli yhtäkkiä kalpeaksi kuin vaha. Hänen ystävälliset, raukeat silmänsä muuttuivat pistäviksi ja niiden terät laajenivat. Hän lakkasi hengittä-

mästä ja näytti kuin olisi hän ponnistanut kaiken voimansa sanoessaan käheällä äänellä:

— Ajattelin tehdä siitä palturin.

Ministeri hätkähti. Hän ei liikahtanutkaan eikä nostanut silmiään maasta. Poliisipäällikkö pisti lapun kupariseen tuhkakuppiin ja sytytti sen savukkeellaan vavahtelevin käsin. Sitten maisteli hän teetään kaikessa rauhassa ja jatkoi entiseen keveään tapaansa:

— Nähtävästi minun on kerrottava kaikki, mitä tiedän Antti Jäkälästä. Oletteko muuten koskaan nähnyt häntä? Keskikokoinen, laihakas, mutta kuitenkin tanakalta näyttävä mies, kirkkaat harmaat silmät valtavien otsaluiden alla, pienet tummat viikset, piirteet kulmikkaat ja lujat, ontuu hiukan vasenta jalkaa silloin kun ei tiedä itseään katseltavan. Hän on kotoisin Oulusta, missä isä oli osakkaana eräässä olutpanimossa. Vihdoin kääntyivät asiat niin, että ukko sai panimon yksin haltuunsa, vaikka tosin velkaantui pahanlaisesti. Sitten alkoivat onnettomuudet: ensin huikea takaussumma joutui maksettavaksi, sitten syöksivät velkojat kimppuun. Ja vihdoin teki alkoholikielto ukosta kokonaan lopun. Ajatelkaahan tuollaisen olutpomon osaa, herra ministeri. Kuka hänen huolistaan olisi välittänyt! Hänen kurjuudelleen naurettiin. »Missä ovat ne tuhannet, jotka olet riistänyt meidän lapsiemme ruokarahoista», pilkkasivat perheenäidit. Ukko ei jaksanut, hän laukaisi revolverin suuhunsa.

— Poika, Antti, oli sillävälän tullut ylioppilaaksi ja harjoitti opintoja Teknillisessä Korkeakoulussa. Vapaus-sota keskeytti hänen lukunsa, mutta teki hänestä reservivänrikin. Kun hän vihdoin oli sotapalveluksesta vapaa, esti isän köyhyys häntä jatkamasta lukujaan. Ja kun

sitten sattui tuo isän surullinen kuolemantapaus, näytti epätoivo valtaavan nuorukaisen. Hän liittyi vapaaehtoisena rajavartiojoukkoihin ja vapaaehtoisena hän otti osaa siihen kuuluisaan retkikuntaan, joka tunkeutui Petsamoon. Jos vaivaudutte tutkimaan jääkärimajuri Va leniuksen selontekoa Petsamon retkestä, jota selontekoa säilytetään ulkoministeriön arkistossa, näette hänen nimensä niiden miesten joukossa, jotka onnettomassa Salmijärven taistelussa joutuivat kadoksiin.

— Kului enemmän kuin puoli vuotta, eikä hänestä tiedetty mitään; hänen äitinsä vain kuoli sillä välin, kenties vanhuuttaan, kenties surusta, tai kenties köyhyydestä. Mutta yhtäkkiä Antti Jäkälä ilmestyi Teknilliseen Korkeakouluun kaikessa rauhassa jatkamaan lukujaan. Hänen ympärillään oli seikkailijan sädekehä. Salmijärven taistelussa oli hän saanut kuulan vasempaan jalkaansa, pyrkinyt uuvuksissa pakoon korpea kohti, mutta joutunut bolshevikien vangiksi. Myöhemmin syyskesällä oli hänen kuitenkin onnistunut paeta Kantalahdesta suoraan metsien halki ja monta kovaa koettuaan Suomen rajan poikki Oulankajoelle ja sieltä Kuusamoon.

— Kokemuksistaan hän puhui vastenmielisesti ja vähän. Mutta opinnoissaan hän edistyi mainiosti, oli tavattoman työteliäs ja jonkunmoinen johtotähti toveripiireissään. Hänen päästädiplomiaan tie- ja vesi-rakennuksen opintosuunnassa seurasi korkein arvosana »oivalinen».

— Sitten alkaa tämän nuoren ja lahjakkaan insinöörin elämässä kummallinen vaellusaika. Hänen ensimmäinen julkinen toimensa oli toisen johtajan toimi Oulangan kuparikaivoksella — hiukan omituinen homma

tie- ja vesirakentajalle. Kun Oulangan Kuparikaivos Oy. myi liikkeensä eräälle venäläiselle yhtiölle, matkusti Jäkälä Amerikkaan, jossa harjoitti sähköteknillisiä ja vuoritieteellisiä opinnoita. Täällä hän myöskin meni naimisiin. Hän oli nähtävästi jo opintoaikanaan Helsingissä kiintynyt kortteerirouvansa tyttäreen. Rouva oli köyhä, tyttö elätti itseään ompelemalla. Jäkälä lähetti tytön Amerikkaan, kustantaen hänet joihinkin oppilaitoksiin, joissa hänestä muokattiin amerikkalaisella vauhdilla maailmannainen, tai joka tapauksessa sopiva puoliso insinöörille.

— Tästä lähtien insinööri Jäkälän jäljet häviävät maailman turulle. Hän rakensi Amerikassa yhdessä toverinsa Johanssonin kanssa yksikiskoisen sähköradan, joka herätti melkoista huomiota. Hän suunnitteli insinööri J. V. Laakson maanviljelyskonepajan uuden uutu-kaiset sähkölaitteet. Hän sai suuren palkinnon ja saksalaisen kunniatohtorin arvonimen niistä tutkimuksista, jotka hän oli tehnyt soveltaessaan vahvavirtatekniikkaan tanskalaisten insinöörien Alfr. Johnsenin ja Knud Rahbekin v. 1917 tekemää keksintöä, jonka mukaan lehtikullalla peitetty litografinen kivi osoitti aivan uudenlaatuisia sähkömagneettisia ominaisuuksia. Hän on hakenut kaikissa maissa patentin kolmelle eri keksinnölle, jotka tuottavat hänelle miljoonia. Hänen nimensä ei ole tuntematon Virossa. Hän on tehnyt korjaustöitä Ruotsissa valtakunnan rajan ja Kirunan välisellä sähköradalla, hän on parantanut Narvikin lumisella radalla käytännössä olevaa pyörö-lumiauraa. — Lyhyesti sanoen: hän on ollut kaikkialla — eikä missään.

Poliisipäällikkö nousi ja katsoi kelloaan; näytti siltä kuin aikosi hän lopettaa.

— Mutta, hyvä herra, ettehan toki vielä aio lähteä. Minua suuresti kiinnittää teidän kertomuksenne, sanoi ministeri eräänlaisen pettymyksen kuvastuessa hänen äänestään.

— Herra ministeri, kylläpä te olette utelias. Te pumppaatte minut yksinkertaisesti kuiviin.

— Istukaahan kuitenkin hetkinen vielä. Teillä on tietoja niin monelta alalta, mutta aina te olette vaatimaton. Se on ihan teeskentelyä. Kuulkaahan, te mainitsitte Oulangan Kaivosyhtiön. Se kiinnitti mieltäni.

— Tuo kaivosyhtiökö? Niinpä tosiaankin, huomataksaahan, ne valtaukset, joilla yhtiö työskenteli, olivat kaikki Antti Jäkälän.

— Jäkälän!

— Saman Jäkälän, joka — karkasi Kantalahdesta, vastasi poliisipäällikkö. Syntyi hiljaisuus.

— Omituisinta, jatkoi poliisipäällikkö kuin itsekseen, omituisinta kuitenkin oli, että yhtiö myi kaivoksensa eräälle venäläiselle yhtiölle. Uusi yhtiö teki koeporauksia monella paikalla ja laajensi kaivosta. Sitten alkoi yhtäkkiä levitä huhu, jonka mukaan yhtiön piti löytää kultaa. Kun huhu oli kasvanut niin voimakkaaksi, että tutkimuksia oli toimeenpantava, oli kaivos täydellisessä lakkotilassa, työt oli lopetettu pari viikkoa sitten ja kaikki oli autiota kuin erämaassa. Mutta mikä ihmeellisempää, tutkijat totesivat selvästi, että kultaa oli saatu ja sitä oli saatu verraten runsaasti. Alettiin etsiä venäläisen yhtiön johtomiehiä; he olivat kaikki Venäjällä. Mutta viikkoa aikaisemmin entinen Oulangan Kaivos-Oy. oli — ostanut kaivoksen takaisin. Vanha yhtiö saattoi päivänselvästi todistaa, ettei sen toimintakautena oltu kultaa löydetty, ei oltu edes tehty kaivauksia kultasuon-

ten seutuvilla. — Kuten tiedätte, saadaan Oulangasta nytkin vielä kultaa, vaikka verrattain vähässä määrin.

— Niin, tuon jutun olen kyllä kuullut ennenkin.

— Siitä nyt näette, ettei minulla enää ole mitään uutta. Muistanette, että se oli Oulangan Kaivosyhtiö, joka antoi maanviljelysinsinööri J. V. Laaksolle korottoman lainan, kun hän lähti Kanadan vehnäkentille tutkimaan amerikalaisia viljelystapoja ja koneita. Sama yhtiö lähetti köyhän Johansson nimisen polyteekkarin amerikkalaiseen sähköteknilliseen opistoon — meikäläisessä korkeakoulussa kuuluu olevan kerrassaan huono laboratorio. Sama yhtiö maksoi . . .

— Mitä te tarkoittatte? keskeytti ministeri kulmakarvat koholla.

— En enempää kuin sanon, kuului vastaus.

Äkkiä poliisipäällikkö hyppäsi ripeästi tuolilta ja sanoi kokonaan toisella äänellä:

— Ei, mutta kylläpä minä kulutan lörpötyksilläni teidän aikaanne.

Silloin vastasi ministeri verrattomalla, hillityllä sukkeluudella, jota tältä hopeahapsiselta mieheltä tuskin olisi saattanut odottaa:

— Tosiaankin, te myöhästyitte minun takiani ensimmäisestä valssista.

Poliisipäällikön hyväntahtoisista silmistä välähti iloinen sädekimppu:

— Sallittehan, että saatan kotiin tyttärenne, herra ministeri?

— Jos se teitä huvittaa, vanha poika, vastasi ministeri hymähtäen.

III.

Kipinästä syttyy metsäpalo; se leviää ensin hiljaa ja tasaisesti, mutta kun tuuli herää, silloin se vasta hulmahtaa täyteen liekkiin.

Oy. Petsamon jutussa oli kieltämättä tuulena J. V. Laakson hyvä-tuuli.

Sanomalehtien uutiset olivat todellakin ensin pieniä kuin kipinät. Porvarislehtien palstoilta kuvastui se sanoaksemme konditionaalinen ja syrjäänvetääntyvä tyyli, jonka nämä lehdet olivat ottaneet uskonnokseen ja kehittäneet huippuunsa.

Huomiotaherättävä anomus.

Säästyvätkö valtiolta Petsamon radan kustannukset?

Saamiemme tietojen mukaan on Osakeyhtiö Petsamo jättänyt valtioneuvoston kirjaajankonttoriin anomuksen, jossa yhtiö pyytää — ei enempää eikä vähempää kuin lupaa rakennuttaa radan Rovaniemeltä Petsamon Jäämeren satamaan. Yhtiö tarjoutuu, vaikka erinäisillä ehdoilla, suorittamaan itse kaikki radan aiheuttamat kustannukset ja, mikä omituisinta, sitoutuu korvauksetta

luovuttamaan radan valtiolle niin pian kuin se on valmistunut.

Mielestämme näyttää tarpeettomalta ratkaiseva kannanotto anomukseen nähden, kunnes asiantuntijat ovat antaneet siitä lausuntonsa ja asianomaiset virastot sen käsitelleet. Merkillepantavana seikkana lienee kuitenkin mainittava, että mikäli luotettavalta taholta olemme kuulleet, Oy Petsamo on äskettäin kohottanut osakepääomansa 300 miljoonaan markkaan ja olleet osakkaat maan ensimmäisiä rahamiehiä. Näyttäisi siis mielestämme kuin olisi isänmaan etua ja kehitystä harrastavain kansalaisten syytä toivoa, että tämä ihmeellinen anomus, jonka vertaista tuskin löytynee maamme kehityshistoriassa, saattaisi kauan päiväjärjestyksessä olleen Petsamon ratakysymyksen onnelliseen ja liike-elämällemme suotuiseen ratkaisuun.

Suomen Sosiaalidemokraatin äänilaji oli jo kokonaan toinen. Heti otsakkeissa oli tyypillinen leima:

Ensi luokan anomus.

Mikä käryää suurporvariston
nenään pohjoisessa?

Se selitti anomuksen paljoa tarkemmin kuin porvarilehdet, sijoittaen sinne tänne sulkeiden välissä olevia huuto- ja kysymysmerkkejä erinomaisella taidolla. Ja sitten se lausui:

— — —

Vielä enemmän kuin itse anomus ihmetyttää meitä anojan loppuhuomautus, joka kaikesti pyytää olla jonkinlainen isänmaallisuuden vakuutus. Meidän on suoraan tunnustettava, että me emme ole koskaan tällaista isänmaallisuutta porvareissa huomanneet. Miten he ovatkin silanneet toimenpiteensä suurisaisella isänmaallisuuden kullalla, aina on sen alta rumasti irvistänyt itsekkäitä pyyhteitä. Mutta kenties Oy Petsamo tahtoo näyttää, että suuryhtiöittemme joukossa, jotka niin verrattomalla taidolla ovat kiertäneet itsensä veroista vapaaksi, on yksi sellainenkin, joka antaa enemmän kuin pyydetään. Miten tahansa, syytä on joka tapauksessa kysyä: mikä käryää pohjoisessa porvarin nokkaan?

Mutta Suomen Työmies ampui heti järeällä tykistöllä. Sekin selosti anomuksen tarkkaan ja hyökkäsi siten suoraa päätä asian ytimeen, ilman minkäänmoisia turhanpäiväisiä hienosteluja:

Kapitaalın uusi rynnistys.

Silmät auki, proletaarit!

— — —

Kas siinä porvariston uusi loistotempu, mutta luokkatietoisuuteen heränneitä työläisiä ei sillä petetä! Työläiset, ottakaa huomioon, millä rahalla porvaristo rakentaa tuon ratansa. Se on sen puristanut hikenä teidän

ruumiistanne, se on sen takonut teidän lastenne leivästä. Ja kuitenkin se sanoo tekevänsä lahjoituksen isänmaalle! Mutta mitä se lahjoittaa? Teidän tuskanne, terveytenne, teidän lastenne terveyden se heittää kuin pelaaja pöydälle, yhä suuremman voiton toivossa, menettämättä itse mitään. Porvaristo pitää kynsin hampain kiinni yksityisomaisuuden säilyttämisestä. Kuinka se silloin uhraisi mitään valtiolle, yhteiskunnalle, ellei sillä olisi voiton toiveita? Silmät auki, köyhälistö! Sitä rataa pitkin, jonka se rakentaa, se kuljettaa työläiset nääntymään Lapin metsiin, kaivoksiin, tunturien pakkaseen. Se vie teitä tuhansittain erämaahan kuolemaan ja kasvattaa kapitaaliaan. Muistakaa pohjoisia tukkityömaita täisine kämppineen! Mutta herännyt proletariaatti on nouseva puolustamaan oikeuksiaan.

Nämä sanomalehtikirjoitukset, jotka pieneltä osaltaan niin selvästi kuvastivat maamme puolue-elämää, otti yleisö vastaan väsähtäneellä äänettömyydellä. Se ei jaksanut syventyä siihen, mitä anomus sisälsi, ja sitäpaitsi useat pitivät koko juttua pelkkänä humpuukina. Se oli tottunut paljoa jännittävämpiin tapahtumiin, suurkavalluksiin, murhiin, parjauksiin.

Mutta keinottelijat nostivat päätään ja vainusivat ilmaa. Maatilojen, metsien ja koskien ostajia syöksyi pohjoiseen. He pyöriskelivät niiden maa-alueiden ympärillä, joita anomuksessa oli kosketeltu, mutta pahasti heidän nenänsä kärähtivät: yhtiö oli jo ostanut ne tiluk-

set, jotka se oli katsonut tarpeellisiksi, ja ympärillä olevat omistajat olivat suunnattomasti kohottaneet hintoja. Joka omisti neliömetrin maata, se ei myönyt sitä enää millään, vaan odotti joka hetki löytävänsä siitä puhdasta kultaa, tai saavansa suonpalasesta miljoonan. Huhu oli ehtinyt pohjan perille ennemmin kuin keinottelijat; uskossaan lujan kansan murtumaton rintama oli heitä vastassa.

Tämä taas vuorostaan antoi jutulle uutta pohjaa. Yhtiö oli ostanut maa-aloja, se oli kiinnittänyt niihin rahaa, siis sillä täytyi olla tosi mielessä. Sanomalehdet vaikenivat, mutta huhu suureni ja sai yhä kummallisia muotoja. Vihdoin se sai sanomalehtien haastattelijat valtaansa.

Nämä ryntäsivät sankoin parvin yhtiön osakkaiden kimppuun, ja mitä jyrkempää vastarintaa he kohtasivat, sitä innokkaammiksi he tulivat. Pankkiiri Kaski vastaili rahamiehen kohteliaisuudella, ettei hän tiennyt suunnitelmista kerrassaan mitään, ne kun olivat yhtiön teknikkojen laatimat ja johtokunnan tarkastamat, eikä hän kuulunut johtokuntaan. Kapteeni Liir oli onneksi merellä ja insinööri Johansson Chicagossa, uhrina ei ollut enää muita kuin insinööri Jäkälä ja J. V. Laakso. Mutta Jäkälä ei ottanut ketään vastaan ja Laakso puhui pelkkiä hassutuksia.

Silloin neekerit kerrassaan raivostuivat. Joku heistä yritteli runoilla, oli tietävinään enemmän kuin tiesikään, mutta silloin olivat toiset yksimielisinä kiskomassa häntä alas piedestaaliltaan. Sanomalehtien palstoilla alkoi näkyä miltei seisovana otsikkona »Oy. Petsamon juttu», mutta sen alla ei ollut suuria ja yleisö alkoi hermostua.

Jäkälän hotellihuoneistossa, jossa hän tilapäisesti

asui, kävi tuon tuostakin nuuskijoita, mutta hän käänsi, kuten sanottu, heidät ovelta. Eräälle hän joutui kerran itse avaamaan oven.

— Saisinko silmänräpäyksen puhutella insinööriä?

— Ei hän ole kotona.

— Mutta tunnenhan minä teidät, herra insinööri!

Silloin Jäkälä kohotti suuren harppinsa, joka hänelle oli unohtunut käteen ja joka välähti kuin tikarin terä. Hän tiuskaisi hirveällä äänellä:

— Ja kuitenkin seisotte siinä vielä!

Tunkeilija kääntyi kuin tuulenkela ja syöksyi alas portaita kolme askelta kerrallaan, kaikuvan naurunhohotuksen saattamana.

Kipinästä oli syttynyt tulipalo; mutta silloin tuli tuuli, J. V. Laakson hyvä-tuuli.

J. V. Laakson piirustuskonttorissa oli piirtäjänä muuan teollisuuskoulun käynyt mies, joka oli kommunisti. Mies oli nuori ja perin hiljainen, täydellinen kalpeakasvoinen uneksijatyppi. Erikoisen lahjakas hän ei ollut, mutta hän oli työteliäs ja hänen piirustuksensa olivat niin viivakauniit ja puhtaat kuin painosta tulleet. Ja J. V. Laakso oli mies, joka osasi käyttää hyväkseen tällaista kykyä ja maksaa kunnollisia palkkoja.

Mutta sitten yllätti J. V. Laakso Suomen Työmiehen neekerin haastattelemasta tätä piirtäjää. Ovensa läpi hän kuuli selvästi:

— ... Niin, jos saan mitään tietää. Mutta en minä tiedä mitään.

— Tietysti sitten omalle lehdelle. Ei toki muille, missään tapauksessa.

— No kyllä, kyllä.

Silloin J. V. Laakson ihravatsa alkoi hyllyä, pienet

silmät kiiluivat ja siristyivät, ja terve hammasrivistö alkoi kuin mikäkin syöttölaitos rullata sikaria suupielestä toiseen lerpallaan olevan ja aina vähän mustan alahuulen päällä. Hän otti kynän, rullasi vielä hetken aikaa sikaria ja alkoi sitten kirjoittaa.

Kun hän oli saanut tekeleensä valmiiksi, kutsutti hän piirtäjän luokseen.

— Minä olen kuullut, että te olette kommunisti, jyrähti kuin ukkospilvestä paksukarvaisten kulmien rypistyessä.

Mies vastasi aivan suoraan, hiljaisella äänellään:

— Kyllä minä lukeudun siihen puolueeseen.

Silloin jysähti J. V. Laakson lihava nyrkki pöytään.

— Vai sillä tavalla! Te vähäksytte palkkaanne! Te katsotte, että minä imen teidän hikenne ja verenne! Mutta sellaisia miehiä minä en tarvitse, hyvä herra. En jumaliste!

— Ei . . . eihän se sitä, herra tirehtööri. Ky-kyllä palkkani on hyvä . . . kovin hyvä.

— Niin minäkin arvelen.

Syntyi hiljaisuus, mutta sitten J. V. Laakso jatkoi:

— Tiedättekö, mikä se paikka on, jossa te teette työtä?

Ei vastausta.

— Se on minun piirustuskonttorini, minun piirustuskonttorini, herra. Mutta tietäkää, ettei se ole mikään tietotoimisto.

Ei vieläkään vastausta.

— Minä en elätä sanomalehtimiehiä piirustuskonttorissani. Joka ei elä minun työstäni, se saa mennä.

J. V. Laakso piti taiteellisen paussin; sitten hän jatkoi paljoa tyynemmin:

— Minä olen tavannut nuuskijoita luonanne. Jos tahdotte jäädä paikallenne, niin ottakaa tämä, kirjoitakaa se puhtaaksi ja lähettäkää tuolle nuuskijalle nimi-kirjoituksellanne varustettuna. Sanokaa saaneenne sen vaikka helvetistä, se ei minua liikuta.

Tuskan hiki kihoili miehen otsalta ja käsi vavahteli, kun hän ankaralta isännältään otti paperin ja alkoi sitä lukea. Mutta pian hän rauhoittui, jonkinlainen valo levisi kasvoille ja hän huomautti:

— Eivät he tätä paina, herra tirehtööri.

— Painavatpa tai ei, ette ole siitä vastuussa. Te vain lähetätte sen, ettekä selitä sanaakaan. Työhön!

Mutta piirtäjä erehtyi. Suomen Työmies painoi se-pustuksen. Tapahtumalla oli ensinnäkin se seuraus, että piirtäjä erosi puolueesta, jonka arvostelukykyä hänen oli pakko vähäksyä, ja kunnostautui sittemmin loistavalla tavalla Petsamon rata-asiassa. Mutta sillä oli paljon muitakin seurauksia.

Tekele itse, sellaisena kuin sen Suomen Työmies painoi, kuului seuraavasti:

Petsamon ratasuunnitelma.

Luotettavalta taholta saamiemme tietojen mukaan on Oy. Petsamon paljon puhuttu ratasuunnitelma seuraava:

Kuten tunnettua on kaikkien arktisten ratojen suhteen huomattava, että itse rakenustyö jää verrattain vähäpätöiseksi niihin vaikeuksiin verraten, jotka sittemmin esiintyvät, kun rata on suojattava lumelta ja pidettävä selvänä. Tämän huomatakseen tar-

vitsee vain palauttaa muistiin ne usein vuorokausia kestävät liikenneseisaukset, jotka ovat sattuneet Narvikin radalla, vaikka siellä olosuhteet ovat paljoa suotuisemmat kuin meillä. Tästä syystä on yhtiö suunnitellut Petsamon radan ilmaradaksi, mikä suunnitelma lienee ainoa mahdollinen. Suurin vaikeus on jännitystornien rakentamisessa. Kun aiotaan käyttää dermitoitua peronaali-teräsköyhtä, jonka kestävyyskokeet, kuten muistettanee, puolitoista vuotta sitten herättivät koko tieteilisen ja teknillisen maailman hämmästyttä, toivoo yhtiö voivansa tehdä jännevälit 20 km. pitkiksi. (Kordillieerien vastavalmistuneella radalla ne ovat kuten tunnettua 12 km.) Kuljetusvoimana on sähkö. Vaunut tehdään Lagrangen menettelytavan mukaan kovenetusta alumiini-selluloidista, joten ne saadaan sekä keveiksi että siromuotoisiksi. — Suuria vaikeuksia on esiintynyt ratkaistaessa, miten ilmaradan lastivaunut siirretään ilman uutta purkamista ja lastausta tavallisiin rautatievaunuihin. Yhtiö aikoo tehdä lukuisan määrän lavettia, joiden päälle ilmaradan vaunut ilman muuta lasketaan. Laskeminen tapahtuu insinööri Johanssonin kaksitasoisen liukusillan avulla, jolla Chicagon tehdasradoilla on hyvällä menestyksellä kokeiltu.

Yleisöä nauratti, mutta vielä enemmän nauratti sanomalehtimiehiä. Heitä nauratti niin, että heitä lopulta alkoi sääliittää, ja heidän ivansa ei enää ollut ilkeätä,

vaan suopean sydämellistä. Uutinen kierteli kaikki maan sanomalehdet, edustaen maailman suurinta ankkaa. Siihen liitettiin erinomaisen vaatimattomia huomautuksia: »Me emme tosin ole koskaan kuulleet Kordillieerien radasta, jonka j. n. e.» »Emme ole tilaisuudessa toteamaan, missä määrin Lagrangen kovennettu alumiinuiselluloidi, jota emme tunne, on omiaan j. n. e.»

Mutta J. V. Laakso ei osannut pitää suutaan kiinni; yleisö sai kuin saikin tietää, mistä uutinen oli lähtöisin. »Tuulispää», jolleka koko juttu oli mitä oivallisin herkku-pala, julkaisi koko sivun kuvan, jossa J. V. Laakso kiiti huimaavassa korkeudessa ja mitä fantastisimmassa vauvussa istuen yli lumipeitteisten tunturien. Kuvassa oli kolme loistokohtaa: J. V. Laakson vatsa, alahuuli ja puolen metrin pituinen sikaari. Ja alhaalla ihmetteli Suomen Työmies jätkän puvussa: »Ihminen ei ole mikään rautalangalla kävelijä.» Yläotsikkona oli Petsamon rata ja alhaalla: J. V. Laakso kiittää »dermitoitua peronaali-teräsköyttä» pitkin . . .

Mutta silloin raivostunut ja kostonhaluinen Suomen Työmies löysi onnellisemmat kalavedet. Sen puoluepiiriin kuului henkilöitä, jotka olivat paljon nähneet; kairosmiehiä, lastaajia, tehtaantyöläisiä. Yhtäkkiä se veti päivänvaloon kokonaisen unohtuneiden tapausten sarjan.

Ensin se teki ärsyttävän kysymyksen:

Mistä on Oy. Petsamo saanut miljoonansa?

Sitten se julkaisi seuraavan palasen:

»Tahdomme palauttaa yleisön mieleen osia siitä lausunnosta, jonka tullihallituksen pääjohtaja V. Poppius antoi Uuden Suomen

haastattelijalle jo v. 1920. (Haastattelu on julkaistu Uuden Suomen numerossa marraskuun 19 p:ltä 1920.)

»Kaikesta päättäen ei salakuljetus täällä, kuten ei osin muuallakaan, ole pelkkää yksityistä yritteliäisyyttä, vaan on muodostettu v a n k k o j a y h t i ö i t ä*), jotka jakavat voitot ja tappiot.

»Tiheän puhelinverkon, merkkitulien ja laukausten avulla saavat »liikemiehet» aina väestöltä tiedon, jos vaara uhkaa.

»Suurilla voitoillaan kykenevät salakuljettajat hankkimaan nopeakulkuisia aluksia, joiden kanssa valtion alukset eivät kykene kilpailemaan.»

Sen jälkeen se alkoi ladella yksityistapauksia:

Oliko unohdettu Ab. Spritförädling Oy:n juttu? Mainittu yhtiö oli kieltolain takia pakotettu panemaan tehtaansa seisomaan. Mutta jonkun ajan kuluttua sen vuokrasi salaperäinen yhtymä, joka tarvitsi tislauskoineita konsentreerattujen happojen valmistukseen. Tehdas toimi kuukausimääriä erinomaisella menestyksellä, kunnes huhu tiesi kertoa, että tehtaan valmistama happo on mitä oivallisinta pöytäviinaa. Tutkimus pantiin toimeen, pieni, mutta mitättömän pieni viinamäärä takavarikoitiin — mutta salaperäinen yhtymä oli tipotiesään. Ab. Spritförädling Oy. saattoi päivänselvästi osoittaa, että se oli vuokrannut tehtaansa koneineen tarkoitusta varten, joka ei ollut rikollinen. Kieltolain

---

*) Harvennus meidän.

perusteella se siis sai pitää tehtaansa ja tislauskojeensa. — Mutta nyt me kysymme: kuka oli takaamassa salaperäistä kadonnutta yhtymää? Vastaus kuuluu J. V Laakso.

Entäs Berglundin apteekin juttu! Tutkimukset osoittivat, että noin vuoden ajan oli apteekista myöty väkijuomia aivan vapaasti, kuten vanhanaikaisesta väkijuomakaupasta. Mutta apteekkari oli koko ajan oleskellut ulkomailla ja liikettä hoiti proviisori Lange — mies, jota kauan etsittiin eikä mistään löydetty. Kuka oli tämä proviisori? Pankkiri Väinö Kasken serkku. Ja missä viipyi apteekkari Berglund? Chicagossa, insinööri Johanssonin vieraana.

Entäs höyrylaiva »Onyx»? Se poikkesi Turun satamaan, mutta sitä ei laskettu maihin, koska saatiin selville, että se oli täynnä virolaista spriitä. Kapteeni tosin päivänselvästi osoitti, että kaikki sprii oli maksettu ja laillisessa järjestyksessä tilattu Tukholmaan, jonne laiva oli matkalla, vaikka se tärkeitten asioiden takia oli poikennut Turkuun. Mutta huhu tietää kertoa, ettei tämä spriilasti koskaan tullut Tukholmaan. Olipa miten tahansa, laivan omisti kapteeni A. Liir ja sprii oli kotoisin virolaisesta tehtaasta, jonka pääosakas oli insinööri Antti Jäkälä.

Me huomautamme, että näissä jutuissa loistaa viisi kirkasta tähteä, viisi nimeä: Oy. Petsamon osakkeenomistajien nimet. Ja me kysymme: Mistä on Oy. Petsamo saanut satalukuiset miljoonansa?

Nousi hirmuinen myrsky. Sanomalehdet vatkasivat asiaa sinne ja tänne. Yhä uusia juttuja keksittiin, omituisia tapahtumia, joihin Petsamo yhtiön osakkaiden nimet olivat sekaantuneet. Mutta kaikki ne olivat yhtä

hämäriä, ja puolustajia löytyi yhtä paljon kuin syyttäjiäkin. Kuten meillä kaikki asiat, niin tämäkin tehtiin puoluekysymykseksi. Porvarislehdet koettivat säilyttää maltillisen puolueettomuuden varjon, Sosialidemokraatti ivasi: sen uutiset olivat asiallisia, mutta otsikot puhuivat selvää kieltä. Ja kommunistilehdet ärhentelevät kuin koira suden kimpussa.

Kipinästä oli syttynyt palo; se leveni ensin tasaisesti; mutta sitten sattui siihen tuuli ja se hulmahti täyteen liekkiin; se oli J. V. Laakson hyvä-tuuli.

Ja loppupisteenä oli Sosialidemokraatin kirjoitus:

Näiden seikkojen johdosta me palautamme lukijakunnan mieleen ne huhut, jotka varsin itsepäisinä liikkuivat maan sanomalehdissä joitakuuta vuosia sitten: Silloinhan väitettiin, että oli olemassa kokonainen liikemiesten yhtymä, joka oli vallannut maassa rehoittavan väkijuomien salakaupan ja tehnyt siitä miljoonia tuottavan afäärin. Se tutkijakunta, joka sosialiministeriön raittiusosaston johdolla määrättiin ottamaan selvää asiasta, ei voinut paljastaa liigan olemassaoloa, mutta ei se saattanut sitä kieltääkään. Me emme tahdo väittää mitään, mutta me kiinnitämme huomiota siihen, että tutkintopöytäkirjoissa hyvin usein toistuvat Oy. Petsamon kuuluisiksi tulleiden osakkaiden nimet.

Mutta me vaadimme ehdottomasti, että asiassa on toimeenpantava tutkimus. Valtio

ei ole oikeutettu vastaanottamaan sellaisen yhtiön tarjousta, jonka rahavarat saattavat olla hankitut voimassaolevia lakeja rikkomalla. Sellaista ei tämä kansa koskaan salli tapahtuvan. Pantakoon toimeen perusteellinen tutkimus, se on jyrkkä vaatimuksemme.

Tämän kirjoituksen jälkeen tuli hiljaisuus: sanomalehdissä kierteli vain uutinen, että Oy. Petsamo, joka niin kylmäverisesti tähän asti oli vaiennut, oli nostanut kanteen Suomen Työmiestä vastaan julkisesta häväistyksestä.

Juttu kesti kauan ja pöytäkirjat venyivät hirveän laajoiksi. Mutta muuten se oli yhtiölle loistava: ei ainoatakaan parhausta voitu näyttää toteen, vieläpä osakkaiden kuuluisat keinottelujututkin selvenivät ja esiintyivät toisessa valossa, niissä ei ollut mitään rikollista. Suomen Työmies tuomittiin sakkoihin ja oikeus puhdisti Oy. Petsamon maineen kirkaaksi kuin aurinko.

Kun päätös jutussa oli annettu, oli se heti luettavana maan kaikissa tunnetuimmissa sanomalehdissä, suurena kokosivun ilmoituksena ja isoilla kirjasimilla painettuna.

Silloin julkinen sana vaikenä.

*

Mutta sillä aikaa kiertelivät oy:n erikoissuunnitelmat virastojen ja asiantuntijain tutkittavina. Niitä seurasi yhtiön nimenomainen määräys, jonka mukaan, siihen nähden, että ne sisälsivät suunnitelmia ja laitteita, jotka teknillisesti katsoen olivat kokonaan uusia, ehdottomasti kiellettiin antamasta niistä mitään tietoa julkisuuteen.

IV.

Rouva Aune Jäkälä istui akkunansa ääressä käsin poskeen, kyynärpäin pöytään nojaten ja tuijotti liikkumatta ulos. Vaikka hänen profiilinsa ei ollut puhdas, oli hänen asennossaan, hänen vaalean tukkansa maljan muotoisessa kampauksessa, hänen herkän suunsa jaloissa ääri viivoissa ja hänen kauniin kätensä kaareissa jotakin niin plastillista, että hän muistutti veistokuvaa. Hänen tummansinisten silmiensä uneksivassa tuijotuksessa ja nuorten, kapeitten kasvojen ilmeessä oli niin raskas surumielisyys, että hän siinä liikkumattomana istuessaan oli kuin personoitunut melankolia.

Näköala, joka hänen eteensä avartui, oli alakuloinen: pala harmaata seinää, kattoja, jonkun puun lehdettömiä ritvoja, jotka hiljaa häälyivät hämärtyvän illan tuulessa.

Hänen rintaansa kaihersi niin kipeä ja alkusyistäään tiedoton kaipaus, että se tuotti hänelle miltei ruumiillista tuskaa ja kohotti kosteuden hänen silmiinsä. Eikä hän kuitenkaan tietänyt, mitä kaipasi.

Mun polttaa sydäntäin, mua unettaa,
oon raukea, oon kuolon uupunut,
kuin oisin juonut valmun hunajaa
tai katkoirtin mettä maistellut.

Taaskin hän toisti hiljaa näitä Keatsin satakielelle kirjoittaman oodin ihania sanoja. Hän tunsu sydämensä janoavan tämän ihmeellisen runon suloista ikävää, ja etsiessään kokoelmaa pöytänsä alahyllyltä hän ulko-
muististaan jatkoi:

Oi, maljan viiniä ken mulle tois,
maan mullan tuoksuvaista, viileää,
joss' auringon ja ajan kaiho ois
ja laulun, tanssin, lemmen ikävää . . .

Kuumeisin käsin selaili hän lehtiä ja joi, joi kuin huumantunut noita taivaallisia säkeitä:

Oi malja täysi maiden lämpöisten,
jonk' elon kirkas neste punertais,
jok' yltä läikkyis kuplin kuohuvin,
nyt joisin pohjaan sen, —
maan harhat unhottuis ja katoais
sun kanssas tumman metsän kätköihin.

Pois luokses paeta ma tahtoisin
en Bakkus-kulkueessa, pantterein,
vaan runon siivin kuulumattomin,
joit' avuks' vartoo tylsä aatoksein.
Nyt luonas jo! Yö hiljaa hengittää,
kuu, kuningatar, tähtisaatossaan
tuoll' liikkuu, yhtä loistavainen ain,
vaan tääll' on himmeää,
miss' sammalteiden tummaan vihantaan
yön tuuli kevein huulin koskee vain.

Sa kuolematon oot, oot ikuinen!
Ei kehnot sukupolvet tallanneet
sua, jonka ääntä ajan ammoisen
on keisarit ja orjat kuunnelleet;

tuon laulus loihtuisan jo kuulla voi
Ruut suruinen, kun kotiin itkien
hän seisoj vainioilla vieraan maan,
ja sama laulu soi,
miss' aallot teiltä meren kuohujen
toi eksyneen taas rantaan rauhaisaan.

Toi eksyneen! Nuo sanat kutsuu pois
mun luotas elämäni köyhyyteen!
Kuink' onnen kultaa mielikuvat ois,
ei pettää voi ne peikon-taruineen.
Jää hyvästi! Jo virtues vaikertaa,
ja raukee laaksoon, virtaan hiljaiseen
ja kankahalle, viimein vaieten
pois kukkuloiden taa.

On laannut soitto. Mitä itse teen?
Kaikk' unta vaan? Sen näinkö valvoen?

Hänen silmiinsä kihosi kyyneleitä, niin ettei hän lopulta enää nähnytään mitään. Hän sulki kirjan, painoi vaalean päänsä käsivarttaan vasten ja nyyhkytti hiljaa, sydämensä pohjasta, omituisen, suloisen ikävän hurmiossa.

»Mutta minähän olen mieletön, mieletön! Eihän minulta puutu mitään», kuiskaili hän itsekseen, ravistaen päätään, kyynelten noruessa pitkäripsisten luomien alta.

Mikään ei häntä tosiaan vaivannutkaan; kaikki oli vain herkän mielen tilapäistä ailahtelua. Hän kuivasi nenäliinalla kasvojaan ja hengitti hiukan hajuveden raikasta tuoksua. Sitten hän jo rauhoittuikin ja mielikuviutus alkoi levitellä kultaista kudelmaansa.

Hän tuli ajatelleeksi, minkälaista olisi rakastaa tuolaista runoilijaa, kuunnella häntä, hoitaa, lohduttaa, vaalia kuin lastaan ja koettaa ymmärtää? Palvella hänen oikkujaan kuin orjatar ja kuunnella, oi kuunnella hänen

sydämensä ihmeellisiä säveliä. Hänen mieleensä johtui, että Pekka Johansson oli miltei sellainen: kuinka hän väliin tuli kalpeaksi ja sai kyyneleet silmiinsä soittaessaan viulua! Mutta ei, ei hän kuitenkaan ollut sellainen, seuraavana hetkenä oli hän aika veitikka, niin . . . Ei hänestä kai oikein ollut tukea naiselle . . . Tukea! Oliko kestään runoilijasta sellaista tukea . . . puhuttiinhan niin paljon.

Huomaamattaan hän tuli vilkaisseeksi ovelle. Sen takana istui Antti. Hän aivan näki hänet: kumartuneena yli piirustusten, harppi, laskutikku, ties mikä kädessä, mittaamassa, laskemassa, tarkastamassa . . . Hänen piirteensä miltei kovenivat. Niin, Antti, hänestä oli tukea, hän oli kuin vuori, hän kiersi käsivartensa kuin rautarenkaan vyötäisille . . . Kuinka se joskus saattoi huomata, mutta joskus pelottaa, ahdistaa . . . vain joskus . . . Oi, mutta sellainen runoilija! Joka kuohahtaisi, joka nousisi puolustamaan naista ja syöksyisi vaikka kuolemaan, epäröimättä, voimiaan arvioimatta! . . . Ja sitten hoitaa häntä, kun hän olisi sortunut epätoivoisessa taistelussa, ihailta häntä, lohduttaa . . . rakastaa.

Etteikö Antti olisi valmis kuolemaan hänen tähtensä! Kyllä, varmasti. Mutta hän seisoi siinä niinkuin ei ymmärtäisi mitään, niinkuin ei vaaraa olisikaan, vaikka luoti otsaa uhkaksi. Ja sillävälin hän arvioisi, ajattelisi, keksisi mahdollisuuksia, suunnittelisi pääsyä pälkähästä, aivojensa kaikella voimalla. Ja kun kaikki olisi ohi: sitten ei kiitosta, ei hyväilyä, ei sanaakaan, niitä hän ei haluaisi. »Aune, luulen, että kadotin tulitikkuni siinä leikissä. Olet hyvä, jos sytytät piippuni.»

Aune rouva naurahti omaa mielijohdettaan. Mutta sitten hän säikähti. Minkälaisia ajatuksia hänellä oli

Antista! Eikö hän rakastanutkaan miestään? . . . Oi kyllä, kyllä . . . kyllä. Hetkeäkään hän ei tahtoisi elää, jos Antti kuolisi . . . Mutta siellä hän vain laski, laski ja suunnitteli.

Taas nousi kosteus hänen silmiinsä ja hänen kaitaiset kasvonsa näyttivät hämärässä niin hennoilta ja surullisilta. Hän tuijotti oveen pitkän aikaa ajattelematta mitään; sitten hän nousi ja raotti sitä hiukan.

— Kuule . . . sanoi hän hiljaa.

Ei vastausta. Antti istui piirustuksen yli kumartuneena ja rouva tiesi, ettei hän kuullut.

— Antti!

Nimen lausuminen tehosi aina; insinööri Jäkälä nosti päätään ja kääntyi ovea kohti. Hänen harmaat silmänsä olivat kirkaat, mutta poskilla paloi kuume.

— Niin, mitä sitten?

Silloin Aune rouva tuli neuvottomaksi; ei hän ollut ajatellut, mitä sitten sanoisi. Hän hapuili hetken.

— Minä ajattelin . . . Emmekö lähtisi hiukan ulos?

— Nytkö? Ja minne?

— Jonnekin, minne tahansa, kävelemään.

Insinööri Jäkälä ei voinut estää ääneensä pääsemästä eräänlaista kärsimättömyyden vivahdusta.

— Minulla on kiireellistä työtä, Aune.

Silloin rouvan katse harhaili kuin apua etsien ympäri huonetta ja pysähtyi maahan.

— Niin, niin, tiedänhän minä. En minä oikeastaan tahtonutkaan. Minä . . . minä vaan halusin . . . sanoa sinulle jotakin. Älä häiriinny, hän sanoi heikolla, värähtelevällä äänellä.

Insinööri katsoi häneen äänettömänä, kauan aikaa. Sitten levisi hymy hänen huulilleen ja silmiin tuli ystävällinen ilme.

— Ikävissäkö sinä taas olet, Aune?

Rouva ravisti päätään moneen kertaan, kasvoilla väkinäinen hymy ja kaikin voimin taistellen esiinpyrkiviä kyöneleitä vastaan.

— Istuin vaan hämärässä, yksin. Mutta nyt väännän valoa, sanoi hän hätäisesti, poistuen, ja hiljaa sulkien oven jälkeensä.

Lamppua hän ei kuitenkaan sytyttänyt, vaan istuutui sohvalle silmät auenneina miettivään tuijotukseen. Hänen mieleensä joutui heidän rakkauselämänsä alkuvaiheet, niiltä ajoilta, jolloin hän asui äitinsä kanssa ja ompeli. Heillä oli kaksi kamaria ja keittiö, mutta toisen kamarin he vuokrasivat aina ylioppilaille; ja niin joutui se eräänä syksynä Antti Jäkälän asunnoksi.

Hän oli kokonaan toisenlainen kuin kaikki edelliset, säännöllinen, työteliäs ja hiljainen. Hänen kirjansa ja paperinsa olivat aina erinomaisessa järjestyksessä; milloinkaan ei pöydälle jäänyt konseptia tai pahaista paperipalaa, joka olisi kertonut, mitä hän puuhaili, mitä tilapäisesti oli hänen mielessään; toiset ylioppilaathan usein olivat kirjoitelleet arkin täyteen laulunpätkiä, numeroita, hyvin usein pelkkää omaa nimeään. Samoin oli tupakka-asian laita. Vaikka Jäkälä poltti ahkerasti piippua, ei lattialla ollut koskaan tuhkaa, ei vahingossakaan tulitikun pätkää, eikä hänellä kuitenkaan ollut kuin yksi pieni tuhkakuppi. Hän oli määrännyt aamukahvin tuotavaksi puoli kahdeksalta, mutta ei kertaakaan sattunut, ettei hän jo silloin olisi ollut täysin puettuna. Ja kuun

viimeisenä päivänä hän säännöllisesti ojensi suljetun kirjekuoren. »Neiti on hyvä ja antaa tämän äidilleen, en tahdo häntä näin varhain häiritä.» Kuoressa oli vuokra-
raha.

Aune rouva muisti, kuinka hänet jo alusta alkaen oli vallannut pelonsekainen kunnioitus tätä vuokralaista kohtaan, niin että oli ollut vaikeata viedä hänelle aamukahvia tai yleensä mennä hänen huoneeseensa. Ja kun hän sitten oli huomannut ylioppilaan kirkkaiden silmien toisinaan tutkivasti, toisinaan hieman veitikkamaisesti viipyvän itsessään, oli veri syöksähtänyt kuumana poskille ja hänen oli ollut pakko pitää katseensa maassa. Se oli sanomattomasti harmittanut: »Mokomakin myykkä, joka oli säännöllinen kuin seinäkello.»

Sitten eräänä iltana oli ylioppilaalle tullut vieraita. Ja ihme! Tämä pyytää kuumaa vettä, laseja, sokeria; alkoivat juoda totia. Mutta kuinka hiljaa he olivat, hiljaista naurua, lauluakin, mutta kovin aikaisin vieraat lähtivät. Kun hän oli mennyt hakemaan laseja ja valmistamaan vuodetta, istui ylioppilas posket hehkuvina ja tuijotti häneen koko ajan. »Oletteko hyvä ja pyydätte äidiltänne anteeksi, neiti. Taisimme häiritä. Oli syntymäpäiväni.» Millätavoin he olisivat häirinneet! Mutta silloin oli ylioppilas tullut aivan hänen viereensä ja hymyillyt omituisesti. »Ettekö ollenkaan halua minua onnitella?» Neuvottomana oli hän ojentanut kätensä ja ylioppilas oli pitänyt sitä hiukan liian kauan ja katsonut niin, että se vieläkin huumasi häntä.

Sitten oli Jäkälä toisinaan vienyt hänet konsertteihin. »Sallitteko, rouva, että vien neidin konserttiin?» Hän olisi mieluummin käynyt teatterissa, mutta Jäkälä ei pitänyt näytelmätaiteesta, vaan rakasti musiikkia. Ja

musiikki teki hänet totiseksi ja vielä harvasanaisemmaksi.

Ja niin tapahtui ratkaisu: Kun he eräänä iltana palasivat konsertista, tuli pimeissä portaissa pari humalaista miestä heitä vastaan. Vaistomaisesti hän silloin tarttui ylioppilaan käsivarteen. »Olisiko teidän turvallista siinä?» kysyi tämä, kun he jo olivat ehtineet miltei ovelle. Ja ennenkuin hän oikein tajusi, mitä kysymys tarkoittikaan, kiertyi ylioppilaan käsi hänen vyötäisilleen. Se kiertyi kuin rautavanne, niin että sen salaperäinen voima huumasi hänet, ja kun ylioppilas suuteli häntä, ei hänellä ollut kykyä vähääkään estellä, eikä hän tahtonutkaan.

Ne olivat onnellisia aikoja, mutta sitten alkoivat vaikeudet. Hänen piti Amerikkaan. »Toivon voivani kohottaa sinut verrattain hyvään yhteiskunnalliseen asemaan, enkä tahdo, että tunnet itsesi siinä vieraaksi.» Se oli Antin tahto, joka aina määräsi, joka teki hänet sanomattoman onnelliseksi, mutta joka samalla tuotti hänelle levottomuutta ja ahdistusta. Hän, neulojatyttö, Amerikkaan! Mutta äiti oli aina Antin puolella, vaikka haikein mielin luopui tyttärestään. Kylläpä hän oli saanut kestää vaikeuksia vieraassa maassa, niellä monta karvasta palaa ja alituisesti olla ikävässä. Varmaankin hän olisi kuollut, ellei olisi ollut Pekka Johanssonia, joka samaan aikaan opiskeli amerikkalaisessa teknillisessä korkeakoulussa. Niin, Pekka! Hän oli kokonaan toisenlainen kuin Antti, nauroi, lörpötteli, hassutteli. Ja kuinka hän soitti viulua! Väkinen kyyneleet nousivat silmiin, kun hän soitti kotimaan lauluja.

Aune rouva muisti, että Pekka kerran oli vähällä suudella häntä. Mutta kuin näkymättömänä Antin tahto oli ollut läsnä, sitonut, velvoittanut, pakoittanut. Kuolon

kalpeana hän oli irroitannut Pekan kädet, työntänyt hänet pois. Ja sitten oli Pekka vähän ryypiskellyt, tehnyt työtä ja ryypiskellyt — ja hassutellut taas kuin ennenkin, viulu vain joskus ikäänkuin puhui.

Aune tuli ajatelleeksi, minkälaista olisi ollut, jos hän silloin ei olisi työntänyt pois Pekkaa. Sitten hän säpsähti. Hyvä Jumala, mitä johtuikin hänen mieleensä! Hänkö olisi luopunut Antista, Antista! Ei koskaan, ei kuoleman uhallakaan! . . . Mutta Antti oli aina työssä. He kulkivat kaupungista kaupunkiin, maasta maahan, hotellista hotelliin ja hän oli niin yksin. Antilla oli työnsä, mutta hänellä, mitä hän olisi osannut tehdä? Toisinaan oli niin kuolettavan ikävää . . . Eikä heillä ollut lasta . . . Miksi Jumala ei antanut heille lasta?

Äitikin oli kuollut hänen ollessaan ulkomailla. Äiti parka. Kylläpä hänen oli ollut yksinäistä . . . Aune rouva tunsu taas kyynelten kohoavan silmiinsä . . . Oliko ehkä ollut onnellisempaa, jos hän olisi pysynyt neulojatyttönä, jos . . . jos Anttia ei olisi ollutkaan? Eläisikö äiti ehkä vielä?

Äkkiä hänet valtasi omituinen mielijohde: mitä, jos hän menisi katsomaan entistä kotiaan, heidän entisiä huoneitaan. Ketä mahtoi nyt asua niissä? Kenties puutetta-kärsiviä. Mutta senpä hän tekeekin, hän menee sinne aivan vieraana, sanoo jonkun tekosyyn, antaa pienen lahjan heille.

Hän väänsi valoa ja pukeutui. Hetken aikaa hän tuijotti ajatuksissaan Antin oveen. Mutta eipäs. Mitä hän siitä Antille kertomaan, tuskin Antti siitä olisi oikein hyvilläänkään.

Mutta ei hänellä ollut mitään iloa käynnistään. Por-raskäytävässä oli hän joutunut niin suuren mielenliiku-

tuksen valtaan, että hänen oli täytynyt itkeä; kylläpä hän tänään oli herkkä ja huonolla päällä. Ja kun hän silmät punertavina astui sisään, oli hänet heti tunnettu. Huoneistossa asui muuan koneenkäyttäjä, jonka vaimo ihmeissään tarjosi »rouva Jäkälälle» tuolia. Äärimmäisen hämillään Aune rouva selitteli jotakin, otti pienen, rohkean pojan syliinsä, leperteli hetken jonninjoutavaa ja poistui sitten kiireesti, silmät kosteina, työntäen pienokaisen käteen tukun seteleitä.

Niin, tähän oli Antti hänet saattanut! Hän ei voinut ottaa enää askeltakaan uteliaitten silmien häntä seuraamatta. »Suomen kuvalehti», »Maailma», »Otava», kaikki ne julkaisivat hänen kuviaan. »Insinööri Jäkälä rouvineen aamiaisella hotellin ruokasalissa», »Insinööri Antti Jäkälän rouva astumassa raitiotievaunuun». Se oli sanomalehtireportterien työtä: kun Antti ei ottanut heitä vastaan, niin he näppäilivät salaa valokuvia. Mutta sellaisen huomion esineenä hän ei ollenkaan tahtonut olla!

Rouva Jäkälä kulki perin hitaasti ja mietteissään. Kun hän oli ehtinyt Bulevardille, tunsu hän mielihyvää, että katu oli miltei tyhjänä ihmisistä, ja ehdittyään kirkkopuistoon, missä juhlalliset, lumiset puut seisoivat liikkumattomina, hänen mielensä rauhoittui. Mutta hiljainen puisto sinisine varjoineen herätti hänessä jälleen ikävän. Minne hän menisi? Kotiin...? Siellä oli Antti, joka laiminlöi hänet niin kokonaan näihin aikoihin. Mutta mitä, jos hän lähtisi teatteriin! Mikä kappale siellä mahtokaan olla menossa? Heti hän ajatteli pukuun. Mutta se ei ollut sopimaton, eikähän nyt ollut ensi-iltakaan. Hän innostui ja kiihdytti askeleitaan. Hänpä soittaa Antille. Mutta sitten hänen päänsä jälleen painui: eihän Antti välittänyt teatterista ja hänellä

oli työtä ... Konserttiin Antti ehkä olisi lähtenyt, mutta teatteriin, ei ... Oli oikeastaan omituista se Antin kiintymys musiikkiin. Aune rouvan mieleen johtui, kuinka Antti toisinaan lähti konsertista kesken pois, kuultuaan kappaleen, joka oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. Hän ei tahtonut enää sekoittaa tuota vaikutelmaa, vaan lähti, ja oli sitten pitkän aikaa kuin toisessa maailmassa, kuin musiikin lumoissa. Kuinka usein hän miltei pahastui Pekka Johanssonille ja katsoi häneen ääneti ja ihmeissään, kun tämä, soitettuaan viulullaan jonkun ihanan kappaleen, heti saattoi naureskella, laskeella jonninjoutavuuksia tai vingahuttaa kiperän polkan yhteen menoon, ikäänkuin haihduttaakseen omaa liikutustaan.

Ihmisvilinä Ylioppilastalon kulmauksessa tuskastutti Aune rouvaa ja hän kääntyi menemään pitkin Heikinkatua. Hän kulki niin ajatuksissaan, että heräsi vasta kun huomasi olevansa asematorilla. Yleisöä meni teatteriin ... Hän sai äkkinäisen päänäpiston: hänpä menee sinne ypöyksin. Kellä siihen olisi mitään sanottavaa! Hän ei lähde kotiin istumaan!

Ensimmäisellä väliajalla hän teki sen virheen, että lähti käytävään kävelemään. Ihmiset tunsivat hänet ja tarkastelivat häntä nenäkkäällä tavallaan. Täällä oli rouvia, joille hän aikoinaan oli ommellut pukuja, ja he muistivat hänet siltä ajalta ja suuntasivat häneen katseen, joka etsi hänestä virheitä. Jos hänen luonteensa olisi ollut toisenlainen, olisi hän nauttinut kaikesta tästä, ehkäpä pöyhkeillyt, mutta nyt se vain tuskastutti häntä ja hänen hermonsä kärsivät uskomattomasti. Kylläpä ne nyt ihmettelivät, miksi hän oli yksin. Kun tulikin tultua! Kylläpä tänään oli onneton päivä

Toisilla väliajoilla ei hän enää liikkunut paikoiltaan, mutta hänen mielialansa oli pilalla, eikä näytelmäkään ollenkaan ollut hänen makuunsa eikä voinut häntä kiinnittää. Pois lähdetessä hän ei pitänyt kiirettä, vaan antoi ihmisten rynnätä pukujaan noutamaan ja jättäytyi jälkeen. Kun tulikin tultua! Missähän Anttikin luuli hänen oikein olevan? . . . Hän hymähti hiukan katkerasti: jos Antti ensinkään oli huomannut hänen poissaoloaan . . . ? Niin no, illallisen takia ehkä . . .

Kun hän pani päällystakkia ylleen, riensi muuan keski-ikäinen herra erittäin kohteliaasti häntä auttamaan. »Saanko auttaa, rouva?» Käytävässä ei enää ollut kuin muutamia harvoja ihmisiä.

»Minä tunsin teidät ulkomuodosta, rouva Jäkälä. Sallitteko, että sanon nimeni, tukkukauppias X; tässä on vaimoni.» Aune rouva ojensi kätensä hämillään.

»Huomaan teidän olevan yksin. Ollaanko teitä ehkä ulkona vastassa?»

»Ei . . . ei olla», sammalsi Aune rouva punan syökyessä kasvoille.

»Olemme iloisia, jos suvaitsette, että viemme teidät kotiin autolla.»

Rouva Jäkälää tuskastutti. Kylläpä tämä oli ihmeellistä. Mutta ei hän osannut kieltäytyäkään; hän kiitti yksinkertaisesti ja seurasi kuin talutusnuorasta.

Ja sitten matkalla:

»Miehenne on ehkä matkoilla, vai kuinka?»

»Ei, hän tekee työtä», pääsi Aune rouvalta kuin epätoivon purkaus ja hänen äänensäkin petti. Seuraavana hetkenä hän katui sanojaan ja pureskeli huuliaan miltei veriin asti. Minkätähden hän ei valehdellut? Miksi näiden vierasten tarvitsi tietää mitään? Nyt he tietysti

alkavat häneltä udella kuin sanomalehtinuuskijat ... Minkä ihmeen tautta hän oli heidän kanssaan lähtenytkään?

Hotellin ovenvartia kumarsi syvään ja kunnioittavasti, kun Aune rouva nopeasti, ikäänkuin jonkinlaisen hermostuksen vallassa, mutta liioittelevan keveästi riensi portaita ylös. Puhelin kilisi; Antti kuului jotakin vastaavan; siellähän hän siis istui työssään kiinni, entisellä sijallaan. Aune rouva riipaisi päällystakin yltään ja astui miehensä huoneeseen, mutta tämä ei näyttänyt häntä huomaavankaan.

— Antti!

— Jaa, kuului lyhyt vastaus ja insinööri Jäkälä käänsi työstä hehkuvat kasvonsa vaimoan kohti.

— Terveisiä teatterista. Olin siellä yksin, sanoi Aune rouva hillityllä, väräjävällä katkeruudella.

Insinööri Jäkälä näytti jollaintavoin hämmästyvän ja vilkaisi hätäisesti kelloansa.

— Onko kello niin paljon jo? Aune, oletko ystävällinen ja soitat teetä; on ehkä myöhäistä syödä illallista enää, mutisi hän tyytymättömänä ja kääntyi sitten työhönsä.

— Olin siellä yksin, kuten täälläkin, kuten aina... Antti, sinä kasvatit neulojatytöstä itsellesi vaimon. Sitäkö varten, että ... että saat kokonaan laiminlyödä hänet?

Se tuli esiin katkonaisesti ja vaikeasti ja äänessä värisi katkeruus.

Mutta insinööri Jäkälä istui jo selin, kumartuneena piirustuksen yli ja tarkkaavaisesti siirtäen laskutikun kieltä edes takaisin. Hän merkitsi numeron paperille ja kysyi sitten hajamielisesti:

— Niin mitä sinä sanoit, kultaseni?

Mutta nähtävästi hän ei odottanutkaan vastausta, sillä seuraavana hetkenä hän jo kirjoitti paperille jotakin.

Syntyi hiljaisuus. Aune rouvan silmät kävivät hehkuviksi ja niiden terät laajenivat. Hänen povensa aaltosi kuin meri, yhä tiheämmin, yhä valtavammin; hänen kasvonsa kalpenivat ja herkäät sieraimet värähtelivät.

Yhtäkkiä syöksähti hän kuin raivossa miehensä työpöydän ääreen, tempasi hänen edestään piirustuksen ja repi sen kuumeesta vapisevin käsin niin pieniksi kappaleiksi kuin suinkin jaksoi. Kaikella voimallaan hän paiskasi palaset pöydälle, niin että osa niistä singahti insinöörin kasvoille ja syöksyi sitten ulos, paiskaten oven kiinni jälkeensä.

Äärimmilleen hämmästyneenä insinööri Jäkälä jäi tuolilleen istumaan. Hänen kulmakarvansa kohosivat, hänen silmissään oli miltei tyhmännäköinen tuijotus ja suu avautui puoleksi. Pitkän aikaa viipyi hän aivan liikukumattomana, mutta nousi sitten ja meni vaimonsa huoneeseen.

Aune rouva oli mennyt makuukamariin ja makasi suullaan vuoteella, kasvot painettuina tyynyyn, täysissä vaatteissaan ja ankarasti nyyhkyttäen.

Jäkälä istuutui tuolille hänen viereensä, laski kätensä hänen hiuksilleen ja kysyi hiljaa:

— Aune, mikä sinun on?

Nyyhkytykset lakkasivat, mutta vastausta ei kuulu-
nut? Hiljaisuutta kesti pitkän aikaa.

— Olenko minä loukannut sinua, Aune?

Se tuli vieläkin hiljaisemmin ja Jäkälä hyväili vaimonsa olkapäätä, kuljettaen kättään hermostuneesti

edestakaisin, sormien toisinaan puristuessa suonenvedon tapaisesti.

Silloin alkoivat nyhkytykset uudestaan.

— Sinä et enää vähääkään välitä minusta, Antti. Minä seuraan sinua kuin painajainen, kuin kiusanhenki, joka sinun on majoitettava, josta sinun on pidettävä huolta, mutta joka vain häirtsee työtäsi ... Mutta mitä varten sinä sitten otitkaan minut, Antti ...? Lähetä minut sitten pois, se on parempi ... Parempi, koska et rakasta minua ... et enää rakasta minua, Antti.

Ja sitten jatkuivat sydämen pohjasta tulevat nyhkytykset hiljaisuuden vallitessa. Jäkälä nosti pois käntensä rouvansa olkapäältä ja kääntyi sivuttain, tuijottaen verhoamatta jääneestä akkunasta ulos pimeyteen.

— En ehkä osaa rakastaa sinua niinkuin tahtoisit, Aune ... Vaikka kyllä rakastan sinua.

Se sanottiin tukahtuneella äänellä, jonka alla tuntui kuuma tulivuori hehkuvan. Heti paikalla Aune rouva lakkasi nyhkyttämästä. Hän nosti päätään ja katsoi mieheensä. Tämä istui raskaasti hengittäen ja niin kaipeana, ettei veren tippaa ollut hänen kasvoillaan.

Ahdistavassa tuskassa Aune rouva hypähti vuoteelta, heittäytyi maahan miehensä jalkoihin, syleili kaikella voimallaan hänen polviaan ja itki, itki kuin mieletön.

— Anna anteeksi, Antti, anna minulle anteeksi. Minä turmelen elämäsi ... Kaiken rauhan minä riistan sinulta ... Mutta minä rakastan sinua, Antti, voi kuinka minä rakastan sinua.

Vavahtelevin käsin Jäkälä hyväili vaimonsa vaaleata päätä.

— Kun voisit vähän rauhoittua, Aune . . . Kylläpä minä olen pahoittanut mielesi, tahtomattani, ihan tahtomattani . . . tiedäthän.

— Voi, minähän se, minähän se revin sinun suunnitelmasi. Vaikka tiesin, että olit pannut siihen monen viikon työn.

— Kyllä se korjaantuu, kyllä se siitä korjaantuu. Kunhan vain voisit hiukan rauhoittua.

— Minä olin niin hermostunut. Minä kerron sinulle . . .

— Nousehan, Aune. Riisuudu ja käy vuoteelle. Sitte kerrot, kun vähän rauhoitut.

Ja Jäkälä nosti maasta vaimonsa, painaen hänet helästi vuoteelle istumaan ja kumartuen ottamaan kenkiä hänen jaloistaan. Rouva antoi sen tapahtua katsoen miestänsä anteeksipyytävien, kuivunein silmin, suloisien onnentunteen virratessa sydämeen.

Ja kun vihdoin Anttikin oli ehtinyt sänkyyn, silloin hiipi Aune rouva hänen luokseen, suuteli lukemattomat kerrat hänen rintaansa, suutaan, silmiään, kertoen ikävästään ja surustaan, pyytäen anteeksi yhä uudestaan ja uudestaan ja itkien onnesta ja suloisesta tuskasta. »Tällainen hupakko minä olen, ei minusta ole sinulle.» »Oi, älä välitä, vaikka itken. Olen niin onnellinen, kun saan rakastaa sinua.» Sellaisia lauseita toisti hän moneen kertaan, painaen päätänsä Antin rintaa vasten ja väliin kuunnellen äänettömänä hänen sydämensä voimakkaita lyöntejä.

Antti makasi aivan hiljaa, hyväillen kädellään vaimonsa hiuksia. Kun Aune vihdoin nukahti, nosti hän varovasti vaimonsa pään rintansa päältä tyynylle ja katseli kauan aikaa hänen kaitaisia, hentoja kasvojaan.

Kelmeä lyhdynvalo tunkeusi verhottomasta akkunasta huoneeseen; sen himmeässä loisteessa kimmelsi kyynel pitkäräpsisen, sulkeutuneen luomen raossa.

*

Yöllä Aune rouva heräsi. Mutta missä oli Antti? Hän väänsi valoa ja katsoi kelloa. Se oli puoli viisi jo. Sitten kuuli hän pehmeitä, hitaita askeleita, edestakaisin, edestakaisin. Hän hiipi ovelle ja painoi korvansa sitä vasten sydämen sykkiessä levottomasti. Oi, saattoihan hän sen jo arvata. Antti ei voinut nukkua. Päiviä, viikkoja, kuukausia pysyisi eilinen kohtaaminen hänen mielessään ja hän miettisi sitä, joka puolelta, yhä ja yhä, lukemattomien itsesyytösten tulviessa mieleen. Ja sitten ei saakaan, ei viittaustakaan.

Aunen teki mieli uudestaan syöksyä hänen jalkoihinsa, rukoilla häntä unohtamaan, itkeä uudestaan hänen rinnallaan. Mutta hän tiesi, ettei se auttaisi mitään. »Kylläpä sinä olet herkkä luulottelemaan, Aune. En minä ajattele mitään sellaista.» Siihen tapaan olisi hänen miehensä vastannut. Mutta hänen silmissään, hänen äänessään olisi kuitenkin piillyt alistunut suru ja alakuloisuus.

»En koskaan, en koskaan enää näytä hänelle ikävääni, vaikka siihen nääntyisin. En koskaan enää tuota hänelle tätä tuskaa», ajatteli Aune rouva itsekseen. Sitten hän kiiruhti vuoteeseensa, veti peitteen päänsä yli ja nyyhkytti hiljaa.

V.

Senjälkeen kuin Oy. Petsamon ja Suomen Työmiehen välinen oikeusjuttu oli päättynyt, oli sanomalehdissä esiintynyt verrattain vähäisiä tietoja Petsamon ratahankeista. Yleisön mielenkiinto asiaa kohtaan ei kuitenkaan suinkaan ollut vähentynyt. Sitä todistivat ne lukuisat kyselyt ja tiedustelut, jotka aivan syrjässä-olevien henkilöiden taholta tehtiin kulkulaitosministeriön esittelijälle sinä tunnin kestäväenä vastaanottoaikana, joka esittelijäsihteerillä päivittäin oli.

Vihdoin koitti hetki, jona kysymys esiintyi siinä esityslistassa, joka kahta päivää ennen asian käsittelyä jaetaan valtioneuvoston jäsenille.

On tuskin kiellettävissä, että valtioneuvoston jäsenienkin kasvoilta kuvastui eräänlainen jännitys, tai ainakin harras vakavuus, kun he kokoontuivat istuntosaliin ja asettuivat haan muotoisen pöydän ympärille, sijoituen keskellä istuvan pääministerin kahden puolen, virkajärjestyksessä. Ensinnä esille joutuvat asiat käsiteltiin pingoittuneella lyhytsanaisuudella ja päätökset seurasivat nopeasti toinen toistaan. Kun pääministeri vihdoin luki esityslistasta Petsamon kysymyksen, astui kulkulaitosministeriön esittelijä ylimääräisen kopistin seuraamana sisään ja pysähtyi esittelijälle varatun pöydän ääreen.

Ensin hän luki itse anomuksen, lausuen sen johdosta muutaman sanan ja siirtyi sitten yksityiskohtaisiin suunnitteluihin.

Mitä ensinnäkin tuli yhtiön valitseman ratalinjan suuntaan, niin se poikkesi melkoisesti siitä suunnitelmasta, jonka hallituksen asettama rautatiekomitea aikaisemmin oli tehnyt. Se ei nimittäin kulkenut suoraan Rovaniemeltä Sodankylään ja siitä Kyröön, kuten komitea oli ajatellut, vaan lähti ensin, Kemijoen kulkusuuntaa seuraten, Rovaniemeltä Kemijärven lounaispuolella olevaan Kemijoen mutkaan ja teki siinä äkkikäännöksen suoraan Sodankylää kohti. Yhtiö oli valinnut tämän suunnan senvuoksi, että se oli suunnitellut radan sähköradaksi ja että sen toinen voima-asema tulisi sijaitsemaan juuri Keminjoen mutkassa, jonka tähden kaikissa tapauksissa olisi välttämätöntä rakentaa rata mainitun mutkan ja Rovaniemen välille. Mutta valitsemaansa suuntaa yhtiö puolusti monella muullakin tavalla. Mitä ensinnäkin tuli Kemijoen mutka—Sodankylä rataosaan, niin oli huomattava, että se yhtiön linjaa käyttäen tuli kulkemaan aivan läheltä Pyhätunturin rikasta rautaluetta. Vielä tärkeämpää oli kuitenkin ottaa huomioon se sisämaan rata, joka vastaisuudessa tulisi yhdistämään Kemijärven ja Kajaanin. Rautatiekomitea oli tosin suunnitellut sen kulkemaan suuntaa Kajaani—Suomussalmi—Taivalkoski—Kuusamo—Oulangan kuparialue—Kemijärvi. Suorittamiensa tutkimuksien perusteella oli yhtiö kuitenkin sitä mieltä, että tämän radan luonnollisin kulkuväylä oli Suomussalmelta lähdettäessä suoraan Taivalkosken kautta Kemijoen mutkaan. Kuusamo, Oulangan kupari-alue ja Kuolajärvi oli tähän raataan yhdistettävä haararadoilla. Oli otettava huomioon,

että ehdotuksen tekijä itse omisti Oulangan kuparikäivokset.

Yhtiön tarkoituksena oli saada aikaan maan keskitse kulkeva valtarata, joka strategisessa suhteessa oli erittäin tärkeä. Oli näet huomattava, että rata Petsamo—Rovaniemi—Oulu voitiin lännestä suuntautuvan hyökkäyksen sattuessa hyvin helposti katkaista Rovaniemen ja Kemien välisellä linjalla. Se nimittäin kulki Kemijoen länsirantaa, ja oli huomioonotettava, että Kemijoki oli länttä vastaan ensimmäinen vankka puolustuslinja.

Esittelijä luki senjälkeen ne kohdat rautatiehallituksen ja erinäisten asiantuntijain lausunnoista, jotka koskivat yhtiön valitseman ratalinjan suuntaa ja viittasi lopuksi siihen seikkaan, että yhtiö anomuksessaan nimenomaan huomautti, ettei se voinut myöntyä tekemään muutoksia radan suuntaan nähden.

Sitten esittelijä siirtyi itse ratasuunnitelmaan. Oli tarkoitus tehdä yksikiskoinen sähkörata, siten, että radan kummassakin päässä olisi voima-asema. Toinen voima-asema oli suunniteltu Paatsjoessa sijaitsevaan, 30,000 hevosvoimaa kehittävään Kolttakoskeen, toinen Kemijoen mutkaan. Yhtiö aikoí mahtavilla patolaitoksilla kerätä Kemijoen mutkan lukuisten koskien voiman, joista koskista ensikädessä oli mainittava Kuukkanen, Juukoski, Pisiö ja Pirttikoski, ja rakentaa noin 50,000 hevosvoimaa kehittävän voimalaitoksen. Tämän laitoksen voimaa oli kylläkin tarkoitus käyttää toteuttamaan yhtiön muitakin suunnitelmia, joista myöhemmin oli tuleva puhe. Valittu virtasysteemi oli yksivaihevirta 20,000 voltin jännityksellä, jolla m. m. Preussissa oli kokeiltu hyvällä tuloksella ja jonka esim. Sveitsin hallitus oli hyväksynyt käytettäväksi Sveitsin valtion rautateillä. (Kuten tun-

nettua, aiottiin Sveitsin radat lähitulevaisuudessa muuttaa sähköradoiksi, vaikka siellä jännitys oli valittu 5,000 voltia matalammaksi kuin yhtiön suunnitelmissa.) Tämän 20,000 voltin virran aikoi yhtiö johtaa kuhunkin veturiin kahdella pantografinivelillä varustetulla otto-kojeella suoraan johtolangasta. Mutta se ei tulisi käyttämään yksifaasikoneita kuten Sveitsi ja Saksa olivat suunnitelleet, vaan aikoi muuttaa virran vaihekkääntäjällä kolmivaiheiseksi — tapa, jota jo vuosia sitten Westinghouse yhtiö oli käyttänyt Norfolk-Western radalla Amerikassa. Ennenkuin virta johdettiin moottoreihin, muunnettiin se veturissa sijaitsevilla transformaattoreilla 350 voltitiseksi.

Suurinta erimielisyyttä oli herättänyt se seikka, että yhtiö oli suunnitellut ratansa yksikiskoiseksi. Oli kuitenkin muistettava, että gyroskooppivaunujen luotettavuus voitiin viimeaikaisen nopean kehityksen perusteella katsoa täysin taatuksi. Niinpä oli Amerikka siinä suunnitelmassa, joka tarkoitti Chicago—Milwaukee—St. Paulin tasavirtaradan laajennusta ja uudistusta, hyväksynyt yksikisko-systeemin käytäntöön otettavaksi ja pääasiassa juuri Chicagon gyroskooppivaunuyhtiön ehdotuksen nojalla — saman yhtiön, joka oli suunnitellut Petsamonkin radan. Sitäpaitsi oli selvästi osoitettu, että yksikiskorata oli paljoa helpommin suojattavissa lumimyrskyiltä ja pidettävissä puhtaana kuin tavallinen kaksikiskoinen rautatie.

Esittelijä luki jälleen laajoja lausuntoja, joissa asiaa oli käsitelty monelta puolelta. Sitten hän kosketteli muutamalla sanalla niitä maa-alueita, joita yhtiö oli vaatinut valtiolta. Oli pantava merkille, että yhtiö olisi voinut tavallista valtaustietä saada Paatsjoen varrelta halua-

mansa alueet haltuunsa. Kun se kuitenkin aikoi 10 vuoden kuluttua luovuttaa alueen takaisin valtiolle, oli se luopunut tästä menetelmästä. Se aikoi perustaa rauta-kaivoksen Suomen puoleiselle rannalle, vastapäätä norjalaisista kaivosta ja käyttää hyväkseen Kolttakosken voimalaitoksen kehittämää sähkövoimaa. Ne himokkaat pyyteet, jotka Norjalla olivat olleet Boris Glebin alueeseen nähden, silloin kun Petsamon luovutus Suomelle oli ollut ratkaisuvaiheessaan, olivat viitanneet siihen, että Suomenkin puolella oli olemassa malmisuonia, ja yhtiön tutkijakunta olikin niitä löytänyt, verrattain supistettulla alueella kyllä, mutta sitä rikkaampia.

Se 20,000 ha. käsittävä maa-alue, jonka yhtiö halusi Kemijoen mutkasta, oli tarkoitettu käytettäväksi maanviljelykseen. Yhtiö oli ostanut kaikki ne alueet, jotka tämän valtavan palstan rajojen sisällä kuuluivat yksityisille. Siitä huolimatta se kymmenen vuoden perästä tapahtuvassa luovutuksessa oli valmis jättämään valtion haltuun koko palstan semmoisenaan, ilman minäkäänmoisia korvausvaatimuksia. Se aikoi käyttää maanmuokkaukseen Kemijoen voimalaitoksen suunnatonta tehomäärää. Sen suoviljelystä koskevat suunnitelmat olivat saaneet maanviljelyshallituksen lausunnossa varsin kiittävän arvostelun, eikä varmaankaan voitaisi kieltää sitä tavatonta esimerkillistä vaikutusta, mikä tällaisella jättiläisviljelyksellä tulisi olemaan koko maan, mutta varsinkin Pohjois-Suomen maanviljelijöihin nähden — se toteuttaisi ne unelmat, joita agrikulttuuria harrastavissa piireissä Suomen suot olivat aina herättäneet ja joita valtio muutamain paikoin, esim. Pelson suunnattomalla suolla, oli koettanut saada toteutetuiksi, vaikka ylen hitaasti.

Lopuksi tahtoi esittelijä kiinnittää huomiota yhtiön tarumaiseen omaisuuteen. Niin hämmästyttävä ja ensi näkemältä mahdottomalta tuntuva kuin yhtiön anomus olikin, sai se kuitenkin kokonaan toisen luonteen, kun otettiin huomioon yhtiön varallisuus, josta se kykeni esittämään täysin luotettavat takeet. Oli ilmeisesti kysymyksessä suurisuuntainen lahjoitus isänmaalle, lahjoitus, joka haki vertaistaan kaikkien aikojen ja kaikkien kansakuntien historiassa. Sentähden oli syrjäytettävä ne muodolliset ja lakiopilliset seikat, joihin muutamissa lausunnoissa oli kiinnitetty huomiota. Sentähden esittelijä myöskin toivoi, että valtioneuvosto asetuisi yhtiötä puoltavalle kannalle, esittäessään asian presidentin ja eduskunnan ratkaistavaksi.

Esittelijän puhe oli kestänyt noin puolitoista tuntia ja valtioneuvoston jäsenet olivat kuunnelleet häntä niin kärsivällisesti ja hiljaa kuin lapset satua jättiläisistä. Esittelijä ei ollut lukenut mietintöään papereista, vaan puhunut vapaasti, ja niin kuivia asiatietoja kuin hänellä olikin ollut kerrottavanaan, oli hänen äänestään, hänen hehkuvilta kasvoiltaan ja loistavista silmistään kuvastunut sellainen nuorekas innostus, joka väkisinikin oli temmannut mukaansa kylmään harkintaan tottuneet ministerit.

Tämän jälkeen lausui mielipiteensä kulkulaitosministeri, joka kuivakiskoisella tavallaan toi esille muutamia näkökohtia ja pääasiallisesti yhtyi esittelijään; sitten maanviljelysministeri, joka selitteli verraten laajasti yhtiön maanviljelystä koskevia suunnitelmia, painostaen yhtiön suorittamien tutkimustöiden huolellisuutta ja suunnitelmien uudenaikaista etevyyttä. Kauppa- ja teollisuusministeri tarkasteli asiaa siltä puolelta, voisiko

yhtiön salaiseksi tarkoitusperäksi mitenkään ajatella rohkeata liikeyritystä, mutta tuli esittämiensä tosiasioiden perusteella siihen lopputulokseen, ettei voinut tosiaankaan olla muu kysymyksessä kuin ihmeteltävä, suuruusuntainen lahjoitus.

Oikeusministerin lausunto oli erittäin mielenkiintoinen. Kieltämättä anomus antoi ratkaistavaksi vaikeita juriidisia probleemeja, joista hyvin useat olivat sellaisia, ettei niille ollut mitään prejudikaattia olemassa. Valtion maa alueiden luovuttaminen, tai paremmin vuokraaminen, herätti omituisia lainopillisia kysymyksiä, joista ministeri kehitteli muutamia valtioneuvoston jäsenten kuultaviksi. Mutta samalla hän ratkaisi ne yhtiölle eduksi erinomaisella, leikillisyyteen vivahtavalla terävyydellä. Lopuksi hän huomautti, että kun ilmeisesti oli kysymys mitä suurisuuntaisimmasta ja hyvää tarkoittavimmasta lahjoituksesta, ei hänen nähdäkseen ollut olemassa mitään sellaisia lainopillisia seikkoja, jotka olisivat pakoittaneet epäämään yhtiön anomuksen. Missä lain kirjaimen mukaisella tulkinnalla oli vastustava luonne, siinä oli otettava huomioon, että nyt oli kysymyksessä isänmaan ja yhteiskunnan parasta tarkoittava teko, jonka toteutumista jokaisen kansalaisen oli velvollisuus auttaa ja tukea.

Harvinaisen yksimielisesti valtioneuvosto päätti esittää presidentin ja eduskunnan hyväksyttäväksi ehdotuksen, jonka mukaan hallitus, asettuen puoltamaan Oy. Petsamon anomusta, toivoi eduskunnalta sellaisia valtuuksia, joita yksityiskohtaisten sopimusten teko anojan kanssa edellytti.

Istuntosalin oven ulkopuolella oli valtioneuvoston tietotoimiston edustaja sillävälän rauhattomana kävellyt edestakaisin. Kun esittelijäsihteeri asian päätyttyä astui ulos, rinta omituisesta riemusta tulvillaan ja kasvot hehkuvina, huudahti hän ensimmäiseksi yhden ainoan sanan:

— Läpi!

Silloin tietotoimiston edustaja hetkeäkään viivyttelämättä riensi puhelimeen ja soitti.

— Halloo. Onko hotelli X.?

— On kyllä.

— Insinööri Jäkälälle, pyydän.

— Yhdistän.

— Onko insinööri Jäkälä?

— On.

— Tämä on valtioneuvoston tietotoimistosta. Tämän päivän täysi-istunnossa on valtioneuvosto yksimielisesti asettanut Oy. Petsamon anomukseen nähden puoltavalle kannalle.

— Kiitän ilmoituksesta, kuului kuiva vastaus.

Nuori tietotoimiston edustaja tunsu hiukan nolostuvansa, eikä hetkeen osannut sanoa mitään. Sitten soitti hän puhelimen kiinni hyvästiä sanomatta.

IV.

Koputuksen kuultuaan insinööri Jäkälä avasi ovensa. Hotellin palvelija ojensi käyntikortin. Insinööri vilkaisi siihen.

— Tehkää hyvin ja kutsukaa vieras sisään.

Insinööri meni vaimonsa huoneeseen.

— Aune. Kulkulaitosministeri tulee meitä tapamaan. Toimitathan, että meille tarjotaan jotakin.

Aune rouva heitti pois kirjan, jota oli lukenut.

— Tunnetko hänet ennestään, Antti?

— En tunne. Arvattavasti hän tulee anomuksen johdosta.

*

— Enhän minä häiritse teitä, insinööri Jäkälä? Tulen aivan yksityisenä ihmisenä, virkatoimeni ulkopuolella. Vieläpä uteliaisuudesta, suoraan sanoen, sanoi ministeri tervehtiessään sillä kuivakiskoisella leikillisyydellä, joka hänelle toisinaan oli ominaista.

— Joka tapauksessa minulle suuri kunnia, vastasi Jäkälä kumartaen ja osoittaen kohteliaalla liikkeellä tuolia.

— Edustamanne yhtiön merkillinen anomus on niin kiinteässä yhteydessä niiden seikkojen kanssa, joita mi-

nun virkatoimeni tätä nykyä koskee, että minä sain halun nähdä sitä miestä, joka on yhtiön johdossa.

— Olen kokonaan käytettävissä, herra ministeri.

— Olittehan eilen eduskunnassa, kun asianne lähetettiin valiokuntaan?

— En. En ollut. Vaimoni kyllä kertoi yrittäneensä, mutta ihmisiä oli ollut niin paljon, ettei hän ollut saanut tilaa.

— Parvekkeet olivat tosiaankin pakaten täynnä. Mutta keskustelu jäi sangen vähään. Pääministerin lausunnon tuntenette sanomalehdistä, mahdollisesti myöskin kommunisteihin lukeutuvan Koivun puheen — mikäli olette lukenut sosialistisia lehtiä. Minä en voi olla vakuutettu, uskoiko hän itsekään sanoihinsa. Tietenkin epäilyä siitä, että koko hanke on aito porvarillinen likeyritys, suorastaan keinottelua. Ilkeitä viittauksia siihen, ettei porvarienvahallisuuden tahtoon ole osoitettu tällaista uhramishalua yhteiskunnan hyväksi, ja todistelukoelma, jonka piti näyttää, että tällä keinoin, jättämällä asia yksityisten yrittäjien haltuun, rakennettiin Petsamon rata kokonaan työläisten kustannuksella, porvaristo vain vähensi verojaan.

— Sehän on luonnollista, vastasi Jäkälä hymyillen. Vaikka olisimme tahtoneet rakentaa tuhat uutta työväentaloa, niin sen puolueen miehet eivät sittenkään olisi tekoamme hyväksyneet.

— Mutta kyllä kokoomuslainen P. antoikin hänelle takaisin. Johtomotiivina näytti olevan: itsestään paha lain lukee. Jos porvarit olivat pyrkineet saamaan suuria liikevoittoja, niin olkoon, ei hän tahtonut tässä tilaisuudessa sitä kumota. Mutta varmasti oli porvariston taholla aina esiintynyt voimakas halu auttaa yhteiskuntaa

ja isänmaata. Kokonaisia omaisuuksia oli porvariston taholta lahjoitettu yleishyödyllisiin tarkoituksiin, vieläpä tarkoituksiin, jotka yksinomaan tähtäsivät juuri köyhän kansan hyvinvoinnin kohottamiseen. Milloin maailmassa sosialistit olivat edes yrittäneetkään selaista? Vaikka heidän oppinsa kulmakivinä oli vapaus, veljeys ja tasa-arvo, vaikka he halusivat yhteiskunnallistuttaa mahdolliset ja mahdottomat asiat, niin milloin oli nähty heidän uhraavan ropoakaan muuhun kuin mitä itsekkäinten puoluepyyteiden perilleviemiseen. Heidän oli mahdoton osoittaa ainoatakaan tekoa, jolloin he olisivat unohtaneet omat etunsa isänmaan yhteisen hyvän vuoksi. Oli häpeä ja oli rikos kansalaisvelvollisuuksia vastaan, että sellaiset henkilöt rohkenivat kylvää myrkyllistä epäilyään nyt, kun oli kysymyksessä teko, jonka suuruus ja jalous kävi kokonaan yli heidän matalamielisen käsityskykynsä. — Kieltämättä puhuja, ollakseen valtioviisaana pidetty edusmies, jossain määrin liikaa innostui, mutta ilo oli kuulla hänen kuohuvaa esitystään. Muutta mutkitta asia lähetettiin valiokuntaan ja sitä voi pitää jo nyt ratkaistuna.

— Olisikin ihmeellistä, jos sen kaltainen anomus, kuin nyt kyseessä oleva, hyljättäisiin. Eikö totta, herra ministeri?

— Kyllä, kyllä varmasti.

Syntyi hetken hiljaisuus. Ministeri tarkasteli mielenkiinnolla Jäkälän hieman karkeita kasvoja, hänen lujaa suutaan, hänen kirkkaita, harmaita silmiään ja sanoi siten.

— Mutta sanokaapa minulle, insinööri Jäkälä, onko teillä kysymyksessä liikeyritys vai ei? Kuten tiedätte, asiaanne voi jo pitää täysin ratkaistuna, joten ilmoituk-

senne ei vaikuta sinne eikä tänne. Kysyn pelkästä uteliaisuudesta.

— Liikkeyrittöskö? Kuinka se olisi mahdollista?

— Voisihan ajatella tutkijakuntainne löytäneen jotakin hyvin kallisarvoista, hopeaa, kuparia, kenties kultaa, niin että kuljetustien rakentaminen, vaikkapa silläkin suurenmoisella tavalla kuin nyt on kysymyksessä, jäisi vähäiseksi sivuasiaksi.

— Ei, asian laita ei ole niin. Puhun nyt teille aivan yksityishenkilönä, minäkin puolestani. Kyllä yhtiön ainoana tarkoitusperänä on tehdä selvä lahjoitus isänmaalle.

— Merkillistä . . . merkillistä, mutisi ministeri puoliääneen.

Jäkälä tuntui vähän lämpenevän.

— Mutta sanokaahan minulle, herra ministeri, luulteko, että Petsamon ratahankkeista olisi tullut yhtään mitään neljään viiteenkymmeneen vuoteen ilman yhtiön väliintuloa?

— Ehkäpä ei. Valtion rahavarat ovat huonot.

— Kerrassaan huonot. Koko sisäpolitiikka on omittuisesti kääntynyt idealistiseen suuntaan — varmaankin yksikamarijärjestelmän ja yleisen yhtäläisen äänioikeuden seurauksia. Tuolle suunnalle on rahakysymys toisarvoinen, etten sanoisi alentava.

— Idealistiseen suuntaan! Mitä te sillä tarkoitatte?

— Mutta ajatelkaahan, herra ministeri, koko viimeaikaista lainsäädäntöämme. Maa ei vielä ollut päässyt kapaloistaan eikä saavuttanut itsenäisyyttään, kun se asettui mitä radikaalisimpien uudistajien etunenään, niin, suorastaan tarjoutui koekaniiniksi. Ensinnä työväenlainsäädännön uudistus! Suomi ei sinne päinkään

ollut teollisuusmaa, mutta ensimmäisten joukossa se hyväksyi kahdeksan tunnin työaikalain, ulottaen sen koskemaan niin laajaa elinkeino-yritysten alaa, ettei koko maailmassa vertaa. Ja kuitenkin on laki vain suurteollisuuslaki. Eihän voi rinnastaa kahta sellaista työntekijää kuin esimerkiksi amerikalaisen Ford-biilitehtaan työmies ja tavallinen meikäläinen viilaaaja. Edellinen seisoo kahden kuljetussillan risteyksessä, toinen silta kuljettaa biilin rungon, toinen pyörän ja mies ei tee muuta kuin pistää pyörän akselitappiin, yhä ja yhä, päivästä päivään, viikosta viikkoon. Hän on ilmeisesti koneeksi muuttunut ihminen, jonka työ on ihmisarvolle alentavaa, tylsistyttävää ja jolle kahdeksan tunnin työaika on liiankin pitkä. Viilaaaja meikäläisessä pikkuverstaassa sitävastoin tekee tänään lukkoa, huomenna korjaa moottoria, ylihuomenna dynamoa; hänen työnsä vaatii älyä, hän saattaa tuntea työn iloa ja hänen aikansa livahtaa huomaamatta. No niin, kahdeksan tunnin työaikalakihan onkin aiheuttanut yhä toistuvan, yhä jatkuvan poikkeusmyönnytysten sekasorron, josta ei kukaan ole täysin selvillä ja työläiset itse ovat ensimmäisinä valmiit sitä rikkomaan. — Sitten seurasi kuuluisat elintarve- ja säännöstelylait, mutta tilapäisinä ne kyllä jollain tavoin puolustavat paikkaansa. Ja lopuksi kaiken huippu: kieltolaki.

— Te ette kannata kieltolakia? kysyi ministeri luoden insinööriin terävän silmäyksen. Hänen katseensa sattui Jäkälän kaulanauhaan. Siinä loisti himmeästi musta, soikea onyx neula ja sen yläpäässä pieni kultainen pilkku; kultainen ilveksen kypälä, niinhän poliisipäällikkö oli sanonut.

— Kannattavatko hallitusmiehet sitä, herra ministeri?

— Suoraan sanoen eivät. Yksityisinä ihmisinä he eivät — joitakuuta poikkeuksia lukuunottamatta — sitä hyväksy. Mutta virkamiehinä heitä tietysti sitoo voimassaoleva laki.

— Siinäpä se. Käytännöllisellä järjellä varustetun ihmisen on vaikeata hyväksyä sitä lakia. Sehän lienee syntynyt siten, että ensin joku puolue otti sen vaalivalitukseen ja sitten toiset puolueet perässä — kunnes Suomen eduskunta antoi sille siunauksensa. Tällaista käytännöllisyyden ja terveen järjen puuttettahan juuri nimitäisin idealistiseksi suunnaksi maamme sisäpolitiikassa!

Syntyi jälleen hiljaisuus.

— Muuten, niin teidän yhtiöllännehän oli ikävyyksiä samaisen kieltolain takia ... Mutta sanokaapa, insinööri Jäkälä, sanokaapa aivan näin kahden kesken, yksityiselle miehelle, joka niinkään ei kuulu kieltolain kannattajiin: oliko noissa huhuissa rahtuakaan perää, oliko niillä mitään pohjaa?

— Uskotteko tekin mokomiin taruihin? kysyi Jäkälä omituisesti hymyillen.

Ministeri viivytti vastaustaan.

— En ... enpä juuri ... Mutta kerran minä näin erään sitoumuksen ... oikeastaan kymmenennen pykälän erästä valalla vahvistetusta sitoumuksesta. Se oli vanha paperi ... mielenkiintoinen paperi. Sanottiin eräiden ylioppilasten ... No niin, varmaankin se kaikki oli joutavaa ...

Kaksi terävää katsetta risteili kuin säilän terät ja hiljaisuutta kesti kauan aikaa.

— Sellaista paperia olisi huvittava tarkastaa, sanoi

Jäkälä vihdoin, muuttuneella äänellä. — Kenties juuri tuommoisesta on etsittävä alkusyy niihin parjauksiin, jotka ovat tulleet yhtiön osaksi, mutta joista oikeus kaikeksi onneksi on voinut sen kokonaan puhdistaa.

Silloin ministeri huomautti kuivalla sukkeluudellaan:

— Ajatelkaahan, poliisipäällikkö teki siitä hajamielisyudessaan palturin.

Jäkälä hämmästyi niin, ettei hän muistanut salata ilmettään.

— Minkä teki?

— Palturin ... samaisesta puheenaolleesta pape-rista ... Juuri sama mies, joka kerran sanoi minulle, ettei mikään tee niin yllättävää vaikutusta kuin tyhjän-päiväisen asian mainitseminen keskellä vakavaa keskustelua.

Jäkälä katsoi ministeriin pitkän aikaa kirkkailla harmailla silmillään. Sitten hän hymyili ystävällisesti:

— Kylläpä teillä on omaperäinen tapa laskea leikkiä, herra ministeri.

— Niinkö arvelette? Mutta minä kulutan suotta aikaanne, jota itsellenikin on niukalti. Kiitän teitä ystävällisyydestänne. Oli mielenkiintoista tutustua teihin, varsinkin kun on varmaa, että suuren työnne aikana joudumme vielä kosketuksiin.

— Olette erinomaisen ystävällinen. Teillä on kiire? Minä olisin pitänyt erinomaisena kunniana saada esittää teidät vaimolleni, mutta en suinkaan halua riistää aikaanne. Toistan vakuutukseni, että olen kokonaan käytettävissänne, jos, niinkuin rohkenen olettaa, haluatte läheltä seurata rakennustöitämme.

Silloin iäkäs, hopeahiuksinen ministeri vastasi äänellä, jota hänen uurtuneitten kasvojensa verraton ilme tuki:

— Naisten takia ei mikään aika ole hukkaan men-
nyttä. Olen onnellinen, jos rouva Jäkälä haluaa ottaa
minut vastaan.

Insinööri Jäkälä avasi oven ja kumarsi kunnioitta-
vasti ministerille.

TOINEN KIRJA

I.

Talvikuukaudet Oy. Petsamo käytti valmistelutöihin.

Se palkkasi suuren miesjoukon ja rakennutti uskottomalla nopeudella suunnattomat varastohuoneet Rovaniemelle. Se ei välittänyt pakkasesta eikä lumesta, sen tarkoituskin oli vain tilapäisesti suojata rakennustöihin tarvittavat tavarat. Karihaara, Kuusiluoto, Röyttä ja Rovaniemen sahat valmistivat sille lautoja, ja ihmiset saivat nähdä pitkien parakkien kohoavan kuin taikavoihasta.

Se tilasi ratapölkkyjä, kiskoja, profiilirautoja, sementtiä. Taalintehtas, Fiskars, Värtsilä, Oy. Lokomo ja monet muut saivat siltä kiireellisiä tilauksia. Tampereen kattohuopatehtas valmisti sille kattohuopaa ja Puuvilla ja Rautateollisuus Oy. oli saanut tehdäkseen sen seitsemän 10,000 hevosvoiman Francis-turpiinia.

Sillä aikaa kaatoi kaksisataa miestä Kemijärvellä metsää ja ajoi tukkeja Kemijoen rantaan. He olivat karaistuneita, raakoja poikia, jotka Kemi ja Uleå-yhtiöiden pohjoisilla metsätyömailla olivat tottuneet ankariin elintapoihin. He söivät amerikan-läskiä ja viettivät yönsä tilapäisesti kyhätyissä, täisissä kämpissä, joko lavoilla maaten tai pelaten korttia avonaisten takkojen hohteessa. Mutta päivisin heidän sahana sihisivät ja

kirveensä ja petkeleensä heiluivat ja yhtiön pomomiehet kiihoittivat heitä raa'alla karjunnallaan.

Yhtiön kymmenen valtamerilaivaa kiikkui Atlantilla kuljettaen rakennustarpeita ja muonaa. Ne toivat valtavia pinkkoja onttoja, amerikkalaisia sementtilevvyjä Petsamon vuonon rannalle työväen asuntoja varten.

Ylhäällä Jäämeren rannalla yhtiö olikin kohdannut vaikeuksia. Turhaan oli se pyytänyt Norjan mahtimiehiltä lupaa kuljettaa tarveaineensa Kirkenesiin ja sieltä norjalaista kaivosrataa pitkin ylemmäs Paatsjokivarteen. Norjalaiset olivat katkeria ja kateellisia. Koko Petsamon luovutus Suomelle oli heille ollut vastenmielistä, hehän olivat niin voimallisesti himoinneet haltuunsa Paatsjoki-laaksoa. Nyt he seurasivat mustin mielin suomalaisten rakennuspuuhia, joita he eivät ainkaan tahtoneet auttaa. Se vielä olisi puuttunut! Entä kuinka oli heitä kohdeltu, kun he aikoinaan olivat yrittäneet pystyttää voimalaitoksen Jäniskoskeen? Venäjän hallitus ei ollut antanut siihen lupaa, ei millään ehdolla. (Muuten, tämä oli J. V. Laakson mielestä ryssän ainoa viisas teko.) Mutta he olivat saaneet kaivoksensa kuntoon kuitenkin, vieläpä sulkeneet sen hyväpalkkaiset työmaat itäisiltä naapureiltaan täydellisesti. Ja nyt rohjettiin toivoa heiltä apua!

Yhtiö ei pyytänyt kahta kertaa. Se muutti suunnitelmaa. Se valitsi lähtökohdaksi Petsamon vuonon ja päätti tehdä ensin tilapäisen kaksikiskoradan Petsamon vuonosta Salmijärven pohjoispäähän, Töllevin paikkeille, ja siitä ylös Kolttakoskelle. Tätä rataa pitkin se aikoi kuljettaa tarveaineet Kolttakosken voimalaitosta ja kaivosta varten, ja vasta sitten, kun sähkövoima oli saatavissa, se muuttaisi radan yksikiskoiseksi.

Tämä kaikki alkoi ensin varsin hiljaa ja tasaisesti. Vain tavaravarastojen jatkuvasta suurentumisesta yleisö saattoi huomata, että nyt oli tekeillä jotakin, joka ei suinkaan ollut mitään »nappipeliä», kuten jätkät sanoivat.

Mutta sitten julkinaulattiin yhtiön ilmoitusplakaatit, joiden sisältö samanaikaisesti kierteli ilmoituksena maan sanomalehdissä. Yläosan täytti kummallinen, petoeläintä muistuttava veturin kuva loimuavine lyhtysilmineen, sähkökipinöitä ja fosforitulta syöksevine sieraimineen. Se lepäsi yhden kiskon varassa kuin kyyristynyt peto, valmiina syöksymään eteenpäin, murskaamaan ja tallaamaan.

Ja sitten:

10,000 työmiestä.

Kymmenentuhatta työmiestä otettiin heti Oy. Petsamon palvelukseen! Seurasi palkkatariffi. Yhtiön palkat olivat Rovaniemi—Kemijärven linjalla noin 40 %, mutta ylhäällä Paatsjoki—Petsamon alueella 60—70 % paremmat kuin minkään muun työnantajan tarjoamat. Sitten ilmoitettiin yhtiön pestauskonttorit, joita oli kaikkialla, pohjoisessa ja etelässä, idässä ja lännessä, ympäri maata. Lopussa oli erikoishuomautus suurin kirjaimin:

Huomatkaa työläiset! Se rata, jonka rakennustyöhön teitä nyt kutsutaan, ei ole muuta kuin tie omaan onneenne. Mitä pikemmin se valmistuu, sitä pikemmin avaa se uusia mahdollisuuksia yrittäjille. Mutta sitä suuremmaksi kasvaa myöskin työväestön kysyntä, sitä korkeammalle kohoo palkka-

taso. Yhtiö vaatii teiltä ankaraa työtä ja ehdotonta kuuliaisuutta. Mutta se maksaa teille hyvin, eikä se tahdo hyötyä työstänne, joka kokonaan tulee isänmaan ja oman onnenne hyväksi.

Ja miestä alkoi virrata. Tuli vilkkaita, hoikkia karjalaisia, viekkaita, laiskanpulskeita savolaisia, jotka »hoastaa lotistivat» leveätä murrettaan, hitaita, juroja, härkäharteisia hämäläisiä, mutta eniten tuli ylpeitä, synkkäsilmäisiä pohjalaisia, jotka astuskelivat itsetietoisina kuin olisi »mies syöty ja toinen menossa».

Ja yhtiön päällysmiehet kirjoittivat heidät luetteloihin, jakoivat heidät eri työmaille, karjuivat, huusivat, järjestelivät.

Heti Rovaniemelle jäi suuri osa. Siellä, lukuunottamatta alituista tarveaineiden vastaanottoa, jakoa ja lähetystä, rakennettiin rautatiesiltaa Kemijoen yli. Siellä liikkuvat insinöörit mittauskojeineen, kivimiehet porasivat ja räjäyttelivät punaisten merkkilippujensa luona, kitisevät vintturit ja nostokoneet heiluttivat ilmassa suunnattomia profiilirautoja ja kiviä, niittauskoneet sihisivät ja hehkuivat. Ja vesihirviöitä muistuttavat sukeltajat, kummallisine silmineen, pukuineen ja hengitysletkuineen laskeutuivat virran aaltoihin, jotka ikäänkuin pelon ja ihmetyksen vallassa sulkiivat heidät asu-mattomilta tuntureilta periytyneeseen hiljaisuuteensa.

Kemijärven metsänkaatajia lisättiin. Tuhansia hehtaareja käsittäviä aukeita alkoi syntyä, tarkoin noudattaen yhtiön viljelyssuunnitelmia. Patolaitoksia varten tehtiin jättiläismäisiä raivaustöitä jokivarressa. Kaikkialla hääri yhtiön maanmittareita ja kivimiehiä.

Suurin osa työmiehistä hävisi korpiin. Heitä virtasi kaikkialle, telefoonimiehinä, metsänkaatajina, ajomiehinä, linjan raivaajina. Työn pauhu, kuume ja hälinä oli täyttänyt koko Pohjolan.

II.

Kesällä työt järjestettiin kolmeen vuoroon ja työväkeä lisättiin yhä ja yhä.

Mutta kaikkialle kerääntyi kuin taikavoimasta A. Liirin onttoja sementtilevyjä, joita yhtiön laivat kuljettivat Amerikasta Petsamoon ja Kemiin. Niitä ladottiin vaunuihin kuin kivilaattoja, ne olivat keveitä ja käytännöllisiä. Tuossa tuokiassa pantiin niistä työväenasunnot kasaan ja nämä asunnot olivat hyviä, helposti puhdistettavia ja hauskan näköisiä. Sitäpaitsi niitä voitiin mukavasti siirtää.

Työmiesten elämä oli järjestetty sotilaalliseen tapaan. Yhtiö piti huolen heidän ruuastaan, hankki keittiöt, kenttäkeittiöt, kokit, osti vuoteet, sänkyvaatteet, yleensä kaikki, mitä välttämättä tarvittiin. Mutta samalla se vaati ankaraa puhtautta ja järjestystä. Oli palkatuita järjestysmiehiä, jotka eivät tehneet muuta kuin kulkivat työväen asunnoissa katsomassa, olivatko kaikki paikat asianmukaisessa kunnossa. Huolimattomia sakotettiin ankarasti ja sakkorahat lankesivat sairapukassan hyväksi. Oli selvää, ettei yhtiö sallinut työmiestensä tuoda lapsiaan ja vaimojaan näihin asuntoihin. Asunnot eivät olleet siten laaditutkaan, että se olisi ollut mahdollista. Ne muistuttivat parakkeja, joissa

asui kymmenkunta työmiestä kussakin, toisissa enemmänkin.

Kemijärvelle, Petsamoon, Kolttakoskelle ja Tölleivin varastopaikalle syntyi näistä asunnoista kokonaisia kyliä, milteipä kaupunkeja. Niissä oli erinomaisesti järjestetyt sidehuoneet ja sairaalat, saunat, kirjastot ja lukusaliit. Sunnuntaisin yhtiön palkkaamat luennoitsijat pitivät esitelmiä, mutta ne eivät puhuneet puolueasioista, eivätkä ihanteista, vaan pelkästään käytännöllistä elämää ja ammattityötä koskevista seikoista. Pakollisissa iltakouluissa, joihin vapaavuorossa olevien oli mentävä, opetettiin laskentoa, kirjoitusta ja ammattiaineita.

Pohjois-Suomen lentojätkätkät kiroilivat ja ravistelivat takkuisia päitään. Mutta yhtiön järjestysmiehet, jotka kulkivat kaksi revolveria vyöllä joka paikassa, ottivat heiltä kortit pois ja panivat heidät paikkaamaan takkejaan ja housujaan. Järjestys oli niin ankara, etteivät miehet saaneet ruokaa, ennenkuin olivat erityiselle valvojalle näyttäneet, että kädet olivat puhtaat.

Ja työväkeä yhä vain lisättiin.

*

Työhuoneessaan Rovaniemellä istui insinööri Jäkälä aamusta iltaan, melkeinpä yötkin, alituisessa touhussa. Hänen silmänsä olivat yhtä kirkkaat kuin ennenkin, hänen poskillaan oli usein kuumeen punaa, mutta hän ei väsynyt koskaan, eikä hän näyttänyt kiihtyvän koskaan. Yhtämittaa tuli sähkösanomia, yhtämittaa pärisi puhelin, mutta hänen hermonsä kestivät hyvin, eipä hän näyttänyt edes erityisemmin kiirehtivän.

Nyt tuli Aune rouva hänen työhuoneeseensa. Rouva ei sanonut mitään, ei koettanutkaan puhutella työn yli

kumartunutta miestään, otti vain hellävaroen, mutta varmasti kynän hänen kädestään, nosti käsivarresta hänet seisomaan ja sanoi:

— Aamiainen on pöydässä, Antti.

Oli koomillista nähdä, kuinka insinööri ensin, niin kauan kuin hänen ajatuksensa olivat työssä kiinni, vaittomaisesti koetti taistella häntä vastaan. Hänen kulumansa rypistyivät hieman ja eräänlainen kärsimättömyyden ilme levisi hänen kasvoilleen. Mutta sitten hän vilkaisi vaimoonsa ja alistui heti kuin lapsi.

Tällä kertaa ei rouvalla kuitenkaan ollut onnea. Juuri kun hän oli saamassa miehensä ulos ovesta, ilmaantui lähettipoika toiselle ovelle ja ilmoitti, että kolme heraa tahtoi tavata insinööriä.

— Keitä he ovat? kysyi Jäkälä.

— Työnantajien edustajia Oulusta.

— Pyydä heitä sisään.

— Mutta ruoka ensin, Antti! Voivathan he odottaa.

— Ei. En voi antaa heidän odottaa. Tulen aivan heti, Aune. En luule, että heillä on paljoa sanomista.

Silloin Aune rouva tiesi, että oli joutunut alakynteeseen, eikä yrittänytkään horjuttaa miehensä päätöstä.

Mutta työnantajien edustajat esittivät asian, joka ei suinkaan ollut vähäinen. Se oli kokonainen syyte- ja valituskirjelmä.

Oliko Petsamo Oy. ollenkaan selvillä siitä, että se oli tukehuttamaisillaan koko Pohjois-Suomen teollisuuden? Ei tarvinnut muuta kuin tarkastaa esim. puuteollisuutta. Yhtiön ratasuunnitelma oli ensinnäkin kohottanut metsien hinnat kuulumattomiin maan pohjoisilla seuduilla. Yhtiön käyttämä suunnaton työntekijäin määrä sai aikaan puutteen työväestä. Mutta ei siinä kyllin. Ilman

pakkoa yhtiö oli ruvennut maksamaan niin hyviä palkkoja, että se oli saattaa työnantajat epätoivoon. Samanlaisia, vieläpä parempia palkkoja vaadittiin nyt heiltä. Työväestö muutti pois heidän palveluksestaan, se ei enää ollut tyytyväinen asunto-oloihinsa, se vaati niin suursuuntaisia ruokailu-, puku- ja pesuhuoneita, ettei sellaisia voitu laittaa. Ja aina se viittasi esimerkiksi Oy. Petsamoon, joka kuitenkin työskenteli korvessa. Mutta se ei ottanut huomioon, ettei heillä, työnantajilla, ollut Oy. Petsamon miljardeja.

— Mihin oikeastaan tahdotte tulla? kysyi insinööri Jäkälä lyhyesti.

— Tahdomme osoittaa, että yhtiönne, joka väittää toimivansa maan etuja silmälläpitäen, kuitenkin tappaa pienemmät teollisuuden harjoittajat aito trustimaisella tavalla.

— Tarkoitatteko siis, että yhtiön olisi lopetettava rakennustyönsä?

— Emme suinkaan! Ei tietenkään! Mutta yhtiö voisi palkkaukseen nähden noudattaa meidän taksaamme. Ja yhtiö voisi jättää kokeilematta sen nähdäksemme kommunistisen työjärjestelmän, jonka se nyt on omaksunut suunnattomaksi tappioksi itselleen ja meidän tuhoksemme. Se ei kuitenkaan muuta vaikuta kuin tyytymättömyyttä työväen luokassa.

— Onko vielä jotakin? kysyi insinööri jäätävän kylmästi.

Silloin vieraat vaikenivat ja syntyi hiljaisuus.

— Luulen tuntevani yhtiöittenne aseman, alkoi Jäkälä. Viimeisten vuosien aikana ne ovat lisänneet osakepääomaansa miljoonilla ja perustaneet miljoonia käsittäviä vararahastoja. Siitä huolimatta on osakkaille jaettu

niin suuria voitto-osuuksia, että se ei julkisuudessa ole käynyt muuten laatuun kuin lisä-osakkeita lahjoittamalla. Oy. Petsamon työt saattavat mahdollisesti aiheuttaa sen, että vararahastoja ei niin suunnattomasti nyt kartuteta ja että voitto-osuudet pienenevät. Mutta vasta kun tilikirjoillanne todistatte kärsineenne tappioita, vasta silloin panen painoa sanoillenne. Petsamo-yhtiö, rakentaessaan Petsamon radan, ei tarkoita ainoastaan tehdä palvelusta isänmaalle ja avata teille tietä uusien voittojen saamiseksi, vaan se tahtoo samalla osoittaa, miten työtä on tehtävä ja työväkeä kohdeltava, jotta se kommunistinen kummitus, jota näytätte pelkäävän, katoaisi työväestön keskuudesta.

Ja lopuksi huomautti hän ivallisesti:

— Yhtiön työ on tilapäinen, se kestää vain vähän aikaa. Jos se nyt pienentää voittojanne, niin käyttäkää vararahastojanne, sitä vartenhan ne ovat olemassa. Kun rata on valmis ja rakennustyöväestö vapautuu, silloin syntyy työn puutetta. Ottakaa silloin takaisin niin monikertaisesti kuin omatuntonne oikeaksi harkitsee.

*

Rouva Jäkälän kasvoille levisi valo ja hänen siniset silmänsä ihan tuhlasivat säteitä kun Antti astui huoneeseen.

— Pianpa sinä tulitkin.

Jäkälä katsoi tutkivasti vaimoonsa.

— Joko sinä ehdit pahastua minuun?

— En tällä kertaa. Mutta tiedä se, ettei käy laatuun tuolla tavoin syödä sanaansa. Niin. Sinä olet antanut minulle ylivallan ruoka-asioissa ja minä tahdon sen säilyttää. Sinun on yksinkertaisesti tultava silloin kun

noudan sinut, enkä minä hyväksy sellaisia verukkeita kuin tänään. Kun en voi sille mitään, että työskentelet itsesi kuoliaaksi, niin ainakin pidän huolen siitä, että syöt säännöllisesti, etkä unohda sitä. En tahdo nähdä sinun huonontuvan.

— Minäpä pelkään, Aune, että syöttäisit minut kuoliaaksi. Mutta itsesi sinä lyöt laimin. Sinä olet laihtunut Rovaniemellä.

Rouva Jäkälän hennot kasvot olivat tosiaankin menettäneet jotakin. Niiden ilme oli usein alakuloinen ja painunut, mutta urhoollisesti hän koetti näyttää tyytyväiseltä.

— Sanopa minulle, Aune, etkö ikävöi täällä? Sinä olet niin herkkä sellaiselle, kysyi Antti yhtäkkiä.

Aune rouva loi hämmästyttäviä ilmaisevat silmänsä mieheensä. Kylläpä Antti nyt oli hyvällä tuulella. Tällainen osanotto oli niin harvinaista, että omituinen hellyys kuohutti Aune rouvan sydäntä ja pani hänen äänensä liikutuksesta väräjämään.

— Ikäväkö? . . . Ei. Niin no, joskus, vähäisen. Täällä on niin paljon työmiehiä ja aina melua . . . Mutta vähäisen vaan, Antti.

— Haluaisitko ehkä muuttaa majaa?

Säikähtyneenä Aune rouva katsoi mieheensä; hänen kasvonsakin ihan kalpenivat.

— Mutta tahdotko sitten kokonaan lähettää minut pois?

Aune rouva taisteli kaikin voimin, mutta sittenkin kohosi kosteus hänen silmiinsä ja kurkussa tuntui karvaalle. Ja Antti nauroi oikein hohottamalla. Sellaista ei Aune rouva ollut nähnyt kuukausikenties vuosimääriin. Kostuneitten ripsiensä alta rouva katseli häneen

ihmeissään. Mutta tuo nauru tarttui, se sai väkisinkin suun hymyyn ja jollakin tavoin häpeissään Aune rouva sanoi:

— Mitä sinä naurat? . . . Ilkeä olet. Tahdot kiusata minua.

Mutta Antin silmissä säteili yhä nauru.

— Tiedätkö, Pekka Johansson on tullut.

— Amerikasta?

— Niin, Amerikasta tietenkä. Hän on Kolttakoskella. Hän johtaa töitä koko pohjoisella rataosalla.

— Pekkako? Voi, sehän on hauskaa . . . Kolttakoskella . . . Mutta sittenhän on yhdentekevää, vaikka hän olisi pysynyt Amerikassa. Yhtä kaukanahan hän on Lapissa.

— Siihenpä juuri tahdoin tulla. Katsohan, asiat järjestyvät nyt vähän toisin kuin tähän asti. Rovaniemelle tulee insinööri Aaltonen, Kemijärvellä on Laakso, Kolttakoskella Johansson, Petsamossa Kivimäki, Töllevin varastopaikalla Grönberg. Suurin piirtein katsoen Laakso hoitaa eteläpuolta, Johansson pohjoista osaa. Liir pitää huolta meriliikenteestä, Kaski rahaasioista, joten vähitellen minä jään aivan toimettomaksi. Saan olla joka paikassa, enkä missään, toisin sanoen alituisesti matkoilla. Lapissa on kaunista, etkä ole käynyt siellä. Tulen olemaan siellä yhtä paljon, tai kenties enemmän kuin Rovaniemellä. Etkö halua muuttaa kesäksi Kolttakoskelle? Pekka soittaa sinulle viulua ja hassuttelee sinut iloiseksi ja minä tulen olemaan siellä hyvin usein.

— Mutta eihän siellä ole asuntoakaan!

— On siellä, vastasi Jäkälä hiljaisella tavallaan.

— Mutta sehän ei ole hullumpaa. Kun vain olet siellä usein ja kauan.

III.

Tulvaveden aikana yhtiön laivat kuljettivat lakkaamatta tavaraa Kemijokea pitkin.

Milloin oli lastina pienempiä profiilirautoja johtopylväitä varten, milloin kuparilankaa ja suuria korkeajännitysisolaattoreita. Sitten vietiin ensimmäinen valmistunut turpiini, jonka valtavaa johtopyörää, omituisesti taivutettuja siipiä ja hirmuisen suuria imuputken osia yleisö ihmetteli. Sitten seurasi öljykatkaisijoita, transformaattoreja, valtavia yksivaihe-generaattoreja, kojetauluja, joiden marmori välähteli, mittauskojeita, reostaatteja, jos jotakin. Sitten alkoivat laivat kuljettaa maanviljelyskoneita, oja-auroja, suunnattoman painavia suojuryiä, äkeitä, leikkuukoneita ja kokonaisia vuoria teräsköyttä.

Sillävälin valmistui Rovaniemen silta. Sen kaaret pingottuivat komeina ja odottamattoman sirotekoisina. Vesi solisi hiljaa sen kivistä ja betonista tehtyä keskustukea vasten.

*

J. V. Laakso vilkaisi sikarinsa takaa puolittain äkäisesti ovelle, jota hänen mielestään koputettiin sikamaisen rohkeasti.

— Jaa, esille vaan! hän huudahti. Hän oli muuten paitahihasillaan, kaulus auki ja puhkui siitä huolimatta kuin veturi.

Mutta kovasti hän ällistyi, kun Jäkälä astui sisään. Ketterästi kuin koulupoika hän hypähti tuoliltaan, ojensi jo pöydän luona kätensä ja riensi tulijaa vastaan.

— Terve! Joko sinä nyt olet täällä? En minä jaksanut seista rannalla laivaa odottamassa, ilmankin sulaa tähän helteeseen.

— Tyhjää. Mutta kylläpä täällä jo alkaa olla komean näköistä. Voima-asema on sentään luonnossa kokonaan toista kuin paperilla.

— Tahdotko suuhusi jotakin, ruokaa, juomaa, sika-rin?

— En.

— No sitten mennään.

Siinä seiso i Pirttikosken voima-asema tosiaankin, mahtavana, uutena, komeana. Se oli siihen ilmestynyt kuin taivaasta pudonneena lyhyemmässä ajassa kuin rakentajat olivat itsekään toivoneet. Sen tulevasta neljästä turpiinista ei tosin ollut muuta kuin yksi paikoiltaan, eikä sekään voinut kehittää kuin 8000 hevosvoimaa. Patolaitteet eivät näet vielä läheskään olleet valmiit, tämä turpiini kävi yksinomaan Pirttikosken voimalla ja se oli aivan väliaikaisesti sijoitettu.

— Kuinka kauan sinä eilen käytit tätä? kysyi Jäkälä heidän astuessaan suureen generaattorihuoneeseen.

— Noin nelisen tuntia . . . Pesonen, hoi! Pesonen!

— Täällä, herra tirehtööri.

— Ann' hurrata.

Kuului, kun vesi kohisten syöksyi turpiiniin. Öljykatkaisija suljettiin, faasilamput syttyivät, ampére- ja

volttimittarien viisarit värähtelivät, generaattorit surisivat ja suuri transformaattori ulvoi. Jäkälä tarkasteli generaattorin harjoja, jotka kipinöivät hiukan, ja huusi jotakin Laaksole, joka seisoj kojetaulun ääressä. Sitten he menivät akkumulaattorihuoneeseen, korkeajännityskoppiin, he tarkastivat juurta jaksain koko laitoksen.

— Niin se pörisee kuin mamma-vainaan rukki, sanoi Laakso, pyyhkien ainaista sikarin-mustaa riippuvasta alahuulestaan.

He jättivät aseman ja menivät korjauspajaan, valimoon, puusepänerstaaseen. Lamput paloivat kaikkialla ja he koettelivat sorvien, höyläkoneitten, sirkkelisahain ja porakoneitten toimintaa. Sitten he tarkastivat rakenteilla olevan meijerin, loivat pikaisen silmäyksen sivummalla sijaitsevaan navetta- ja tallirakennukseen, tervehtivät kirjanpitäjiä ja konttoristeja, kävivät heidän uusissa ajanmukaisissa asunnoissaan ja nyökyttelivät tuhansille työmiehille, jotka kunnioittaen nostelivat hattujaan.

Sitten heille tuotiin ratsut. Uskomattomalla keveydellä ihravatsainen Laakso hypähti selkään.

— Sinä se olet kuin kiinnikasvanut siihen satulaasi, huomautti Jäkälä.

— Amerikan muistoja. Vanha cowboy, kuului vastaus.

He tulivat viljelyksille, jotka aukenivat silmäkantamattomiin, mutta kaikki oli vasta alullaan. Siellä pisti heti silmään Laakson hirmuiset vintturirivit. Ne olivat painaneet kuin petoeläimet kyntensä syvälle maahan, ne seisoivat horjumattomina ankkuriensa varassa ja kuitenkin oli niitä verrattain helppo siirtää paikasta toiseen. Ei tarvinnut muuta kuin vääntää virta moottoriin, silloin alkoi vintturin köysikela kitistä ja pyöriä, kiskoan

ahnaasti kiiltävää teräsköyttä vatsansa ympäri. Ja köyden toisessa päässä kulki aura, jyrä, ojakone, mikä milloinkin, myllertäen maata kauheilla terillään. Tuolla kiskoi vintturi ylös monijuurisia kantoja, jotka ponnahtivat maasta kuin satalonkeroinen hirviö, jääden rikotuin, katkennein jäsenen kellettämään. Ja kaikkialla työmiehiä, aina vain työmiehiä, jotka hikisinä ja maan mustaamina ahersivat heinäkuun auringon alla.

J. V. Laakso nauroi heille ja laski leikkiä. Toisille hän kirosi ja ärjyi; väliin hän heitteli heille sikareja, mutta uhkasi hirttää heidät, jos he polttavat ne työaikana. Mutta tämä kaikki tapahtui vain sivumennen, ohi ajaessa, he eivät vielä olleet tulleet sinne, mihin J. V. Laakso tahtoi heidät johtaa ja missä hänellä oli Jäkälälle jotakin näytettävää.

— Sinulla on merkillinen kyky tulla toimeen työmiesten kanssa, sanoi Jäkälä. — Suomalainen mies ei niinkään hevillä siedä tuollaista haukkumista.

— Ei siedä! Sepä saakelia! Mutta kun minä haukkuessani olen oikeassa, niin heidän on se siedettävä. Muuten mars.

Mutta siinäpä jo ponnistelikin J. V. Laakson ylpeys suoperäisellä maalla. *The gopher plow*, salaojitus-aura! Se oli kuin suunnaton koukkuun taivutettu teräskäsi-varsi, joka jännityksestä vapisevan teräsköyden pakottamana teki taivalta. Sen terä leikkasi maahan halkeaman ja upotti teräksisen taltan noin metrin syvälle multa. Taltta viilsi maata syvällä ja salassa ja sen perässä kulki teräksinen, sokeritopanmuotoinen keila, joka jätti jälkeensä pöreän torven syvälle maan sisään, mutta maan päällä ilmaisi torven olemassaolon vain naarmumainen viillos.

— Annapa aukaista tuota, että saan katsoa, huomautti Jäkälä.

Lapiomiehet kaivoivat viilloksen auki kahdesta kohden ja insinööri Jäkälä kumartui katsomaan ojaa.

— Sen seinät ihan kiiltävät, niin kireät ne näyttävät olevan. Luuletko sen kestävän kauan?

— Ei minulla ole tarkkoja kokemuksia, kuinka kauan se pysyy auki. Mutta jos se täyttyy, niin laskeetaan uusi. Tämä kulkee nelisen kilometriä tunnissa, niin että kyllä ehtii.

Ja yhtäkkiä J. V. Laakso itse hyppäsi auran istuimelle ja tarttui ohjauspyörään.

— Hei siellä! Täysi virta päälle; niinhän tämä liikkuu kuin kemijärveläisen hevoskaakin vetämänä!

Silloin teräksinen vetoköysi alkoi väristä kuin viulun kieli ja Laakson lempilapsi, the gopher plow kiirehti vaivaloista kulkuaan, seuraten nöyrästi kuin orja herransa tahtoa.

Jäkälä nousi ratsulle ja tarkasteli satalukuista karjalaumaa, joka etäämpänä vaelsi laitumella.

*

Viljelykseltä palattuaan he ratsastivat tarkastamaan patotöitä. Kaikki oli vielä yhtenä ainoana kaaoksena. Puita, kantoja, porattuja kiviä, kokonaisia vuoria kaivettua maata, sitten rautakasoja, tyhjiä sementtitynyreitä, pelkkää rojua. Töitä johti insinööri Perttula, nuori ja terävä, mutta hiukan kokematon mies, joka yhtiön rahoilla oli tehnyt tutkimusmatkan ulkomaille.

Mutta Jäkälä ei ollenkaan ollut tyytyväinen. Hän kulki miltei kiihtyneenä paikasta paikkaan, hänen kul-

mansa olivat rypyssä ja pahaenteinen puna kohosi hänen kasvoilleen. Sitten kutsui hän insinööri Perttulan ja Laakson sivummalle ja haukkui heidät, kuivalla, asiallisella, pistävällä tavallaan. Ja koko ajan hän etupäässä syytti Laaksoa, ylivalvojaa, vaikka tämä ei suuriakaan ymmärtänyt koko patohommista. Laakso kuljetti sika-ria hyllymäisen alahuulensa päällä suupielestä toiseen ja sieti, sieti ihmeen kauan, mulkoillen onnettomana seisovaan Perttulaan. Mutta vihdoin hän sähähti Jäkälälle, ollenkaan välittämättä Perttulasta:

— Sinä olet sika! Minun syynikö tämä on!

Silloin Jäkälän silmät räiskähtivät.

— Herra, puhun yhtiön ylijohantajana, enkä siedä vastustusta.

Laakson iloiset silmät rävähtivät pari kertaa, huuli valahti vieläkin alemmas ja vaieten hän katsoi maahan.

— Korjatkaa virheet ensi kerraksi. Ei hutilustyötä, muistakaa se. Hyvästi, sanoi Jäkälä Perttulalle, joka kumarsi syvään ja niin sydämeensä saakka pahoillaan, että se selvästi kuvastui hänen kasvoistaan.

Laakso oli ääneti koko paluumatkan, kunnes Jäkälä huomautti:

— Pidä silmällä patoa. Perttula on terävä, mutta liian hyvänahkainen. Urakkamiehet pettävät häntä.

*

Jäkälä palasi ratalinjaa pitkin Rovaniemelle. Kemi-järven puoleinen pääkin oli jo aukaistu ja ojitettu, mutta valmis rata alkoi vasta noin puolen matkan paikkeilla.

Siellä toimi vimmatulla vauhdilla Bycurus hiekan-kauhomiskone. Ryskyen se käänsi jättiläiskäsivartensa,

laski ahnaan, teräshampaisen kitansa hiekkaan, kahmaisen täyteen, nousi puhkuen ja kitisten ja tyhjensi sen hiekkavaunuun. —

Täällä olivat myöskin johtopylväät jo pystyssä. Ne seisoivat 80 metrin päässä toisistaan, vuorotellen tien keskiviivan kummallakin puolella. Niiden välille oli pingotettu kireä kannatusköysi, johon varsinainen kontakti-lanka oli kiinnitetty piipronssi-kannattimilla. Valkeat, lähes puolen metrin korkuiset porsliinieristäjät säihkyivät kauniisti auringon helteisessä valossa.

Työmiehiä häräili täälläkin kuin muurahaisia ja johtajien huudot kajahtelivat vaaroista. Tuolla vedettiin hiekkaa, tuolla purettiin impregnoituja ratapölkkyjä, täällä kiinnitettiin korkeita, omituisenmallisia kiskoja peräkkäin, niin että keskellä rataa näytti kulkevan kuin metallivirta.

Insinööri Jäkälä otti dresinan. Se oli epävakainen, räjähdysmoottorilla käypä laitos, jonka gyroskooppi-hyrrät vonkuivat ilkeästi, eivätkä kuitenkaan näyttäneet takaavan laitokselle varmaa tasapainotilaa. Mutta Jäkälä istui itse ohjaajan paikalle. Kun kone lähti liikkeelle, avasi hän venttiilihanat selkosen selälleen. Vais-
tomaisesti kuljettajapoika tarttui istuimeensa, kun vauhti kasvamistaan kasvoi.

— Täydessä vauhdissa se ei heilahtele niin pahasti, huomautti Jäkälä hänelle, avaten takkinsa vilpoiselle tuulelle.

IV.

Koskilinna, insinööri Jäkälän huvilarakennus, sijaitsi Paatsjokivarressa, Jäniskosken rannalla, noin 7 kilometrin päässä varsinaiselta kaivosalueelta. Se oli todellakin viihdyttävä, mukavat huoneet suljettuina aistikkaan ulkokuoren sisään, ja paikka, jossa se sijaitsi, oli luonnonihana. Kolttakoskelta, voimalaitoksen luota, missä insinööri Johanssonilla oli asunto, oli rakennettu erinomainen tie huvilalle, ja rouvan käytettävänä oli pieni auto.

Niin kauan kuin Jäkälä oli viipynyt pohjoisessa, oli täällä ollut erittäin hauskaa. Jäkälä tosin möyri yhtenäin kaivoksella tarkastamassa porauksia, ja yökaudet he saattoivat Pekka Johanssonin kanssa istua hapoilta käryvässä huoneessa tutkimassa malminpalasia, vertaamalla, kokeilemassa, arvioimassa, ja he saivat toisinaan Aune-rouvankin innostumaan. Hän oli selvillä ammattiasioista kuin tiedemies ainakin, hän tiesi, että suomalainen malmi, magnetiitti, jota ennen oli luultu niin köyhäksi, oli syvemmällä rikasta, rikkaampaa kuin Norjan 35—37 prosenttinen, melkein yhtä rikasta kuin Ruotsin kuuluisilla rauta-alueilla. Tosinaan hän taas kuuli Pekan noituvan ja sadattelevan, kun monen päivän etsintä oli tuonut esille harmaakivensekaista köyhää

»moskaa», joka oli moneen kertaan puhdistettava, ennenkuin sen saattoi työntää masuuniin.

Mutta toisinaan ottivat insinöörit hänet mukaansa, kun he lähtivät linjoille. He voitelivat hänet pikiöljyllä, upottivat sääskenhuppuun ja nauroivat, kun hän taisteli ja tuskaili sääskien käsissä, tai valitti pikiöljyn vastenmielistä hajua. Siellä heiluivat kuokat ja lapiot, hieta-vaunut kitisivät, nostojuntat jymähtelivät, ja hehkuvan auringon paahteessa jännittyivät puolialastomain miesten käsivarsi-lihakset sitkeinä ja kovina kuin teräsjouset. Kaikki nämä raa'at miehet tuntuivat saavan kuin tulta suoniinsa, kun he näkivät Jäkälän. Heidän toimintansa kiihtyi, heidän puheensa lakkasi ja kun he kuulivat hänen äänensä, jonka kovaa sointua Aune rouva ihmetteli, niin he näyttivät vavahtavan..

Suurella leikkauksella hän kuuli Antin kiroilevan poraajille. Vesiperäisillä mailla hän laitatti salaojia rata-vallin alle ja huusi kuin mieletön nähdessään miesten jättävän suuria kiviä valliin, hiekan alle. Ja samassa hän saattoi kääntyä vaimoonsa päin ja huomauttaa hiljaisella, ystävällisellä tavallaan:

»Katsos, Aune, ne laajenevat pakkasessa ja koko rata-valli kopristuu ja kohoaa, kuten maantie roudan aikana.»

Ja työmiesten oudosti välkkyvissä silmissä Aune rouva toisinaan huomasi ilmeen, joka teki hänet levottomaksi ja miltei puistatti häntä. Niistä silmistä kiilui erämaan yksinäisyys ja villiys, mutta myöskin jotakin muuta, ikäänkuin hivuttavaa nälkää.

Toisinaan hän sai nähdä mitä ihanimpia seutuja, varsinkin etelässä, Paatsjokivarressa, missä Galgamoaivi ja Kaskamoaivi kohosivat kirkkaiden vuorijärvien partailta ja synkän äänettöminä, sumuhuntujen, väriloistoisten

rusojen tai pilvien verhoamina vallitsivat erämaan nukkuva maailma.

Mutta sitten Antti matkusti etelään, jossa hän aikoi viipyä vähintään neljä viikkoa. Tuli yksinäistä ja ikävää. Pekka Johansson kyllä soitteli viuluun, mutta hän oli työssä kiinni, niin kiinni, että unen puute oli painanut leimansa hänen kasvoilleen. Ja Aune rouva kuljeskeli Boris Glebin autiossa lappalaiskylässä, jonka asukkaat olivat menneet vuonolle kalastamaan, kierteli Pekan kanssa kaivoksella, keskusteli miesten kanssa ja pillahti joskus yksinäisinä öinä, kun ikuisen auringon hurmaava valo herätti hänen kaipuunsa, itkuun kuin koulutyttö.

*

Mutta nyt oli Antti tulossa.

Puhelin soi. Pekka ilmoitti, että Antti oli jo Mänikkökoskella ja arveli ajan sopivaksi lähteä häntä vastaan. Antti oli nimittäin tullut venetietä Kyröstä Inaria ja Paatsjokea pitkin.

Muutaman minuutin kuluttua hurahti hän pyörälään Koskilinnan pihaan, hypähti askeleella portaat ja syöksyi sisään. Hän heitti lakkinsa tuolille, haroi kapeilla, kauniilla soittajansormillaan ruskeata, aaltoilevaa tukkaansa ja hänen siniset silmänsä loistivat ilosta, kun hän ojensi rouvalle kätensä.

— Kylläpä sinä olet tänään säteilevä, Aune rouva. Ja pikiöljy on painanut kasvosi ruskeiksi kuin kreolittaren.

— Mitä minun pitää ottaa mukaan, Pekka? Sano se, äläkä lörpöttele.

— Mukaanko? Ei mitään. Ilmankin sinussa on liikaa Antille.

Insinööri Jäkälän moottoriveneellä he laskettivat yli pitkän, ihanan Töllevijärven. Kun virta alkoi jälleentulla vuolaaksi, laskivat he rantaan ja matkasivat jalkaisin Saarikoskelle, missä heidän oli määrä odottaa Aikaa oli runsaasti. Pekka tiesi kolttain majan ja he lähtivät sinne.

Maja oli perin kurja, uuni litteäkivistä muurattu ja sen alaosa oli puusta, ikkuna nenäliinan kokoinen, leveät penkit seinillä ja pöytä rähjä lattialla; vuoteita ei ollut ja vaatteet sekä alkeelliset taloustavarat olivat hujan hajan penkeillä. Vanha akka, jonka keltaiset kasvot olivat niin rypyissä kuin kuivettunut sieni, istui uunin luona kahvia keittäen ja imien käyrävirtista piippua. Penkillä istui nuori, puhdasvärinen, leveänenäinen ja töröhuulinen tyttö, jonka korkea, kampa muistuttava kansallispäähine pisti heti silmään. Suomea eivät koltat ymmärtäneet. Pekka sai kuitenkin heidät käsittämään, että vieraat tahtoivat kahvia. Ja sitten hän polvistui lappalaisneidon eteen, pani käden sydämelleen ja lausui kuin ensimmäinen rakastaja:

Sua lemmin, niinkuin illan kaste kukkaa
vienosti helteen jälkeen.

Sua lemmin, niinkuin laiva lempii merta
ja meri myrskyä mi myllertääpi
sen olemukset pohjaan asti...

— Mutta Pekka, oletko mieletön! huudahti Aune rouva ihmeissään. Lappalaistytölle ei puolestaan ollenkaan näyttänyt olevan vastenmielistä tämän ruskeatukkaisen, kauniskasvoisen herran esitys, jonka sisällön hän arvasi silmistä, mutta jonka leikillisyyttä hän ei täysin ymmärtänyt.

Sitten tuli Antti. He näkivät soutajien kiskovan korkeakeulaista venettä yli Saarikosken veneenvetotaipaleen. Tämä taipale oli kosken saareen, metsän sisään aukaistu linja, joka oli pyöreitä puita täynnä veneen kuljetuksen helpottamiseksi; koski itse oli näet siksi voimakas, ettei sitä käynyt laskeminen. Antti astuskeli vetäjien jäljessä pitkävartisissa lapikkaissaan ja miettiväisen näköisenä. Sitten työnnettiin vene jälleen vesille ja matkaa jatkettiin — kunnes huuto ja nenäliinan heilutus rannalta kiinnitti matkaaajien huomion.

— Oliko matka hurmaava, Antti? Varmaankin siellä oli hyvin kaunista, huusi Aune rouva jo kaukaa. Näytti kuin olisi häntä haluttanut syöksyä veteen.

— Kaunistako? . . . Se kesti niin kauan . . . Männikkökosken tulisi vasta hyvä voimalaitos, Pekka, vastasi Jäkälä astuessaan rannalle.

Hän tervehti ihan yksinkertaisesti, ilman lämpöä, vaikka Aune rouvan kasvot olivat liikutuksesta kalpeat.

— Tästähän pääsemme kai hyvin Töllelvin varastoasemalle? kysyi hän Johanssonilta.

Silloin Aune rouva ei jaksanut hillitä itseään, vaan heittäytyi miehensä rintaa vasten:

— Nytkö heti! Eihän, Antti. Iltakin jo tulee. Ehditän sinne huomenna.

Hän puhui hellällä, hiljaisella äänellä, joka värähteli omituisesti ja hieroi poskeaan miehensä rintaa vasten, kostuneet silmät maahan luotuina. Johansson pyörähti kuin tuulenkela, kumartui noukkimaan juolukoita ja vihelteli kuin aika poika. Jäkälä rävähytti silmiään; hänen kasvoilleen tuli nolostunut ilme ja häntä näytti harmittavan, että oli tehnyt itsensä syypääksi tahditto-
muuteen.

— Ajattelin vain käväistä siellä. Mutta mennään vaan kotiin, ehdinpähän sittemmin.

Aune rouva kyllä tiesi nuo »käväisemiset»; ne kestivät toisinaan pari kolme vuorokautta. Hän huokasi helpotuksesta ja vaiken.

*

Antti sanoi nyt tulleen kesälomalle.

Mutta mikään loma se ei ollut. Hän pysyi kyllä viikon ajan Koskilinnassa, mutta istui alinomaa työnsä ääressä, kirjoitti kirjeitä, lähetti telefonogrammeja, tai viipyi kaivoksella insinööri Johanssonin seurassa. Viikon kuluttua hän lähti Petsamon vuonolle ja otti kuin ottikin rouvansa mukaan.

Petsamossa kiintyi huomio heti uuteen asemaan, joka oli miltei valmis, sinne tänne risteilevine kuparijohtoineen, pylväsmetsineen, loistavine valkoisine isolaattoreineen. Satamaa laitettiin kokonaan uuteen kuntoon. Ja töitä johti neliskulmainen, rokonarpinen Kivimäki, jota saattoi luulla mykäksi, siksi harvoin hän sanoi mitään. Mutta työmiehet, he näyttivät ymmärtävän hänen tarkoituksensa sanoittakin.

Kaikkialla näkyi suuria varastovajoja, joissa oli koneita, rakennustarpeita, kuparilankaa, ruokavaroja. Ja vuonon rannalla saattoi jo nyt havaita tulevan satamakaupungin alun. Siellä vilisi kansaa satalukuisena; oli kauppiaita, työmiehiä, kalastajia, keinottelijoita, jos jotakin.

Petsamon maaherra kunnioitti insinööri Jäkälää kutsumalla hänet ja Aune rouvan vieraisille. Jäkälä meni, söi aterian, vastaili uteliaihin kysymyksiin vältellen,

sitten hänellä oli kiire Kivimäen kanssa linjoille. Mutta maaherratar ja Aune rouva kiintyivät ensi näkemältä toisiinsa; olivathan he molemmat naisia, jotka miesten toimiala oli yhtäkkiä syössyt Lapin erämaihin ja joille kummallekaan ikävä ei ollut vierasta.

He tekivät maaherran seurassa moottorimatkan Heinäsaariin, joiden ihmeelliset kaislarannat olivat maan kuulut. Siellä oli lintuja joka suunnalla, joka ikisessä paikassa, haahkoja, räiskiä, merimetsoja, sorsia, alleja. Ja maa oli keltaisenaan muuraimia, suuria, erikoisen herkullisia. Ja maaherra selitti heille, mikä rikkaus piili saarilla, kunhan ennätettiin lainsäädännöllistä tietä estää lintujen mieletön surmaaminen.

Antti viipyi Petsamossa kaksi viikkoa. Sitten palasi hän Koskilinnaan, työskenteli siellä jonkun aikaa ja lähti jälleen etelään.

V.

Työ edistyi jättiläisaskelin.

Nyt oli rataosa Petsamo—Boris Gleb väliaikaisessa käyttökunnossa. Petsamon satamasta lähtien se kulki Knjashuhan järven eteläpuolitse Tunturijärven ja Kuivajärven ohi Töllevin varastopaikalle, mistä haararata kääntyi Kolttakoskelle, pääradan jatkuessa lounaiseen käsin, Paatsjokivartta ylös. Pienikokoiset, mutta voimakkaat veturit kiskoivat yötä päivää tällä kapearaiteisella radalla tarveaineita ja ruokavaroja Kolttakoskelle.

Niinpien kuin Kolttakosken suuri voimalaitos oli kunnossa, saivat työt rautakaivoksella uutta vauhtia. Voimakkaat sähköporakoneet pureutuivat kirkuen malmisuoniin. Sinistä ja vihertävää tulta räiskyvät, sähköllä käyvät kaivosveturit kuljettivat kapeilla raiteilla jyriseviä malmivaunuja. Malminjauhatuslaitokset pauhasivat ja kumisivat koskea voimakkaammin, malmiseparaattorit jyrisivät, masuunikaasun kumentamat pasutusuunit hehkuivat. Jättiläismäiset sähkömasuunit, jotka olivat samantapaista, mutta paljon parannettua rakennetta kuin Norlannissa v. 1906 oli otettu käyttöön, syöksivät laskuaukoistaan häikäisevän, sokaisevan metallivirran, jonka valossa ihmisten kasvot näyttivät aavemaisilta ja kurjilta. Lasimainen, vihertävä kuona

valui kuin tulivuoren kraatterista, ja uunin jättiläismäinen, hehkuva kita nieli ahnaasti malmia ja hiiliä.

Sitten alkoivat työt valimossa. Hehkuvana kuin aurinko sula rauta virtasi hiekkamuotteihin tai erikoisiin kokilleihin suurista sangoista, joita valimoranat siirtelivät sinne tänne ja hikiset, nääntymäisillään olivat miehet ohjasivat. Ja rakennustöitä jatkettiin yhä; konevasaroita jättiläismäisine järkäleineen pystytettiin, suuria valssauskoneita asetettiin paikoilleen ja veturit kuljettivat Kjellin- ja Héroult-uuneja teräksen valmistusta varten.

Ja kihisevän työläismeren keskellä hääräili solakka, tummatukkainen ja sinisilmäinen Johansson, huutaen ja noituen heikolla äänellään, aina iloisena, leikkisänä, sanavalmiina, aina virkeänä, vaikka hänen kasvonsa olivat rasituksesta käyneet laihoiksi ja vanhan näköiksi.

Mutta Norjan puolella, Paatsjoen vastarannalla, siellä seurasivat synkkäsilmäiset miehet kateudesta äänettöminä tätä nopeata kehitystä. Katkerina he ajattelivat, että näin voisi olla nyt heidänkin kaivoksellaan, elleivät kirottu ryssät olisi kieltäneet heiltä oikeuksia koskiin. Nyt heidän oli lähetettävä louhimansa malmi raakana Kirkenesin satamaan, kuljetettavaksi toisille työmaille, pelkistämistä ja jalostamista varten.

*

Aluksi seurasi yhtiön suurta yritystä erinomainen menestys. Työt onnistuivat ja ne joutuivat nopeasti, nopeammin kuin oli odotettu. Mutta kun vastoinkäymiset alkoivat, olivat ne kylläkin vaikeat.

Rataosan Rovaniemi—Kemijärvi valmistuttua Jäkälä työnsi suuren vapautuneen työläisjoukon osittain linjalle Kemijärvi—Sodankylä, mutta suuremmaksi osaksi linjalle Tölleivi—Kyrö, koska tarveaineiden hankinta pohjoista tietä osottautui helpommaksi. Turhaan Johansson kirkui telefooniin:

— Eihän täällä asunnotkaan riitä! Sinä teet minusta hullun, Antti.

Jäkälä kysyi tyynellä tavallaan:

— Kuinka niin?

— Luuletko tätä ihmisen kestävän! Täällä on kylmäkin kuin ryssän helvetissä.

— Joutavuuksia. Täysi höyry päälle vaan.

— Tulepas itse ninun housuihini, sähähti Johansson.

— Haluaisitko vaihtaa paikkaa, Pekka? kysyi Jäkälä nauraen ja soitti kiinni vastausta odottamatta.

Työväestön lisääminen sai aikaan häiriöitä muonan kuljetuksessa. Kapteeni Liirin laivat tulivat liian harvoin, oli pakko käyttää hätävarastoja. Johansson huomautti siitä aikoinaan ja Jäkälä lupasi lisätä vauhtia.

Mutta sitten, helmikuun 8 päivänä sattui onnettomuus. Jäämerellä liikkui tavattomasti ajojaita, jotka yleensäkin haittasivat kulkua pimeän talven aikana. Kaksi Liirin muonalaivaa, jotka kulkivat rinnakkain kuin sisaruspari, joutui kokonaisen jäävuorimeren keskelle. Toinen meni pohjaan kuin kivi, veipä vielä kaksi miestäkin mennessään, toinen sai vuodon ja pelästui hädin tuskin läheiseen norjalaiseen satamaan.

Insinööri Kivimäen neliskulmainen naama venähti suorakaiteeksi, mutta hän vaikenä; Grönberg, Tölleivin varastoaseman päällikkö, säikähti ja veivasi puhelinta

puoli päivää; kumpikin oli jo tähän mennessä arveluttavasti käyttänyt hätämuonavarastojaan.

Jäkälän määräys oli lyhyt, hillitty ja täsmällinen: — Vähentäkää annoksia. Tarkka kontrolli, ettei ruokaa tuhlata. Puolentoista, mutta viimeistään kahden viikon kuluttua saapuvat uudet laivat Petsamoon.

Ja Johanssonille hän soitti Rovaniemeltä:

— Ota Kirkenesistä, minkä irti saat. Norjalaisten kaivosrata saa palvella sinua.

— Niiltä ei kyllä heru sillin päätäkään. Yksistään kateudenkin takia.

— *Täytyy* herua.

Kymmenen päivää kului, eikä laivoja saapunut. Työmiehet alkoivat käydä tyytymättömiksi ja epäpäätäväksi, aavistuksen tapainen pelko sai toisia valtaansa. Mutta järjestysmiehet, jotka revolverit vyöllä ja katse tiukkana kulkivat kämpästä kämppään, katkaisivat siihen paikkaan kaikki valitusyritykset, ja tyytymättömien murina hiljeni uhkaavaksi äänettömyydeksi.

Johansson sai kuin saikin hankituksi Kirkenesistä muonavaroja, jotka jotenkuten riittivät Boris Glebin kaivoksen työväestölle. Töllekin varastosta jaettiin vain ratamiehille, jotka tähän aikaan olivat Nautsi-suvannolla, lähellä sitä paikkaa, missä entisaikaan Suomen, Norjan ja Venäjän rajat yhtyivät. Mutta norjalaiset selittivät, ettei heillä ollut itselläänkään mitään liikaa ja antoivat selvästi ymmärtää, minkälaiseksi armostyöksi he katsoivat muonavarojen luovutuksen.

Insinööri Kivimäki ei ollut puhunut sanaakaan, mutta ilmoitti yhtäkkiä lyhyesti, että se juna, mikä nyt oli tulossa Tölleihin, toi viimeiset muonavarat, mitkä hän katsoi voivansa varastostaan lähettää. Grönberg

ahdisti häntä turhaan ja liioitteli hätäänsä; Kivimäki oli järkkymätön.

Helmikuun 18 ja 19 päivinä satoi lunta. Sitä satoi uskomattomasti, suurina, raskaina höytyvinä, jotka peittivät kymmeniä senttiä paksuun vaippaansa koko maailman. Mutta ilma pysyi kireänlaisena, lumi oli kovin keveää ja aurat pyyhkivät sen radalta ilman vaivaa. Sitten taivas kävi vihertäväksi ja korkeaksi ja pakkanen kiristyi. Mutta 21 p:nä se laski jälleen ja yhtäkkiä puhkesi hirmuinen lumimyrsky. Taivaasta sitä ei tullut, mutta tuuli oli niin rajua, että se kaatoi metsän puita kuin ruokoja ja ajoi hienoa lumijauhoa valtaviin kinoksiin. Tämä lumijauho ruoski kasvoja sellaisella voimalla, että tuntui kuin olisi tuhat neulankärkeä painettu ihoon ja tuuli oli niin rajua, että sitä vastaan saattoi nojautua aivan viistoon. Työnteko Nautsisuvannolla keskeytyi luonnon pakosta ja miehet sulkeutuivat kämppiinsä; kaivoksella se sensijaan jatkui entiseen tapaan.

Jo toisena myrskypäivänä Jäkälä sai Norjasta sähkösanoman. Muonalaivat olivat poikenneet norjalaiseen satamaan. Ne eivät mitenkään uskaltaneet Jäämerelle, joka oli täynnä suuria ajojaita ja ärjyviä kuohuja.

Puhelinlinjat olivat poikki, Jäkälä ei enää päässyt Johanssonin ja Kivimäen yhteyteen. Mutta Kyröön asti hän pääsi. Hän käski viemään eteenpäin määräyksen, että ruoka-annoksia oli äärimmilleen supistettava ja kuria kovennettava. Itse hän lupasi tulla »ylös» niin pian kuin mahdollista.

Häntä kiellettiin lähtemästä.

— Ette mitenkään nyt pääse, varottivat asiantuntijat.

— Täytyy päästä, kuului vastaus.

Puhelimitse hän järjesti kyydit, veti sudennahkaturkkinsa ylleen ja ajoi sitten yötä päivää, revolverilla uhaten kyyditsijöitään, syöden ja nukkuen reessä.

*

Lumimyrsky kesti taukoamatta neljä päivää, viidentenä se ylti, jos mahdollista, vieläkin rajummaksi ja sitten, yöllä, se äkkiä lakkasi.

Heti se katkaisi puhelinlinjat. (Seikka, joka sittemmin vaikutti sen, että korkeajännitysjohton teräksisiä kannatinköyysiä lujennettiin.) Merkillistä kyllä yhteys säilyi viimeksi pisimmällä matkalla, Nautsisuvannon ja Töllevin välillä. Sillä linjalla se katkesi vasta toisena päivänä.

Insinööri Johansson valitsi viisitoista hyvää hiihtäjää ja ajoi heidät Kolttakoski—Töllevin välille korjaamaan puhelinjohtoa. Se osottautui kuitenkin varsin vaikeaksi tällaisessa jumalan ilmassa. Lanka oli maassa pitkiä matkoja ja monesta paikasta, suuret puut olivat kaatuessaan taittaneet pylväitäkin. Pahinta haittaa teki kuitenkin pimeys ja kylmyys. Mutta yöllä, toista myrskypäivää vasten, linja oli kuin olikin hetkisen kunnossa.

Johanssonin muonanhakumiehet palasivat Norjan puolelta puolikuolleina kylmästä ja vaatteet ja parta paksun jääkerroksen peitossa. Heidän kuormissaan oli ruokaa tuskin päiväkseen. Norjalaiset eivät voineet hädänkään nimessä ruveta elättämään »kokonaista kansakuntaa», heillä alkoi olla puute itselläänkin.

Juuri silloin telefoonimiehet ilmoittivat, että linja oli kunnossa. Johansson soitti.

— Halloo. Onko Grönberg?

— Minä juuri.

— Onko teillä yhteyttä muuanne?

— On Nautsiin. Petsamon lanka on poikki.

— Ja mitä kuuluu Nautsiin?

— Työt on täytynyt keskeyttää ilman takia. Kaikki ruoka lopussa. Insinööri Latva on sulkenut miehet kämppiin ja pannut vartiat pitämään huolta siitä, että he eivät pääse laumoittumaan. Kaikki on rauhallista, mutta mieliala alkaa painua.

— Oletteko lähettänyt ruokaa sinne?

— Millä keinoin, herran nimessä? Luuletteko junan nyt pääsevän kymmentä metriä! Ja varastot ovat lopussa.

— Kuulkaa. Te lähetätte heti paikalla kerrassaan kaikki jäännökset, mitä varastoista on olemassa, Nautsiin. Juuri siellä on hätä käsissä, tottakai sen ymmärrätte! Lumiaura kenties vielä jaksaa puhdistaa radan, mutta myöhemmin se kyllä ei siihen enää pysty. Pankaa auran kolmekymmentä lapiomiestä ja juna heti perään.

— Mutta jos se ei sittenkään käy?

— Pankaa sitten kaikki hevosenne liikkeelle, mutta ruokaa on lähetettävä Nautsiin, kuulitteko.

— Mutta mitä me sitten itse syömme, jos myrsky kestää?

— Onkikaa Töllevistä ahvenia ... Prrr.

Grönberg oli heikonlainen, hätääntyvä mies, mutta hänellä oli apunaan piirtäjä Kuusi, sama mies, joka aikoinaan oli ollut J. V. Laakson konttorissa ja kuulunut kommunisteihin. Tämän hiljainen käytöstapa muuttui kokonaan myrskyn aikana, ääni tunkeusi terävänä kuin piiskan isku läpi vonkuvan tuiskun ja pakoitti vastahakoiset miehet tottelemaan. Lumiaura syöksyi radalle veturin

läähättäessä. Sitä seurasi lyhyt, toisen veturin kiskoma juna, jossa oli ruokaa kahdeksi päiväksi Nautsin miehistöle.

Mutta kun Grönberg yritti soittaa insinööri Latvalle, että juna oli tulossa, oli linja poikki.

*

Epäilemättä insinööri Latva vaistosi oikein, sulkiesaan työttömät miehet kämppiin.

— Pysykää siellä, pojat, ja maatkaa, maatkaa itsenne sulaksi kuin Myllykylän mustalaiset. Ja pitäkää kämpät lämpiminä. Hätää ei ole ollenkaan, huusi hän hyvätuulisenä kierrellessään leirialueella.

Ainahan löytyi rikkaalla mielikuvituksella varustettuja henkilöitä, jotka toimettomuuden vaikutuksesta liioittelivat vaaraa ja kylvivät ympärilleen levottomuutta, kiihoittaen toisia mielettömiin hankkeisiin. Laumoittuminen oli ensi kädessä ehkäistävä. Järjestysmiehet kulkivat revolverit vyöllä valvomassa, että määräyksiä noudatettiin.

Toinen myrskypäivä kului hitaasti. Kun puhelin-yhteys oli katkennut, ei ollut muuta tehtävää kuin odottaa.

Kolmantena päivänä lähetettiin kaksikymmentä linjamiestä tarpeellisine työkaluineen ja kenttäpuhelimella varustettuina Tölleviä kohti. Iltapäivällä nämä ilmoittivat Niilijärveltä, että johto oli siellä maassa varsin pitkältä ja poikki monesta kohden, mutta että he saisivat sen korjatuksi jonkun tunnin kuluessa. Mutta mikä tärkeämpää, he olivat yhteydessä junan kanssa, joka vuorokausi sitten oli lähetetty Töllevistä, mutta jäänyt

auttamattomasti kiinni Porojärven eteläpuolelle noin 50 kilometrin päähän Nautsisuvannolta. Junassa oli kenttäpuhelin, mutta yhteys Tölleviin oli poikki.

Insinööri Latva lähetti kaksikymmentä hevosiästä lapiolla ja kangilla varustettuina Porojärveä kohti. Ei saanut hätäillä. Kuormat pieniä ja keveitä. Matkaan!

Mutta neljännen päivän iltaan mennessä eivät he vielä olleet palanneet. Hiipivä nälkä ahdisti odottajia, se kävi yhä kiusaavammaksi, yhä enemmän se alkoi herättää pelkoa ja levottomuutta.

Turhaan hyvätuulinen Latva kehuskeli:

— Ei hätääkään, pojat. Ihminen kestää syömättä neljäkymmentä vuorokautta, irlantilainen Mac Swiney kesti yli seitsemänkymmentä. Me saamme ruokaa jo muutaman tunnin kuluttua.

Annokset olivat niin mitättömiä, että ne kiihoittivat, eivätkä suinkaan tyydyttäneet. Useiden järjestysmiestenkin mieli masentui, ja laumoittuminen, jota Latva oli yrittänyt estää, alkoi siten, että miehet vaeltelivat kämpästä kämppään, tärkeällä asialla, katsomassa veljeään, sukulaistaan, lainaamassa kirjaa.

Illalla palasivat linjamiehet. He eivät olleet saaneet linjaa kuntoon; kun he korjasivat sen yhdestä kohden, niin myrsky katkaisi sen toisaalta. Mutta he olivat olleet Töllevinkin kanssa yhteydessä kenttäpuhelimellaan. He tiesivät, että junassa oli verrattain vähäinen ruokavarasto ja että Töllevistä ei ollut enempää odottamista.

Silloin alkoivat tyytymättömien ajatukset saada varman suunnan. Jos kerran juna oli jäänyt kiinni Nautsiin yrittäessään, jäisi se kiinni myöskin Petsamon ja Töllevin välillä. Vaikka siis laivoja tulisikin Petsamoon, ei tänne asti saataisi ruokaa mitenkään kulkemaan. Ei

ainakaan myrskyn kestäessä, ja jumala ties kuinka kauan sitä jatkuisi. Ja entä myrskyn loputtua! Kestäisi varmaankin viikon, ennenkuin rata saataisiin selväksi.

Ei, kyllä oli mieletöntä jäädä tänne kuolemaan. Miksei lähdetä pois, Tölleiviin ja sieltä Norjan puolelle? Oltaisiinhan silloin lähempänä varastoja. Norjassa kyllä olisi muonaa.

— Saakaapa nähdä, hevosmiehet eivät palaa. Kylläpä he olisivat hulluja! He tietävät, ettei Töllevistä heru enempää. He syövät vatsansa täyteen ja painavat Norjaa kohti. Mutta me jäämme tänne kuolemaan.

Niin tyytymättömät uhosivat.

Silloin syntyi salahanke. Oli mahdotonta sanoa, kuka oli sen alkuunpanija. Se tuntui liihoittelevan ilmassa ja iskeytyi samaan aikaan varmaankin sataan päähän.

Mutta sen kypsymisen huomasi kyllä. Miehet eivät enää pysyneet kämpissä. He seisoskelivat ryhmissä jutellen keskenään, välittämättä tuiskusta, jonka pahimalta raivolta kämppien nurkat heitä suojelivat. Toiset järjestysmiehet olivat niin masentuneina itsekkin, että he suhtautuivat kaikkeen välinpitämättömästi. Toiset koettivat ärhennellä, mutta se ei paljoa auttanut. Pitihän miesten toki päästä ulos! Tokihan sai käydä kuulemassa, joko hevosmiehet olivat palanneet!

Vihdoin eräässä kämpässä syntyi riita järjestysmiehen ja erään kookkaan, mustakulmaisen jätkän välillä. Järjestysmies komenteli ja vaati miehiä täyttämään tehtävänsä; silloin jätkä murahti:

— Älä jumalauta jeessustele!

— Suu kiinni!

— Pidä itse, saatana, taikka annan pään kätehesi, karjasi jätkä odottamattoman raivon vallassa ja lyödä

jysäytti nyrkillään järjestysmiestä vasten naamaa. Tämä sieppasi revolverin, laukaisi kerran kattoon ja alkoi ärjyä.

Mutta silloin olivat hänessä kiinni kymmenet kädet. Vai vielä tässä ihmisiä ampumaan! Ilmankin oli nälällä kiusattu henkitoreisiin!

Järjestysmies heitettiin kämpästä ulos. Mutta laukaus oli kuulunut läpi tuulen ulvonnin. Miehiä kasaan-tui suureen ryhmään. Järjestysmiehet eivät enää voineet heitä hallita ja Latva kielsi jyrkästi ampumasta.

— Malttakaahan pojat. Revolverimiehet kyllä tappavat meidät, kun ruoka käy niin vähiin, ettei heille itselleenkään enää riitä. Lähdetään pois. Olette mielettömiä, jos jätätte tänne kuolemaan, huusivat kiihottajat.

Yhtäkkiä syöksyi lauma miehiä tallirivien luo. Toiset seurasivat esimerkkiä. Nälkäiset hevoset valjastettiin tulisella kiireellä. Miehiä heittäytyi rekiin. Paikoista tapeltiin verissä päin, viuhuvan tuiskun ja tuulen keskellä.

— Ette saa ampua! kuului Latvan voimakas ääni. — Jos olisi päivä, niin sitten, mutta nyt on yö, he lähtevät kuitenkin, syöksyvät metsiin ja kuolevat sinne, jos hätyytätte heitä. Ette voi pimeässä pitää järjestystä.

Mutta leirialue oli laaja, kämppiä oli vielä kilometrin päällä. Laukaukset pamahtelivat, kuului huutoa ja uikutusta. Tuuli ulvoi. Lumi ruoski kasvoja. Pillastuneita hevosia syöksyi tietä pitkin kiskoan perässään rekiä, joissa ihmiset yhä tappelivat paikoista.

Mutta ne, jotka eivät olleet mahtuneet rekiin, taikka putoilleet tielle taistellessaan, ne tulivat mielettömiksi kauhusta. He luulivat jääneensä yksin erämaahan, lumen ja tuiskun keskelle kuolemaan. Mistä he enää saisi-

vat ruokaa, kuka heistä pitäisi huolta? Toiset olivat kaikki lähteneet.

Silmittöminä kauhusta he ponnistelivat hevosmiesten jälkeen,* ensin yksitellen, harvassa jonossa, sitten matkan varrella ryhmittyen viisi-kuusimiehiin joukkoihin. Leirialueelle ei jäänyt muita kuin insinöörejä, työnjohtajia, lääkäreitä ja sairaanhoitajia.

Melu hälveni vähitellen. Kuului vain tuulen synkkä ulvonta.

*

Kolttakosken kaivoksilla työt jatkuivat säännöllisesti.

— Älkää huoliko heittäytyä toimettomiksi, pojat, koetti Johansson innostaa työmiehiään. — Ettehän te kuitenkaan mahda mitään. Mutta ikävä teidän tulee ja enemmän nälkä, jos rupeatte vetelehtimään. Vannon, että kaikki, mitä hyväksenne voidaan tehdä, se myöskin tehdään.

Mutta Johansson itse ei saanut ollenkaan nukkua näinä vaikeina aikoina. Yhtä mittaa juoksi hänen luonaan insinöörejä ja työnjohtajia. Työmiehet alkoivat olla tyytymättömiä ja nurista. Hänen piti olla joka paikassa rohkaisemassa, kiihoittamassa, laskettelemassa sukkeluuksia, näyttämässä iloista naamaa. Vuoteeseen hän ei yrittänytkään mennä, vaan torkkui työhuoneensa sohvalla, milloin ei ryypiskellyt väkevää teetä unensa poistamiseksi.

Milloin vaan telefoonijohto oli kunnossa, soitti rouva Jäkälä hänelle monta kertaa päivässä, kutsui Koskilinnaan ja kyseli kuulumisia. Mutta Johansson ei voinut muuta kuin rohkaista häntä ja lähettää miehiä linjalle

korjaamaan puhelinlankoja, jotka myrsky yhä uudestaan ja uudestaan viskasi maahan. Siinä sai nyt Aune rouva itsepäisyydestään! Olisi mennyt etelään, kuten Antti oli ehdottanut. Täällä oli muka viihtyisämpää, hänelle, hennolle naiselle! Talvi oli ihana ja erämaan rauha lumoava! No niin, mutta nyt hän sai nähdä milaista se talven ihanaus oli . . . Vaikka Johansson kiitti tietysti sydämestään, että oli saanut tänne yksinäisyyteen sellaisen seuratoverin.

Turhaan Johansson yritti Norjan puolelta lisää muonavarvoja. Jäämeri oli sellaisessa raivossa, että norjalaiset käsittivät omienkin muonalaivojensa viipyvän ja alkoivat jo katua, että olivat antaneet senkään vertaa. Työ sujui kuitenkin keskeytymättä neljä päivää; viidentenä, viimeisenä myrskypäivänä miehet lopettivat työnsä ja nurina muuttui uhkaavaksi.

Taajoja työläisparvia liikkui levottomina tuiskussa. Johansson kutsutti heidät koolle suojaiseen paikkaan, voima-aseman avaraan pihaan.

— Mitä te nyt aiotte? Miksi jätitte työnne? hän kysyi.

— Kuinka me olisimme jaksaneet nälkäisinä työkennellä!

— No niin, sen voin ymmärtää. Mutta miksi ette sitten makaa kämpissäanne kaikessa rauhassa? Miksi liikutte tuiskussa? Tiedättehän, että ihminen kylmässä kuluttaa paljon enemmän ravintoa kuin lämpimässä.

— Me lähdemme Norjaan.

— Ja entä sitten! Tiedättehän, että olen kuljettanut nenänne eteen kaiken, mitä sieltä lähtee.

— No ei sitä Petsamostakaan käsin lähde. Jos johonkin ruokaa tulee, niin tulee sitä Kirkenesiin. Ja me tahdomme olla siellä silloin.

— Kerjäämässäkö norjalaisilta? Ei se käy laatuun, pojat. Minähän tuotan tänne jokaisen palukan, mikä sieltä liikenee. Pysykää toki alallanne. Johan te teette naurunalaisiksi ennen kaikkea itsenne, kansallisuutenne, suomalaisten maineen, joka kiittää teitä maailman kärsivällisimmäksi kansaksi. Te teette järjestyksen pidon Kolttakosken kaivoksilla norjalaisten ivan esineeksi. Tähän asti ovat he katselleet menestystämme viheriäisinä kateudesta. Ajatelkaa, mitä he sanovat, jos te satalukuisina menette kerjäämään yösijaa heidän kämpistään ja taloistaan ja ruokaa heidän kupeistaan. Muistakaa, pojat, että isämme ovat tämän maan edestä uhranneet verensä ja henkensä ja kärsineet paljon kovempaa vilua ja nälkää kuin teistä kukaan. Ja tämäkin työ, jota nyt teemme, tarkoittaa isänmaan onnea. Sekin vaatii kestävyyttä, tarmoa, kärsivällisyyttä . . . Ei, veikkoset! Te menette kauniisti kämppiinne ja panette maata. Katso-kaapa minun vatsaani. (Hän aukaisi lyhyet turkkinsa, veti vatsansa sisään ja puristi tavattoman hoikan ruumiinsa miltei kämmeniensä väliin.) Se on niin selkärangassa kiinni, ettei sitä saa irti kalasopallakaan. Luulet-teko, että syön enempää kuin tekään. Mutta oletteko nähneet naamaani surkeana? Kas niin, kämppiin pojat! Mitä hyväksenne tehdä voidaan, se tehdään.

Niin suuri vaikutus oli tällä miehellä ja niin työmies-ten suosima hän oli, että häntä nytkin toteltiin. Sekavaa murinaa tosin kuului, mutta joukko hajaantui kuitenkin ja miehet astuskelivat härkäreisillä hitaudella asuntoihinsa.

Insinööri itse oli niin uupunut, että hän pakostakin heittäysi puusohvalleen, kun jännitys oli ohi. Mutta ei ollut aikaa levähtää. Masuuneja ei voinut jättää ilman

muuta kylmenemään, sähkölaitos vaati hoitajansa, jos mieli saada valoa, kaivoksella oli järjestämistä ja miehiä oli lähetettävä korjaamaan puhelinjohtoa, jonka tänään ihan mielettömänä raivonnut myrsky oli taaskin katkaissut.

Hän jakeli käskyjä insinööreilleen ja työnjohtajilleen. Hän keräsi vapaaehtoisia sellaisiin töihin, joita ei mitenkään voitu keskeyttää. Hän juoksi voima-asemalla, kierteli kaivoksella, tarkasti valimot, rautasulattimot, teräs-uunit. Hän tunsu askeltensa horjuvan ja päätään oudosti pakottavan, mutta hän puri hampaitaan ja jatkoi työtään.

Kuuden aikana alkoi myrsky heikentyä. Se lakkasi nopeasti. Jo seitsemältä oli taivas sees, pakkaneen kiristyi kiristymistään ja kuu loisti kirkkaana, heittäen sinertäviä varjojaan aaltoilevien tunturipengermäin notkoihin.

Johansson koetti soittaa Tölleiviin, mutta ei päässyt; linjamiehet eivät vielä olleet ehtineet korjata johtoa. Sitteen hän lysähti tuolille lopen uupuneena. Hän hieroi kirtveltäviä, verestäviä silmiään ja mietti vielä kerran, mitä voisi tehdä. Mutta muuta ei ollut tehtävissä kuin odottaa. »No, musta Pekka, luulenpa hitto soikoon, että nyt voit nukahtaa kerrankin», mutisi hän itsekseen. Samalla hän tunsu olevansa omituisesti hyvillään siitä, että kuitenkin oli saanut työläiset tottelemaan.

Silloin kulkuset kulahtivat; kuului jalaksen narinaa; joku ajoi pihaan.

Johansson raotti uutimia. Kuun kirkkaassa hohhteessa hän tunsu Aune rouvan ja heti hänen väsymyksensä oli kuin pois pyyhkäisty. Avopäin hän syöksyi portaille.

— Mutta oletko mieletön, Aune! Kuinka sinä olet päässyt tänne? Hevosesi on varmaankin sukeltanut hängessä.

— Tie on paremmassa kunnossa kuin luuletkaan, se on niin metsän sisällä. Tietysti kinoksia. Mutta myrsky on puserthanut ne niin lujiksi, ettei hevonen kovinkaan vajoa. Puolessatoista tunnissa ajoimme koko matkan. Olihan se kaksi kertaa kauemmin kuin tavallisesti. Mutta voi, kuinka siellä oli ihanaa, kuinka metsä oli kaunis! . . . Mitä sinulle kuuluu, Pekka?

— Unettomia öitä kuin ensi kertaa rakastuneelle. Vähän modernia väsymystä. Ja huono omatunto.

— Omatunto? Miksi niin?

— Ritarillisuuden puutteesta esimieheni rouvaa kohtaan. Olen jättänyt hänet rajumyrskylle alttiiksi.

— Jonka korjaat heti, niin. Sinä istut rekeen ja tulet meille. Tahdotko?

— Tahdonko! Luulen, että se on väärä sana ja huonoa kieltäkin. Minä en tahdo muuta kuin pihvin, joka on suurempi kuin kesähattusi. Pelkäänpä tosiaan, että olen liika väsyksissä.

— Mutta nuku, hyvä ystävä. Nuku reessä turkeissasi, nuku sohvallla sillä aikaa kuin katan pöydän. Ja nuku vaikka syödessäsi, minä en aio sanallakaan sinua häiritä. Mutta mukaan sinun täytyy tulla, jos suinkin joudat. Sinä laiminlyöt itsesi ihan liikaa.

Johansson mietti hetkisen; hänellä ei todellakaan ollut nyt erikoista kiirettä; ensi kertaa pitkästä aikaa. Hän ilmoitti insinööri Blomille matkastaan ja määräsi hänet sijaisekseen. Sitten sukelsi hän valtaviin turkkeihinsa ja oli tuossa tuokiossa Aune rouvan vieressä.

— Pekka, mitenkä luulet Antin nyt voivan? Missä hän ollee? Mitä miettinee?

— Hänkö? Istuu tietysti Rovaniemellä ja lisää puita pesään. Ja miettii piippu hampaissa, mitä tyhmyyksiä me täällä teemme.

— Mutta jos hän on lähtenyt tänne.

— Eihän toki. Luonnon voimille ei edes hänkään mitään mahda.

— Hänkään. Sinä sanoit sen niin omituisesti. Sinäkin tunnustat hänen voimansa.

— Tunnustan kyllä.

Syntyi hiljaisuus. Aune rouva katseli tunturia, joka mahtavana, kuun kirkkaasti valaisemana piirtyi tummaa taivasta vasten kuin hiljaisen erämaan mykkä valtias. Sitten hän sanoi hiljaisella, värähtävällä äänellä:

— Niin, Antti . . . Hän on kuin tuo tunturi, lumen, jään ja kiven peittämä . . . Mutta syvällä, ihan sisimmässä on tulta ja kultaa . . .

Pekka loi häneen omituisen syrjäsilmyksen, mutta vaikenä. He vaikenivat molemmat kauan aikaa. Vihdoin Aune rouva sanoi:

— Ei, nyt en häiritse sinua enää. Saat nukkua.

Kun he saapuivat perille, heräsi Pekka tosiaankin jonkunlaisesta horroksesta. Hänen päänsä oli raskas ja puistatukset kiitivät läpi ruumiin; varmaankin hän oli kaivoksella vilustunut.

— Kylläpä olet kurjan näköinen, Pekka. Silmäsi verestävät ja ihan vapiset. Minäpä tuon filtin ympärillesi, sanoi Aune rouva istuttaessaan Pekan mukavaan korituoliin.

— Ei minun kuitenkaan olisi pitänyt lähteä, vastasi toinen harvinaisen masennuksissa.

— Tahdotko konjakkia? Antti on antanut sitä minulle kylmän varalta.

— Kyllä, kiitos. Ehkä tosiaankin olen sen tarpeessa nyt.

Aune rouva kietoi hänet filttiin hellästi kuin oman poikansa, toimitti tulta pesään ja toi konjakkikarahvin pöydälle.

— Pekka parka, kylläpä olet laihtunutkin.

— Älä sinä nyt hemmottele minua niin kovasti. Ilmankin minua hävettää väsymykseni.

Konjakki meni tavattomasti hänen päähänsä ja nosti punan hänen poskipäilleen. Hänen silmänsä kiiluivat oudosti kuin kuumesairaana. Pitkän aikaa istuivat he aivan ääneti, kuunnellen tulen räiskymistä uunissa, Aune rouvan mieli teki kysellä kuulumuksia kaivokselta ja radalta, mutta hän hillitsi itsensä ja antoi Pekan istua mietteissään.

»Kylläpä olin mieletön kun lähdin», ajatteli Pekka moneen kertaan. Hänen oli vaikea olla. Äänettömyyskin häntä kiusasi.

Siinäpä oli hänen viulunsakin! Harvoin jouti hän sitä nykyään soittamaan. Se oli täällä Aunen luona, joka toisinaan ikävöi sen säveliä. Täälläpä sen paikka oli; kaivoksella olisi sen ääni kokonaan hukunut työn pauhuun.

Pekka otti viulunsa ja näppäili sen kieliä. Sitten hän yritti soittaa jotakin, mutta se ei tyydyttänyt häntä ollenkaan. Hän keijahutti kaartaa yli kielikon tuskastuneena; ruma epäsointu syntyi; hän laski pois viulun ja huomasi käsiensä vavahtelevan. Pitkän aikaa tuijotteli hän maa-han, nieli pari kertaa kuin olisi jotakin kohonnut kurk-

kuun. Sitten hän pakotti itsensä iloisen näköiseksi ja naurahti:

— Kaikkia sitä tässä vielä yrittää!

Mutta hän ei saanut katsotuksi Auneen, joka tarkasteli häntä osanottavainen ja hämmentynyt ilme kasvoillaan, eikä sanonut mitään.

Myöhemmin soi puhelin. Insinööri Johanssonia kysyttiin. Hän hoippui vastaamaan.

Insinööri Blom ilmoitti, että vahtimiehistö napisi. Se ei tahtonut nälkäisenä seisoa pakkasessa, kun toiset makasivat. Hän oli pulassa.

— Koettakaa pitää heitä kurissa. Minä tulen niin pian kuin ehdin, vastasi Johansson katkeralla, väsyneellä äänellä.

Mutta silloin syöksyi Aune rouva miltei hänen kaukaansa. Kiihtyneenä hän hyväili hänen hartioitaan ja sanoi yhä uudestaan:

— Sinä et saa lähteä, Pekka! Minä en päästä sinua! Sinähän olet sairas väsymyksestä. En päästä sinua, kuuletko, en vaikka mitä tekisit. Jopa sitten on, elleivät he tule hetkeäkään aikaan ilman sinua!

— Älähän, Aune hyvä. Mentävä minun on kuitenkin. Silloin Aune rouva soitti kiivaasti:

— Halloo. Onko Blom? Teidän on tultava toimeen ilman Johanssonia. Hän on liian uupunut. Olette vastuussa hänen elämästään, ellette nyt jätä häntä rauhaan. Eihän hänkään ole mikään jumala, tottakai voitte tehdä saman kuin hänkin!

— — —

— No niin. Toivon sitä. Koettakaa parhaanne. Hyvästi.

Pekka tyhjensi lasinsa eräänlaisen raivon vallassa. Hän istui maahan tuijottaen ja hänen otsallaan oli pilvi.

— Tuosta en pidä ollenkaan, Aune. Minä lähden kuitenkin. Anna valjastaa hevonen.

Aune rouva vastasi liikutettuna, silmät kosteina.

— Mutta Pekka! Kyytimieskin on jo mennyt torpalleen. Ethän sinä lähde, sinä et saa lähteä! Tottele toki minua. Minä annan laittaa vuoteen sohvalle ja sinä jäät kauniisti nukkumaan. Lähdet aamulla varhain.

Ja Aune rouva istuutui hänen viereensä, otti hänen kätensä, silitti sitä hellästi ja hiljaa. Ja ihan yhtäkkiä Pekka antoi perään, jäi äänettömänä istumaan ja suloinen, lämmin onnen tunne sai hänet valtaansa.

— Kuinka heikko sinä olet, kätesi vavahtelee, puheli Aune hiljaa.

Taas eräänlainen tyytymättömyyden väre ilmaantui Pekan kasvoille. Taas palautui hänen mieleensä: »miksi lähdinkään, kun tiesin olevani uupunut». Mutta sitten hän alkoi puhua kiihkeästi ja katkonaisesti. Varmaan-kin konjakki oli häneen vaikuttanut.

— Kylläpä nyt säälit minua . . . Kylläpä käteni on heikko . . . Mutta sinä et ollenkaan tiedä, mitä merkitset minulle . . . Mitä osaa näyttelet elämässäni, Amerikasta saakka . . . Heikko . . . Mutta olenko viitannut sanallakaan, ilmeelläkään! . . . Vai luuletko, että on leikkiä hyppiä rinnallasi yhtä jalkaa kuin klovni! . . . Jaksan minä puristaakin. (Hän puristi Aunen käsiä kapeilla, kuumeisilla sormillaan.) Sinä et päästä minua . . . Et päästä minua . . . (Hän kohoutui äkkiä pystympään, veri pakeni poskilta, ja silmät hehkuivat.) Mutta jos minä en nyt päästä sinua . . . kerran! Jos en päästä sinua, tul-koon vaikka mitä. Vaikka kuolema! Oi Aune!

Hän oli hirveästi kiihoittunut; hänen äänensäkin sai ihan toisen, tukahtuneen sävyn. Odottamattomalla voimalla hän kiskaisi Aune rouvan rintaansa vasten, syleili häntä vavahtelevin käsivarsin, suuteli häntä.

— Kuinka ihana sinä olet, Aune . . . Kuinka minä rakastan sinua, kuinka rakastan sinua, kähisi hän rajusti huohottaen.

Aune rouva joutui oudon huumauksen valtaan. Hän tunsi hehkuvan huuliparin suutelevan silmiään, suutaan, otsaansa. Hän tunsi niiden kulkevan kuin polttavan virran kaulalleen, povelleen. Suloinen ahdistus salpasi hänen hengityksensä. Hän ummisti silmänsä, ei tiennyt enää ympäristöstään, tunsi vajoavansa kuin maan alle . . .

Mutta sitten näki hän kuin ilmestyksenä jättiläisen. Antin rautaiset kasvot, Antin järkkymätön tahto, Antin silmien väistymätön kirkkaus uhkasivat häntä kuin kummitus. Kuolon kalpeana kasvoiltaan hän riuhtaisi itsensä irti, seiso i huohottaen kuin teatterinainen ja kirkaisi kuin hengen hädässä yhden ainoan sanan:

— Antti!

Pekka istui kyyryssä, kokoon lysähtäneenä ja tuijotti Aunea pistävin silmin. Sitten, yhtäkkiä, kuvaa-mattoman, häpeänsekaisen kärsimättömyyden vallassa hän tarttui karahviin, joi monta lasia peräkkäin. Hänen päänsä valahti rinnalle, eikä hän saanut nostetuksi katsettaan.

Mutta Aune rouva riensi huoneeseensa, heittäytyi vuoteelleen, nyyhkyttäen sydämensä pohjasta ja yhä uudestaan toistaen miehensä nimeä.

— Antti, Antti, Antti, Antti!

Hän luuli menehtyvänsä mielipahaan, jonka syytä hän ei ymmärtänyt. Eipä hän edes ollut loukkaantunut.

Sitten kuului outo rasahdus ja valittava, vingahtava äännähdys. Hän säikähti, syöksyi ovelle. Aikoiko Pekka lähteä? Hän painoi korvansa ovea vasten, mutta ei kuulunut muuta kuin raskasta hengitystä. Mutta avata hän ei uskaltanut.

Hän astui akkunan ääreen ja painoi otsansa ruutua vasten. Kuu loisti; valtavat kinokset kiiluivat timanteissa; metsä nukkui kuin kivettyneenä lumivaippaansa.

Taas omituinen, suloinen ahdistus painoi häntä. Kylläpä Pekka oli sairas tänään . . . Kuinka toisenlainen hän oli kuin Antti, raju . . . Vieläkin hänen huuliensa jälki poltti . . . Yhtäkkiä Aune rouva tuli ajatelleeksi, kuinka nyt olisi, jos hän ei olisi riistäytynyt irti, vaan antautunut siihen hurmioon, joka oli vetänyt häntä kuin syvyyksiin. Lämmin väristys kiiti hänen ruumiinsa läpi ja hän tunsu poskiensa karahtavan punaisiksi.

Kylläpä salissa oli hiljaista. Hän raotti varovasti ovea. Viulu oli matolla kaula katkaistuna; se se siis oli rasahtanut. Pekka nukkui syvässä unessa, pää veltosti rintaa vasten.

Aune rouva haki tyynyn hänen päänsä alle, nosti hänen jalkansa toiselle tuolille ja kietoi filtin hänen ympärilleen. Kylläpä hän nukkui raskaasti . . . Kuinka punaiset hänen huulensa olivat. Ne olivat kuin zinoberiviiru vahankalpeilla kasvoilla. Aune rouva katseli häntä kauan aikaa. Niin suurestiko Pekka rakasti häntä yhä . . . Kaunis Pekka oli! Kuinka hänen tummat hiuksensa loistivat ja ikäänkuin lainehtivat alas otsalle . . . Taas Aune rouvaa lämmitti omituisesti. Kevytmielinen loiste hiipi hänen puoleksi sulkeutuneisiin silmiinsä. Yhtäkkiä hän kumartui ja suuteli keveästi Pekan huulia. Sitten

hän riensi kuin pahantekijä omaan huoneeseensa, väänsi oven lukkoon ja painoi sykkivää sydäntään polttavin käsin, silmien auetessa oudon suuriksi ja miettiviksi.

*

Viidennen päivän iltana, kymmenen aikana, kun myrsky oli jo täydellisesti lakannut, alkoi Nautsisuvan non miehiä saapua Tölleiviin. He ajoivat nälästä ja väsymyksestä hoippuvin hevosin, jäsenet kankeina ja huulet sinisinä kylmästä. Heitä tuli kuorma kuorman jälkeen, monen tunnin aikana. Toiset olivat palelluttaneet jalkansa, toiset kätensä, muutamilla oli nenä ja poskipääät aivan valkeina.

Matkalla olivat Latvian muonanhakijat tulleet heitä vastaan. He olivat purkaneet heidän kuormansa, riistäneet ruokavarat, ahmineet vatsansa täydeltä — raaka lihakin oli heille kelvannut — ja käännyttäneet muonanhakijat mukaansa. Toiset olivat koonneet säilykerasioita leipäpalasia ja juustonkimpaleita laukkuihinsa. He olivat toivoneet pääsevänsä junaan, joka Porojärvellä oli jäänyt kinokseen. Mutta siinä he erehtyivät. Juna ja lumiaura oli saatu peräytetyksi takaisin Tölleiviin. Silloin ei heidän auttanut muu kuin hevosilla jatkaa matkaa.

Heidän jäljessään ponnistelivat jalkamiehet. Näistä usea uupui tuiskuun, toiset paleltuivat, toiset pääsivät taloihin ja kolttain majoihin. Lukuisia tuli Salmijärvelle saakka, ponnisteltuaan kinoksissa koko tuon 70 kilometriä pitkän matkan.

Edellä kulkevat hevosmiehet poikkesivat niinikään ensin Salmijärven taloihin. Mutta nämä olivat miltei

tyhjiä. Jo aikoja sitten Töllevin miehet olivat kiskoneet isänniltä kaiken, mikä suinkin oli otettavissa, niin että nämä kärsivät itsekin nälkää. Mutta hevoset saivat heiniä. Salmijärvelle he eivät kuitenkaan tahtoneet jäädä. Heitä elähytti hätäänjoutuneille ominainen toivo, he luulivat Töllevissä olevan paratiisin. Ja uskollisesti kuin lampaat järempänä tulevat seurasivat etumaisten esimerkkiä. Kaikki he poikkesivat Salmijärvelle, syöttivät hevosiaan, lämmittelivät ja jatkoivat sitten matkaa. Menettelyynsä oli heillä sitäpaitsi toinenkin syy: heidän reissään oli paleltuneita, jotka huusivat apua, ja lääkäri oli Töllevissä samoin kuin sairasparakitkin.

Hätäntyvä Grönberg oli jo ensimmäisten kuormain saapuessa joutunut suunniltaan. Minne hän majoittaisi nämä miehet, jotka vaativat yösijaa, mistä hän saisi heille ruokaa? Hän käski heitä viemään hevosia talleihin niin paljon kuin oli tilaa ja kehoitti miehiä pysymään tyynesti kämpissä. Mutta hän arvasi, että pakolaisia oli tulviva yhä ja yhä. Hän syöksyi työnjohtajiensa asuntoon; näistä kolme ryypiskeli; silloin hän otti pari vahvaa naukkua ja sortui sitten juomaan koko loppuyöksi.

Mutta silloin Kuusi, J. V. Laakson vanha piirtäjä, osoitti, mitä hän oli miehiään.

- Me tahdomme ruokaa, huusivat pakolaiset.
- Vastahan ryöstitte kuormat tiellä, vastasi hän.
- Ei se riitä, siitä saivat vain muutamat.
- Ruokaa ei ole.
- Sitten me lähdemme Boris Glebiin.
- Menkää, siellä ei ole leivän palaa.
- Mutta me pääsemme Kirkenesiin.
- Ja mitä luulette sieltä lähtevän? Kolttakosken

miehet ovat ottaneet kaikki. Ja sentään he ovat nälässä, kuten tekin.

Silloin kauhu valtasi pakolaiset ja he vaikenivat.

Mutta Kuusi osoitti heille tyhjiä varastovajoja. Hän löysi neljä rautakamiinaa eräästä varastosta, hän osoitti miehille lautoja, hän kannatti heiniä ja teetätti makuulavoja. Savua tuli kyllä vajoihin, mutta pakkaneen ei päässyt puremaan ja miehet olivat tyytyväisiä. Kunpa vain olisi ollut ruokaa!

Mutta pakolaisia tulvi yhä ja yhä. Vajat täyttyivät, kaikki Töllevin työläisasunnot täyttyivät viimeistä sijaa myöten, yksinpä sairasparakeissakin oli sekaisin terveitä ja sairaita.

— Menkää takaisin Salmijärvelle, karjui Kuusi.

Mutta ei, sinne he eivät tahtoneet. Ei hengen uhallakaan olisi saatu heitä eroamaan pääjoukosta.

— Siellä ei ole mitään. Ennen kuolemme tähän, kuin käännyimme takaisin pakkaseen.

He tekivät suuria nuotioita pihaan ja värjöttivät siinä, kantaen heiniä lumelle. Mutta kuta pitemmälle yö kului, sitä enemmän synkkä raivo sai heidät valtaansa.

*

Kello puoli kaksi yöllä kuului jalasten narinaa ja muuan reki pyrki pihaan. Väkeä oli sen tiellä. Susiturkeihin upotettu mies ännähti jotakin hillitysti, mutta terävästi; ruoska vingahti, musta hevonen, jonka kuppeille sakka oli jäänyt kuin pitsiröyhelys, karkasi kahta jalkaa ja työläiset väistivät kaatuillen kahden puolen. Vasta kun turkkiin kääritytynyt mies nousi reestä, tunnettiin hänet insinööri Jäkäläksi.

— Missä Grönberg? kysyi hän lyhyesti Kuuselta, joka ihmeissään riensi häntä vastaan.

— Hän ei ole sisällä tällä haavaa, kuului epäröivä vastaus.

— Missä sitten?

— Työnjohtajien asunnossa, luullakseni.

— Ettekö tiede, että olin tulossa?

— Emme ollenkaan.

— Niin, johdot ovat poikki. Kyrön ja Nautsin välillä ei ole ollut yhteyttä koko myrskyn aikana . . . Hakekaa Grönberg.

Kun Grönberg vavisten ja tukki humalassa hoippui konttorihuoneeseen, istui Jäkälä pöydän takana kasvot kylmästä pöhöttyneinä, tukka sekaisin ja kiillottomana ja harmaat, terävät silmät sameina ja verestävinä. Grönberg ei uskaltanut nostaa katsettaan maasta.

Seurasi tuokio äänettömyyttä. Terävä ryppy kulmainsa välissä Jäkälä katseli Töllevin varastopäällikköä. Sitten syöksähti tumma puna hänen poskilleen, nyrkki jysähti pöytään ja hän ärjäisi:

— Menkää ulos!

Sitten Jäkälä kutsutti luokseen työnjohtajat ja järjestysmiehet.

Neljännestunnin kuluttua pihamaalla parveilevat työläiset huomasivat, että työnjohtajat riensivät talleihin ja alkoivat valjastaa hevosia. Hetkistä myöhemmin Jäkälä ilmestyi avopäin kirkaasti valaistuille portaille.

— Pystyyn joka mies! Nyt ne vievät meiltä hevoset, ne perkeleet! Ne ajavat pois ja jättävät meidät tänne, huusi muuan leveäharteinen, tavattoman roteva mies.

Silloin Jäkälä alkoi puhua.

— Siinä on itse pääpiru! sähähti äskeinen mies, ennenkuin hän oli päässyt alkuunkaan, mutta Jäkälä ei ollut sitä kuulevinaan.

— Sensijaan että olisitte pysyneet Nautsissa lämpimissä kämpissä, te olette syöksyneet tänne kuin mieltömät, alkoi hän selvällä, mutta erittäin rauhallisella äänellä. — En ole ikinä nähnyt epätoverillisempaa joukkoa. Te otitte hevoset ja pelästyitte toverinne. Nyt on heistä kymmeniä, ellei satoja hautaantunut hankeen. Te ryöstitte heille lähetetyt muonavarat. Sieltä, missä teitä ei vaivannut muu kuin alkava nälkä, te raukkamaisesti karkasitte tänne, jossa ei ole mitään.

Silloin karkasi äskeinen roteva mies portaita ylös ja härästi valtavaa nyrkkiään insinööri Jäkälän kasvojen edessä.

— Älä kolita nokkaasi, saatana! Veljeltäni on molemmat jalat polviin asti jäässä. Se on sinun syytäsi!

Katsahtamattakaan kiihkoilijaan insinööri Jäkälä suuntasi kämmensyrjällään hänen leukansa alle salaman nopean djiu-djitsu-lyönnin. Surkeasti uikahtaen mies suistui hankeen ja jäi liikkumattomana makaamaan, mutta insinööri jatkoi keskeyttämättä, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut.

— Kehoitin teitä rauhallisesti kuuntelemaan sanojani. Katsokaa ympärillenne! Niin pian kuin syntyy levottomuutta, alkaa paukkua; enemmän kuin viisikymmentä pistoolia on suunnattuna teihin.

Synkän näköisinä työläiset vilkuivat ympärilleen ja hätkähtivät. Kirkkaassa kuutamossa he huomasivat, että järjestysmiesten ketju oli piirittänyt heidät. Nämä seisovat liikkumattomina noin viidentoista tai kahden-

kymmenen askeleen päässä, joka taholla, vyötäisiin saakka lumessa, revolveri kummassakin kädessä.

Insinööri Jäkälä jatkoi:

— Valjastutan hevosenne. Niillä lähtee osa teistä etsimään tielle uupuneita tovereita. Toisen osan määrään lumiauran matkaan luomaan tietä auki Petsamoon. Kolmas osa jää tänne, mutta käy heti levolle, ainoastaan kamiinan lämmittäjät valvovat. Mutta ennen sitä tutkitaan kaikkien eväslaukut. Tiedän, että niissä on ruokaa, jonka tänne tullessanne ryöstitte. Kaikki se ruoka jaeetaan niille, jotka nyt heti lähtevät työhön. Ne, jotka jäävät lepäämään, eivät saa mitään.

Hän oli tarkoituksellisesti kauan aikaa ääneti ja tarkasteli joukkoa terävin silmin. Ei kuulunut hiiskaustakaan, ei jalan muuttoa. Sitten hän jatkoi paljoa ystävällisemmin.

— Ja pysykää aivan levollisina. Jos kärsittekin nyt nälkää, ette silti saa uupua, muuten olette hukassa. Olen vakuutettu siitä, että muonalaivat näinä hetkinä saapuvat Petsamoon. Kun lähdin Rovaniemeltä, olivat ne poikenneet Pohjois-Norjan satamaan odottamaan myrskyn tyyntymistä. Mutta ennenkuin ruokavarat saadaan tänne läpi kinosten, tarvitaan tarmoa ja ponnistusta. Vaadin ehdotonta kuuliaisuutta ja järjestystä ja katson asiakseni ilmoittaa teille, että tottelemattomuutta ei nyt seuraa rangaistus, vaan luoti.

Jo kello kolmen aikana yöllä oli työt saatu järjestykseen. Silloin Jäkälä soitti Kolttakoskelle.

Insinööri Blom vastasi hänelle.

— Haluan puhutella insinööri Johanssonia, Jäkälä kysyi.

— Hän ei ole nyt tavattavissa.

— Miksi ei?

— Mikä olisi asiana? Kuka kysyy häntä? kuului kärsimättömästi.

— Insinööri Jäkälä.

— Herra insinööri, hän on Koskilinnassa, rouvanne luona.

— Soittakaa hänelle. Kutsukaa hänet pois. Sano-
kaa, että minä tahdon puhua hänen kanssaan.

Tuokion kuluttua insinööri Blom soitti uudestaan.

— Palvelija ilmoitti, että rouva nukkuu, herra insi-
nööri.

— Entä sitten?

Äänettämyys.

— Entä sitten? toisti Jäkälä.

— Enhän . . . tuota, enhän minä voinut kysyä insi-
nööri Johanssonia.

— Äsh! Voitteko yhdistää täältä suoraan Koskilinnaan?

— Tuota . . . se on kyllä erikoisjohto. Olkaa hyvä ja
odottakaa, minä katson . . . Kyllä, minuutin kuluttua.

Insinööri Jäkälä odotti.

— Nyt on valmis.

— Halloo! Onko Koskilinna? Mariko se on? . . .

Herättäkää rouva!

— — —

— Sinäkö se olet, Aune?

— Hyvä Jumala, Antti! Mistä sinä soitat?

— Töllevistä.

— Taivas! Sinä olet täällä! Oletko sinä tosiaan
täällä? Milloin sinä olet tullut?

— Pari tuntia sitten . . . Kuule, onko Pekka siellä?

— Pekkako? . . . Ei, ei hän enää ole. (Ääni kuului
kummallisen epävarmana.)

— Koska hän lähti?

— Noin . . . noin puoli tuntia sitten. Hän oli niin uuvuksissa. Hän nukahti sohvalle . . . Milloin tulet tänne?

— Heti kun ennätän, Aune. Näkemiin.

Insinööri Jäkälä odotti puoli tuntia; sitten hän soitti Kolttakoskelle.

— Eikö insinööri Johansson vielä ole tullut?

— Ei, herra insinööri. Hänen on mahdotonta ehtiä niin nopeasti. On tuskin puolta tuntia siitä kun hän soitti täältä hevosen.

Jäkälän kulmakarvat kohosivat. Hän oli ääneti hyvin pitkän aikaa. Vihdoin hän sanoi:

— Niin, pyytäkääpä häntä heti saavuttuaan soittamaan minulle.

Hän laski hajamielisesti kuulotorven kädestään ja jäi mietteissään tuijottamaan. »Soitti hevosen», ajatteli hän itsekseen. »Mitä ihmettä se Aune sitten höpisi hänen lähdestään.»

*

Mutta kun Aune rouva yöpuvussaan laski kädestään kuulotorven, horjahti hän kuin juopunut ovelle ja painoi rajusti sykkivää sydäntään. Taivaan Jumala! Hän oli valehdellut! Antille! Mitä varten? Miksei hän yhtä hyvin voinut sanoa, että Pekka oli vielä täällä?

Hän muisti eilisillan kohtausta. Eihän siinä ollut mitään . . . Hän oli vain . . . hän oli vain suudellut Pekan huulia . . . Kuten veljen. Kun ne olivat niin kauniit . . . Oliko se rikos, joka johti toiseen, valheeseen?

Hän syöksähti uudelleen puhelimen luo. Hän soittaa. Hän peruuttaa. Hän sanoo, että Pekka on vielä täällä . . . Oi, mutta mitä ajattelee Antti silloin? Hänen

mieleensä hiipii epäily . . . Antin, joka ei voi unohtaa mitään . . . Ei, ei hän voi soittaa . . . Hyvä Jumala! Kuinka hän oli tullut valehdelleeksi äsken . . . unen hor-teessa, säikähdyksissään?

Kiireesti hän riensi kammioonsa, heitti viitan ympärilleen ja meni saliin. Siinä nukkui Pekka, aivan samassa asennossa kuin illallakin.

— Pekka! Kuuletko yhtään, Pekka? Antti kysyy sinua.

Insinööri Johansson heräsi ja harhaileva katse kiiti ympäri huoneen. Nähtävästi hän ei ollenkaan tiennyt missä oli.

— Pekka, Antti kysyy sinua. Hän on Töllevissä.

Kuin piiskan iskusta insinööri Johansson karkasi pestyyn ja riensi suoraa päätä puhelimen luo.

Mutta Aune rouva ehätti hänen jälkeensä.

— Et saa soittaa, Pekka! Minä . . . minä . . . Voi, minä tulin sanoneeksi Antille, että olet jo lähtenyt.

Pekka tuijotti häneen kummallisen tylsästi pitkän aikaa. Sitten hän kuitenkin soitti, Aune rouva tuli aivan kalpeaksi ja vapisi kuin haavan lehti, mutta ei saanut sanaa suustaan.

— Halloo! Onko Blom? Heti paikalla hevonen. Hiiliä hännän alle ja kymmenen ruoskaa!

Kas sehän oli entistä Pekkaa! Aune rouva henkäisi helpotuksesta ja yritti hymyillä.

— Minä taisin olla eilen päissäni, Aune, sanoi Pekka syrjään katsoen. Mutta hänen kasvoillaan oli omituinen häpeän ilme.

— Väsyksissä sinä olit.

— Mutta nyt olen kuin uusi mies. Tahdotko, että hyppään ilmavoltin.

Pekka koetti hymyillä kuten ennenkin, mutta kovin se oli väkinäistä. Keskustelu sujui kuitenkin entiseen rattoisaan tapaan siihen asti kuin hevonen tuli.

— Näkemiin, Pekka, Koska tulet?

— En koskaan enää, vastasi Johansson nauraen, mutta hänen naurunsa oli kuin nyhkytys.

— Tietysti jo tänään. Tai viimeistään huomenna, Antin kanssa.

— En koskaan enää, toisti Johansson, ravistaen moneen kertaan päätään, katsomatta Aune rouvaa silmiin. Sitten hän kääntyi nopeasti ja painalsi juoksujalkaa rekeen.

Kun Johansson oli ehtinyt Kolttakoskelle, soitti hän heti Jäkälälle.

— Naisissako sinä näihin aikoihin? kuului pistävä kysymys.

Johansson loukkaantui tavattomasti; veri syöksyi hänen kasvoilleen.

— Rouvasi luona, joka oli yksin koko myrskyn ajan, vastasi hän arvokkaasti.

— Saman tekevää.

Äänettömyys.

— Kuulehan. Myrsky lakkasi kello kuusi eilen illalla. Nyt on kello puoli viisi. Ainakin kymmenen tuntia olet antanut mennä hukkaan.

— Kuinka niin?

— Onhan sinulla toinen pyöröaura? Kivimäellä on toinen.

— Niin on.

— No niin. Miksi et herran nimessä pannut sitä eilen heti liikkeelle? Ainakin tänne Tölleiviin asti olisi linja nyt auki. Vai onko sinulla kenties ruokaa siellä?

Johansson tunsi ja tunnusti, kuinka oikeassa Jäkälä taaskin oli. Hän kirosi itseksensä eilistä väsymystään, huolimattomuuttaan, ja vaikenä.

— Siis aura heti radalle! Lapiomiehiä mukaan, muuten ei sekään selviydy leikkauksista. Ja seuraat itse mukana, minä saatan väsyä, kun olen ollut ulkona koko myrskyn ajan. Ja nyt tarvitaan miestä täällä, eikä siellä.

Johanssonin teki mieli sanoa, ettei hänkään ollut aikaansa nukkuen tuhlannut. »Itse olet maannut turkeissasi koko ajan», välähti hänen mieleensä. Mutta samalla hän tajusi, että väärin se oli: ei siinä ilmassa nukkuttu.

Hän ei ennättänyt vastata mitään, kun Jäkälä soitti kiinni.

Mutta Johanssonin viimeinen matka siitä kyllä tuli. Oliko siinä kohtalon sormi, kuten viisaat kahvirouvat sittemmin väittivät, vai oliko siihen syynä harkinnan puute, mikä oli Jäkälän mielipide, se on vaikea sanoa. Harkinnan puute sen vuoksi, että hän määräsi vanhan käyttämättömänä viruneen veturin työntämään auraa.

Juuri Koskilinnaan tekemänsä matkan perusteella (kuinka omituista sekin) hän arveli, ettei pyöröaurakaan yhden veturin voimalla voinut päästä mihinkään. »Myrsky on pieksänyt kinokset koviksi kuin kallio, nyt tarvitaan voimaa, pojat», oli hän sanonut. Ja niin oli auraa työntävän veturin lisäksi laahattu huono rähjä, joka »hengenahdistuksen» takia — käyttääksemme kuljettajain kieltä — jo kuukausia sitten oli jätetty syrjään.

Ja hänellä oli ollut hirveä kiire, kuin kuolema olisi häntä kutsunut.

— Täysi höyry! Neula viivan yli, siekailematta! Niin oli hän käsenyt. (Neulalla hän tarkoitti manometrin osoittajaa, joka liikapaineen vallitessa sivuuttaa as-teikkoon merkityn punaisen viivan, sallitun paineen rajan.)

Itse käytti hän moottoria, joka antoi auran pituus-suuntaan kulkevalle pyörön akselille liikkeen. Ja terät, jotka ilkeästi suristen ja tuulimyllyn siipiä muistuttaen kieppuivat ympäri hirveällä vauhdilla, heittivät lunta sa-keana tuiskuna kymmenien metrien päähän.

Mutta sitten tuli äkkiä pysähdys: kaatunut puhelin-pylväs oli hautautunut kinokseen ja jysähti nyt auran pyöriä vasten. Veturien sylintereissä eivät männät pääs-seet liikahtamaan. Höyry, jonka pätsiä muistut-tava uuni oli tulistanut, pinnistihe, ponnistihe, etsi ulos-pääsyä, paisui ylpeänä voimastaan. Varaventtiilit pihi-sivät. Sitten vanhan veturin kattilalevy repesi. Kuului hirveä, maatajärisyttävä pamaus. Kummankaan vetu-rin koneenkäyttäjistä ja lämmittäjistä ei jäänyt mitään jällelle. Lapiomiehet lensivät taivasta kohden hurjasti pyörien. Sitten oli kaikki hiljaista.

Kun insinööri Johansson neljän tunnin päästä löy-dettiin, makasi hän tiedottomana kinoksessa, kuuden-toista metrin päässä radalta ja hänen vasen reisiluunsa oli taittunut kolmesta kohden. Mutta pienintäkään naar-mua ei hänen ihossaan ollut.

*

Kirisevän kylmänä pakkasaamuna valtava pamaus kuului selvästi Tölleisiin. Viipymättä Jäkälä soitti.

— Blom, kuulitteko sitä?

— Kyllä kuulin.

— Oliko kenttäpuhelin auran matkassa?

— Oli kyllä.

— Mutta kukaan ei ilmoita mitään. Siellä ei nyt ole asiat oikein . . . Kuulkaa, ottakaa heti kaikki dresinat ja ajakaa auran luo. Älkääkä unohtako filttejä, peitteitä, sairaspärejä. Lääkäri ja sairaanhoitajia mukaan. Täältä käsin yritetään minkä ennätetään.

— Jos vain saisin miehet liikkeelle, he ovat kaikki lakossa.

— Älkää joutavoiko! Kuka nyt olisi lakossa! Onhan teillä aseet, käyttäkää niitä. Asiat ovat nyt sillä mallilla.

Töllevin siipiaura, joka ponnisteli paraikaa Petsamoa kohti, komennettiin heti takaisin ja suunnattiin Koltta-koskelle. Mutta koviksi pakkautuneet kinokset hidastuttivat pahasti sen kulkua. Nälkäiset miehet ponnistelivat niin, että hiki pisartui heidän otsalleen pakka-sesta huolimatta, ja Jäkälä kulki kaikkialla kiihoittaen, neuvoen, rohkaisten, haukkuen. Minne tahansa hänen vakavat askeleensa suuntautuivat, siellä näytti uutta voimaa suihkivan miesten suoniin ja lapiot heiluiivat uudella nopeudella.

Kun vihdoin päästiin Johanssonin pyöröauran luo, seisoi se tyhjänä kuin outo kummitus; Blom oli jo ennätännyt viedä kaikki haavoittuneet. Yliluonnollisilla ponnistuksilla särkyneet veturit siirrettiin syrjään. Sitten kytkettiin pyöröaura veturiin ja vietiin Tölleisiin.

Blom soitti.

— Onko paljon kuolleita? kysyi Jäkälä.

— Neljätoista miestä. Mutta on paljon sellaisia, joilta on katkennut jäseniä tai jotka ovat saaneet ruhjevammoja. Kaikkein eniten on pakkanen tehnyt tuhoa.

— Entäs insinööri Johansson?

— Molemmat jalat jäässä, vasen sitäpaitsi katkenut onnettomuudessa. Pahasti kylmettynyt, mutta kyllä hän toipuu.

Kymmenen aikana aamulla kuultiin Petsamosta käsin ikäänkuin jättiläishirviön läähätystä. Radalla työskentelevät miehet näkivät lumen sinkoilevan läpinäkyvämmänä tuiskuna kymmenien metrien korkeuteen. Sitten sukelsi näkyviin musta, puhkuva kummitus. Se oli insinööri Kivimäen pyöröaura.

Tanakka, kulmikas Kivimäki seiso aurassa yhtä rauhallisena kuin koska tahansa, viikset ja kulmakarvat paksun jään peitossa.

— Ette ilmoittanut mitään tulostanne. Eikö Teillä ole puhelin matkassa?

— Tuota ... Pidin sitä tarpeettomana, vastasi Kivimäki. Hän ei osoittanut minkäänlaista hämmästystä tavatessaan täällä Jäkälän.

— Miksi niin?

— Tuota ... kun minulla ei ole ruokaa mukana, niin ajattelin, että se herättäisi ennen aikaista toivoa.

Jäkälän otsa tuli omituisen sileäksi ja hän tarkkasi Kivimäen neliskulmaisia, kirveellä veistettyjä kasvoja.

— Mutta jos nyt laivat tulevat! Lähetetäänkö Petsamosta heti muonaa?

— Juna seisoo valmiina asemalla, lastausta vailla. Otin varastosta ne kaksikymmentä kenttäkeittiötä, jotka siellä olivat ja sijoitin avovaunuihin.

— Minkätähden?

— Ajattelin, tuota, jotta ruokaa kait sitä pitäisi heti olla. Käskin matkalla keittämään valmiiksi sopivaa

lientä. Se kun kylmä ruoka olisi liian raakaa nälkäiselle vatsalle.

Jäkälän kirkaista silmistä loisti eräänlainen hillitty ihailu.

— Se on suomalaisen työtä, sanoi hän vaatimattomasti.

Mutta nuo yksinkertaiset sanat kiertelivät kuukausimääriä työmiesten suussa ja niistä tuli sananparsa. Se oli ainoa tunnustus, minkä Jäkälän oli kuultu koskaan antavan.

Kivimäen pyöröaura suunnattiin Nautsia kohti verksillä lapiomiehillä varustettuna.

Kello seitsemän illalla, myrskyn oltua kaksikymmentäviisi tuntia tauoksissa, soitettiin Petsamosta, että muonalaivat olivat onnellisesti saapuneet satamaan.

Kello kymmenen aikana särpivät Töllevin miehet ahnaasti lämmintä, virkistäväälientä, jota Kivimäen kokit olivat matkalla keittäneet. Tunnin päästä alkoi ruuan jako Kolttakoskella ja aamuyöstä Nautsissa.

Lumimyrskyn uhkaava kummitus oli voitettu.

*

Reki pysähtyi sairaalan pihaan, Jäkälä hypähti ylös ja ojensi kätensä vaimolleen. Tämä oli kalpea ja alakuloinen, kauniit silmät olivat turvonneet ja tummien renkaiden ympäröimät. Tyynenä, mutta hiljaisena Jäkälä talutti häntä portaita ylös.

Muuan sairaanhoitajatar tuli avaamaan.

— Kuinka insinööri Johansson voi? kysyi Jäkälä hiljaa.

— Hän nukkuu nyt, kuului vastaus.

— Saammeko nähdä häntä? Koetamme olla niin hiljaa kuin mahdollista.

— Tietysti, herra insinööri.

Hoitajatar avasi oven ja tulijat astuivat Johansonin pieneen, vaatimattomaan sairashuoneeseen. Pekka itse lepäsi vuoteella tiheästi hengittäen; kuume oli purpuroinut hänen poskensa.

— Onko hän toipumaan päin? kuiskasi Jäkälä.

— Hän on kovassa kuumeessa ja hourii usein, vastasi sisar vältellen.

Aune rouva istui tuolille vuoteen ääreen ja koetti varovasti sairaan hehkovaa kättä. Jäkälä asettui pään taakse, nojaten uunia vasten.

Hellävaraisesta kosketuksesta huolimatta sairas näytti äkkiä heräävän. Hän avasi kuumeesta loistavat silmänsä, joiden terät olivat tavattomasti laajentuneet ja tuijotti Aune rouvaan. Sitten painoi hän luomensa jälleen umpeen.

— Sinäkö se olet, Aune? . . . Sinäkö se olet? kuiskasi hän tuskin kuuluvasti. Jäkälää hän ei näyttänyt huomaavan. Sitten oli pitkän aikaa aivan hiljaista.

— En koskaan enää, sanoinhan sen . . . En koskaan enää, kuului pitkän ajan perästä, vieläkin hiljemmin.

Kyyneleet alkoivat tipahdella suurina pisaroina Aune rouvan silmistä.

Taas sairas vähän raotti silmiään ja eräänlainen hurmio näytti kirkastavan hänen kasvonsa.

— Kuinka olen rakastanut sinua . . . koko elämäni . . . Sinua ainoata . . . Jospa sen tietäisit!

Mutta sitten levisi heikko hymy hänen huulilleen ja vielä kerran tuli esille jotakin entisestä, iloisesta Pekasta:

— Mutta minä en ole voinut muuta kuin viheltää sen sinulle kuplettilauluina.

Taas kesti tuokion äänettömyyttä.

— Aune . . . Niin, sinähän se olet . . . Oi, etkö suutele minua? . . . Etkö suutele minua? . . . Niinkuin silloin . . . eilen . . . vai koska se oli? Etkö sano minulle jäähyväisiä? . . .

Vaistomaisesti, silmät kyynelissä, kuolon kalpeana kasvoiltaan ja viiltävän tuskan vallassa Aune rouva vilkaisi mieheensä. Tämä seiso i muuriin nojaten, liikkumattomana, katse syrjään luotuna, tuhkan harmaana. Silloin Aune rouva horjahti ääntä päästämättä pyörtyneenä lattialle.

Taas tuli näkyviin Jäkälän tavaton itsehillintä ja nopea ajatuskyky. Hän ei rientänyt auttamaan vaimoan, vaan sensijaan pysyi aivan liikkumattomana. Uuniin nojaten hän seiso i vavahtelevin jäsenen, hien pi-sartuessa valjulle otsalle. Hän näki sairaan vapisevan käden hapuilevan soittokelloa. Hän ajatteli vaimoan, mutta vielä enemmän hän ajatteli ystäväänsä, monivuotista työtoveriaan, joka nyt taisteli viimeisiään ja jolle hän ei millään ehdolla tahtonut näyttää läsnäoloaan.

Vihdoinkin tuli sisar, joka säikähtyneenä huomasi ensin pyörtyneen rouvan lattialla, sitten kalpean miehen huulille kohoavan sormen. Vasta kun sairas varmasti oli nukkunut, hiipi Jäkälä hiljaa pois.

Kello neljän aikana seuraavana aamuna insinööri Johansson oli kuollut.

VI.

Jäljestäpäin kävi selville, että 84 työmiestä sai surmansa tai joutui kadoksiin lumimyrskyn aikana. Niitä, jotka kylmettymisen tai tapaturman takia jäivät raajarikoiksi, oli luetteloiden mukaan 108. Myrsky oli siis vienyt lähes kaksisataa miestä.

Sanomalehdissä oli tieteellisiä selityksiä myrskystä, joka oli rajuimpia, mitä vuosikymmeniin oli esiintynyt. Sitten niissä kierteli seikkaperäisiä, monen palstan pituisia kuvauksia Petsamon onnettomuuksista. Ne julkaisivat insinööri Johanssonin nekrologin, verraten häntä kaatuneeseen sotilaaseen, joka oli uhrannut elämänsä isänmaalle. Suomen Kuvastossa oli kuvia onnettomuuspaikalta; muuan niistä: »Hankeen uupuneita», esitti kymmenkuntaa puolittain kinoksen peitossa olevaa miestä. (Sittemmin kävi selville, että sama kuva oli maailmansodan aikana julkaistu havainnollistuttamaan talvi- taisteluja itäisellä rintamalla.)

Osottautui, että eräissä piireissä haluttiin kernaasti mustata Oy. Petsamon mainetta ja laskea tapahtuneet onnettomuudet laiminlyöntien ja huolimattomuuden syyksi. Oli enemmän kuin luultavaa, että ne yrittäjät, joiden liikevoitolle yhtiön runsas palkanmaksu ja suuri- piirteinen toiminta olivat tuottaneet kirveltävän kolauksen, nyt tahtoivat kostaa ilkeämielisillä viittauksillaan.

Suomen Työmies ei tietenkään ollut unohtanut häviämäänsä oikeusjuttua. Mutta se ei enää uskaltanut antautua avoimeen taisteluun, se komensi liikkeelle sissijoukkonsa: petitikynäilijät.

»Oi proletaari! Luo silmäsi ylös porvariin, kuten aurinkoon! Porvari on aina suuri ja loistava, vatsaltaan, hengeltään, ulkonaiselta kanssakäymiseltään. Me muistamme porvarin siltä ajalta, jolloin se miekkallaan vapahti osan köyhälistöä puutetta kärsimästä, sulki toisen osan hiljaisiin paikkoihin, miettimään palkankorotusanomusten epäisänmaallisuutta — jolloin se yleensä 'vapautti maan.' Porvarilla oli siihen aikaan paljon kiiltäviä nappeja, mutta siitä kävi ulos haiskahdus, jonka isänmaallisuudesta kansa lausui mielipiteensä, hyväksymällä erään kuuluisan ja porvaria kovasti kiukuttavan lain. Nyt porvari on vaatimattomasti riisunut tähtensä vähemmäksi, mutta se on koonnut itselleen kiiltäviä markkoja, joista käy ulos samainen porvarillinen haiskahdus. (Huom. Porvari ei kärsi kilpailua, se ei pidä siitä, että muut haiskahtavat, siksi se aina soimaa ryssiä). Meillä on hyvä nenä, sen sieraimet värisevät herkästi kuin haavanlehdet. Siksi me jo aikaa sitten sanoimme, miltä meistä porvarin markat haiskahtivat. Mutta porvari pani viskaalinsa meidän niskaamme ja opetti meille hiljaisessa paikassa tiilen päällä kertomataulua. Ja me kun taas ymmärrämme viisastua vahingosta. Siksi me älyämme nyt sanoa, että Tölleivin tärkeän varastopaikan päällikkö, Römperiksi mainittu, oli kovasti 'väsynyt' ja pyhimykseksi tai sankariksi korotettu, muistossa autuas vainaja Juhanssoni, palatessaan mieltäkiinnittävältä kuutamoretkiltään, oli 'uupunut.' Heidän levähtäessään koottiin parisataa proletaaria isäinsä tykö, myrskyn soittaessa 'vapaumarssia'. Sellainen vähäpätöisyys ei tietenkään häirinnyt kansan parasta tarkoittavan porvarin lepoa.»

Mutta asiallinen tutkimus tuli suotuisampiin tuloksiin. Se totesi, että luonnonvoimat olivat asettuneet yhtiön yrityksille esteeksi, että muonalaivojen uppoaminen ja viivästyminen olivat seikkoja, joille ei kukaan mahtanut mitään ja että onnettomuuden uhrien runsaslukuisuus pääasiallisesti riippui työväen keskuudessa vallalle päässeestä joukkokiihtymyksestä. Merkillistä kyllä ei onnettomuus aiheuttanut edes oikeusjuttua.

Yhtiön työmailla oli sensijaan havaittavissa pysähtymistä ja lamaannusta, joka vaati kuukausia korjautukseen. Monet työläisistä jättivät kauhun vallassa runsaspalkkaisen työmaan. Mutta vielä useammat lähtivät pois vaimojensa ja äitiensä vaatimuksesta. Kuria ja järjestystä oli vaikea palauttaa ja revolverimiehiä alettiin vihata. »Kyllähän sitä nyt ärhentelette, mutta eipä teissä ollut miestä ehkäisemään nälästä mielettömien miesten pakoa korven kinoksiin, joihin he kuolivat.» Niin sanottiin.

Insinööri Antti Jäkälä oli yhtä tyyni ja hillitty kuin ennenkin, mutta hänen tarmonsansa näytti vain kasvavan. Yhtä mittaa liikkui hän matkoilla, käväisten vain tuolloin tällöin katsomassa suruun vaipunutta rouvaansa. Oli omituista, hän ei enää näyttänyt juuri ollenkaan nukkuvan ja entinen säntillisyyys oli kadonnut hänen yksityiselämästään, mutta ei suinkaan hänen työstään. Kotona ollessaan hän torkahti tunnin tai kaksi työhuoneensa nojatuolissa tai sohvalle — vaimonsa kuunnellella tuijottavin silmin, käsi kipeällä sydämellä ja lohduuttoman epätoivon vallassa oven takana hänen hengitystään. Seuraavana päivänä hän jälleen painui Petsamoon, Kemijärvelle, Rovaniemelle, tai korpeen radalle.

Luonnollisesti Grönberg oli saanut eronsa; hänen sijalleen määrättiin Kuusi. Insinööri Kivimäki sai Johanssonin entisen aseman ja vaikutusvallan. Mutta Jäkälä erotti taitavan ja kunnollisen insinööri Latvankin.

— En tarvitse enää teitä. Teitä ei totella, sanoi Jäkälä lyhyesti.

— Kuitenkin yritin parastani, vastasi Latva värähtävällä äänellä ja huomattavasti vaaleten.

— Epäilettkö, etten minä nyt yritä parastani? huomautti Jäkälä viiltävän hillitysti, ojentaen erotodistuksen.

Latva silmäili sitä äänettömänä; hänen ansionsa olivat siinä saaneet tunnustuksen, joka ei jättänyt toivomisen varaa. Hänen huulensa vavahtelivat hiukan. Sitten hän kumarsi sanaakaan sanomatta ja astui ulos.

*

Marraskuun 24 p:nä, noin kahdeksan kuukautta lumimyrskyn jälkeen, tunkeili Rovaniemen uudella mutta vasta puolivalmiilla asemalla meluava ja utelias kansanjoukko. Ilma oli kirisevän kylmä ja lunta oli jo vahvasti maassa. Yöllä oli tuiskuttanut ja kinokset peitivät radan.

Mutta pakkanen ei peloittanut sanomalehtimiehiä, eikä valokuvaajia, joista toiset näkyivät tuon tuostakin veivaavan filmikonetta.

Yksikiskoisella radalla, korkean, tanakan kiskon päällä, seisoi merkillinen kummitus. Se oli kuin matalajalkainen, kyömyselkäinen, kiiltävän musta peto, jonka suunnattomat lyhtysilmät tuijottivat tylsinä ja pyöreinä. Moninivelisillä tuntosarvillaan se näytti takertuneen

ylhäällä kulkevaan, teräsköyden kannattamaan kuparilankaan, mutta siitä huolimatta se tarvitsi kummallisen muotoiset tukipölköt pysyäkseen pystyssä. Se oli uusi sähköveturi, jonka Liirin laivat olivat pieninä osina kuljettaneet Chicagosta.

Sen edessä seisoivat samanlaisten pölköiden varassa vielä suunnattomampi hirviö. Sillä oli silminä kaksi terässiivillä varustettua pyöröä, yksi kummallakin puolen korkeata kiskoa ja aivan lähellä sitä. Pyöröjen takana kiilsi kiskokenkä kuin jättiläistorahammas, valmiina puremaan jäätä. Torahampaan yläpuolella, hiukan sen takana, ammitti punainen putkensuu kuin tullutunut sierain, valmiina syöksemään monen atmosfäärin paineista, tulistettua ilmaa kiskoa vasten, ja sen takana törröttivät mustat harjat, jotka heti paikalla pyyhkivät kiskosta viimeisetkin jäänsirut ja kosteuden. Se oli uusi lumiaura, Jäkälän omaa patenttia.

Nyt hurautti auto kuurasta kimmeltäen asemalle; siitä nousi kaksi miestä: Jäkälä ja J. V. Laakso.

J. V. Laakso puuskutti eteenpäin turkit avoimina; niiden välistä kohosi hänen vatsansa valtavana kumpuna. Sikari, paksu kuin makkara, tuprusi nytkin hänen suupielessään ja tavallisella iloisuudellaan hän nyökkäili väistyvälle, äänettömäksi painuvalle yleisölle. Jäkälä kulki hänen rinnallaan vaatimattomana ja hiljaisena. Moni silmä kiintyi häneen tutkien. Hän näytti laihtuneen ja vanhettuneen, hänen piirteisiinsä oli tullut uurtteita ja ne olivat terävöityneet. Hänen silmänsä olivat painuneet, mutta niissä oli erinomaisen kova ja käskevä ilme. Hiuksissa, korvain luona, kiilui kuin hopeaa; ei kuitenkaan voinut erottaa oliko se huurua.

He astuivat veturiin. Valokuvaajilla oli kiirettä.

Pari sanomalehtimiestä lähestyi Jäkälää syvään kumartaen ja riiputtaen lakkejaan polvien kohdalla. He pyrkivät mukaan.

— Ei käy, vastasi Jäkälä hiljaa, kuin sivumennen. Sen he uskoivat enempää yrittämättä.

Sitten alkoivat suuret hyrrät veturin ja auran kuppeilla vonkuen pyöriä. Veturin tuntosarvet vavahtelivat ja vihreitä säkeniä räiskyi kosketuskohdassa. Kolmas pieni hyrrä häilähteli alituisesti, taipuisana kuin villikissa. Sitten tukipöngät yhtäkkiä lennähtivät ylös ja kahden pyöränsä varassa hirviöt alkoivat tasaisin, joustavin liikkein hiljaa keinua.

Jäkälä huusi jotakin auran koneenkäyttäjälle. Pyörömoottorit, jotka väänsivät auran pituussuuntaan kulkevia akseleita, hurahivat käyntiin ja ilkeästi suristen pyöröjen terässiivet alkoivat liikkua. Punainen tuliesierain puuskutti aika-ajoin kuumaa hengitystään ja puhdistusharjat pyörivät vimmatusti.

Koneenkäyttäjä väänsi kampia. Kuin piiskan iskusta veturi vavahti ja syöksähti sitten liikkeelle, auran tupruttaessa kinoksia kymmenien metrien korkeuteen. Moniväriset salamet säihkyivät kontaktijohdosta. Sitten kaikki katosi valkean lumikentän hämärtyvään helmaan.

Yleisö seiso i pitkän aikaa kuin kivettyneenä, ääntäkään päästämättä. Sitten alkoivat lakkien ja nenälinojen heilutukset, ja yhä uudestaan ja uudestaan moniääninen hurraa toistui.

Huhtikuussa, neljää kuukautta myöhemmin, oli yleisöllä uutta ihmeteltävää: silloin koetettiin ensi kertaa uutta vaununvaihtaja-asemaa.

Tämä asema oli noin kuusi- tai seitsemänkymmentä metriä pitkä, kuvioraudoista rakennettu, synkännäköinen häkki, jonka sisällä kiilui mahtavia teräsparruja, suuria sähkökoneita ja hammaspyöriä. Keskellä häkkiä oli kanava, kuten veturitalleissa. Kanavassa kulki kolme kiskoa; siinä etelästä tuleva kaksikiskorata ja pohjoiseen lähtevä yksikiskorata syöksyivät toistensa päälle, niin että kanavassa voi kulkea sekä nelipyöräisiä, että kaksipyöräisiä vaunuja.

Yhtiön uudet vaunut, sekä neli- että kaksi-pyöräiset, olivat kokonaan erikoista rakennetta. Ne olivat kaksiosaisia. Pyörien päälle oli ensin kiinnitetty silta, joten ne muistuttivat muuttovaunuja. Tämän sillan päälle oli vasta varsinainen vaunu laskettu ja kiinnitetty siihen automaattisesti avautuvilla ja sulkeutuvilla hakalaitteilla. Varsinaisen vaunun pohjan ja sillan väliin, kahteen paikkaan, jäi kaksi neliskulmaista, vaunun läpi ulottuvaa reikää, jotka kummallakin sivulla supuoleltaan suppilomaisesti laajenivat.

Nyt työnsi Kemijärveläinen veturi kanavaan, sen keskimäistä kiskoa pitkin, viisi kuusi kaksipyöräistä vaunua. Tukipöngät painuivat maahan, sitten lennähtivät hakalaitteet auki ja vaunut seisoivat hetken liikukumattomina. Alkoi kuulua kumeata surinaa. Ja vähitellen työntyivät kanavan mustan teräskyljen aukoista kiiltäviä, neliskulmaisia teräsparruja esiin. Aluksi ne kurkistivat koloistaan hyvin varovasti kuin vihollista vainuten. Niiden suipossa kuonossa oli pitkä, taipuisa, värähtelevä tuntosarvi kuin etanalla. Tuntosarvet ha-

puilivat reikien suppiloita vaunujen kyljiltä, työntyivät niihin, saadan vaunurivin rysähtäen liikkumaan. Sitteen työntyivät parrut reikiin. Vihdoin kuului napsahdus ja häikäisevän kirkas sininen merkkilamppu syttyi. Se osoitti, että parrujen päät olivat tunkeutuneet vaunujen yläosien alitse ja tarttuneet lujasti kanaalin toisen kyljen syvennyksiin.

Vaunujen tukipölkät kohosivat jälleen, gyroskooppien vauhti kiihtyi, sitten alkoi kanaalin pohja vajota, lastivaunujen jäädessä teräsparrujen varaan. Veturi kiskoi tyhjät pyöräsillat pois, toinen, nelipyöräinen veturi työnsi nelipyöräiset vaunusillat tilalle, kanaalin pohja nousi jälleen, teräsparrut vetäytyivät koloihinsa, kiinnityshaat sulkeutuivat ja yksiraiteisen radan kuormavaunut alkoivat vieriä kaksiraiderataa pitkin.

Näky oli miltei kammottava voimassaan. Suorituksesta otettiin kuvia. Ihmiset ihmettelivät ja hurrasivat. Insinööri Johanssonia, jonka keksintöä laitos oli, kiitettiin maasta taivaaseen.

VII.

Voi Koskilinnan Aune rouvaal!

Siellä linnassaan hän yhä eleli ja yksinään vaali ikäväänsä. Antti oli tosin parikin kertaa kysynyt, eikö hän halunnut muuttaa etelään. Mutta tiesihän hän, että Antti tuskin tarkoitti mitä sanoi — ja ainakin, että hän etelässä olisi vieläkin yksinäisempi kuin täällä. Hän oli jo oppinut rakastamaan tätä tylyä, jylhää luontoa, tätä karua kauneutta. Täällä hän oli ollut niin onnellinen, silloin kun Antti rakasti häntä ja kun hienoluonteinen Pekka Johansson soitteli hänelle viuluun. Nyt oli Pekka kuollut, ja Antti— niin, Antti ehkä inhosi . . . Ei ollut muita kuin jäykkä Kivimäki, joka kyllä palveli häntä kuin orja, täytti kaikki hänen oikkunsakin — ehkä herransa käskystä. Mutta sen miehen kasvot olivat kuin graniittia; aina hän muisti vetää esiin teräskellonsa, joka oli tarkka kuin kronometri, ja kysyä horjahtamattoman kohteliaana: »Tuota . . . mihin mennessä rouva haluaisi?» Ei Aune rouva enää paljoa halunnut, tuskinpa mitään.

Ja Antti! Hän epäili vaimoan. Hän, joka ei koskaan kiivastunut, eikä loukkaantunut, mutta joka ei myöskään koskaan voinut unohtaa.

Pekan kuolinvuoteella hän oli kuollut, mitä hänen ei olisi pitänyt kuulla. Hän oli sitä miettinyt, valvonut

yökaudet ja nyt hän epäili varmaankin sellaista, mitä ei ollutkaan. Mutta hän ei puhunut, ei viitannut sanalakaan, vaan osasi erinomaisella taidolla ehkäistä kaikki ne yritykset alkuunsa, joita onneton Aune rouva teki, voidakseen selittää miehelleen tuon kohtalokkaan tapauksen. »Pekka on vainaja, Aune hyvä. Pienin kunnioitus, minkä olemme velvolliset osoittamaan hänen muistolleen, on äänettömyys. Toivoisin, että voisit tässä suhteessa olla yhtä mieltä kanssani.» Niin sanoi Antti, yhtä ystävällisenä aina. Mutta hänen sanojensa, koko hänen olemuksensa pohjalla oli epäily ja jäinen kylmyys.

Tiesihän Antti, että Pekka oli ollut Koskilinnassa onnettomuusyönä. Mutta siitäkään hän ei antanut Aune rouvan kertoa. — Oi, pelkäsikö, pelkäsikö hän valhetta? Kuten puhelimesta? Tiesikö hän sen puhelinoilmoituksen valheeksi?

Mutta Antti ei enää viihtynyt kotona; hän ei koskaan viipynyt Koskilinnassa kuin yhden yön. Hän tuli yhtä rauhallisena kuin ennenkin, suuteli vaimoaan otsalle, kuten ennenkin — mutta viilein huulin. Hän selitteli suunnitelmiaan ja töiden kulkua paljoa laveammin kuin ennen, mutta ei kajonnut heidän perhe-elämäänsä. Ja sitten hän vetäytyi työhuoneeseensa, valvoi aamuyöhön asti, nukahti tuolille, sohvalle. Tai meni hän kaivokselelle ja viipyi Kivimäen luona aamuun asti. Aune rouvan luokse hän ei tullut.

Ja Aune rouvaa poltti halu tunnustukseen. Se kaihersi hänen sydäntään kuin sävel soittajan sielua, kuin taiteilijaa aihe. Se kidutti häntä niin, että hän oli näännytä, mutta ilmaisumahdollisuutta ei ollut.

Hän yritti puhua valheestaan, joka oli sattunut telefoonissa. Mutta hän tiesi jo edeltäkäsikin vastauksen.

»Aina sinä pysyt yhtä herkkänä, Aune. Annat joutavuuksien vaivata itseäsi. Tietysti minä ymmärrän, että olit sekaisin sinä yönä ja olet hyvinkin voinut puhua mitä sattui. En minä joutanut kiinnittämään sellaiseen huomiota.»

Mutta syvällä, sydämen pohjassa, äänen salaisessa väreessä, silmien verhotussa katseessa, siellä piili se epäily, se jää, jota Aune rouva toisinaan epäili ivaksi ja joka tuntui sanovan:

»Ei teeskentelyä! Ei lisää valheita.»

Tai yritti Aune rouva puhua Pekasta, siitä myrskyn jälkeisestä kuutamoyöstä, jolloin Pekka oli ollut niin väsynyt ja sairas, kohtauksesta kuolinvuoteen ääressä. Mutta se oli yhtä mahdotonta.

»Älä unohda, että hän oli monivuotinen toverini, ainoa ystäväni. Minä en voi ymmärtää, mihin tähtäät, Aune. Ei, ystäväni, ei sanaakaan hänestä. Ei sanaakaan.»

Ja senjälkeen Antti ilmoitti, että hänellä oli paljon työtä, vetäytyi huoneeseensa, eikä tullut — oi, ei enää koskaan tullut vaimonsa luo, joka yksinään vaikersi hädässään.

Toisinaan, kun Aune rouva tuskasta menehtymäisillään hiipi Antin työhuoneen ovelle ja levottomana kuunteli paperien rapinaa, askeleita, hengitystä, valtasi hänet kiihkeä halu heittäytyä suoraa päätä miehensä jalkoihin. Hirveässä kuohussa hän halusi tunnustaa kaikesta, ei, huutaa, että Pekka oli häntä suudellut, että hän itse oli rikollisesti suudellut Pekkaa, niin, että hän kenties oli sinä hetkenä jollakin tavoin rakastanut Pekkaa. Polvillaan hän halusi rukoilla anteeksi, kyyneltensä läpi vanhoa, että Antti siitä huolimatta oli aina merkinnyt hänelle koko elämää. Mutta Antin epäily oli sairaalloi-

sesti tarttunut jo häneenkin. Hän tiesi saavansa lohduttavia sanoja, jotka ystävällisellä tavallaan syyttelivät häntä liikaherkkyydestä, vakuutuksia siitä, että kaikki oli vähäpätöistä, turhaa, niin, kentiespä Antin huulten kosketuksenkin — viilleiden, intohimottomien huulten. Mutta samalla hän olisi tuntenut vaistomaisesti sen salaperäisen voiman, sen lahjomattomuuden, jolla Antin sisäinen minä olisi noussut kapinaan, tehden mahdottomaksi sulautumisen. Oi, Antti ei voinut, vaikka ehkä tahtoi! Niin se varmasti olikin, hän ei voinut. Hän, joka ei itse olisi koskaan saattanut horjahtaa . . . Eihän hän voinut unohtaakaan, vaikka tahtoi.

Ja sitten se viiltävä, jääkuoreen kätkeyty epäily:

»Näinkö pitkälle katsot voivasi tunnustaa nyt! Pitemmälle kuin puhelimesta.»

Ei, viisainta olisi syöksyä hänen jalkoihinsa kuin Matalena ja valehdella itsensä kurjimmaksi syntiseksi, kertoa hänelle yhdyselämästä, aviorikoksesta, jota ei ole ollut. Ja rukoilla sitten anteeksi. Kenties hän ymmärtäisi, kenties hän sulaisi . . . Ja vaikkapa sitten tappaisi . . . Mutta silloin hän ehkä halveksisi, halveksisi sanatomalla, järkkymättömällä tavallaan . . . Ja hänellä olisi syytä . . .

Ja hyvä Jumala, milloinkaan ei Aune rouva sitten enää voisi puhdistautua. Silloin heräisi Antin epäily uudestaan, entistä katkerampana . . . Oh, mutta mahdottomiahan hän kuvitteli! Kuka nainen voisi koskaan valehdella syyllisyyttä, pettää miestänsä sellaisella valheella! Mahdotonta, mahdotonta!

Oi, miksei heillä ollut edes lasta, joka yhdistäisi, sovitaisi.

Mutta Aune rouva tahtoi olla kärsivällinen ja antaa ajan kulua. Ja se olikin kulunut; vuosi oli mennyt; kirjas kevät oli taaskin saapunut. Mutta se vuosi oli vienyt hänen kauneutensa — eikä Antti näyttänyt sitä huomavaan, Antti, joka itse kuihtui ja kärsi.

Kuinka omituisesti naiset toisinaan yhdistävät mitätömiä ja vakavia asioita. Aune rouva ompeli miehelleen työtakkia pehmeästä, lämpimästä kankaasta, jota hän somisti vaikeasti valmistettavilla ruusukkeilla. Arvanneeko Antti, kuinka monta kyyneltä, kuoleman ajatusta, mieletöntä haavetta oli syntynyt niiden satojentuhansien neulanpistosten kestäessä, jotka koristeihin oli tuhlatu? Tuosta takista oli Aune rouvalle muodostunut eräänlainen taikakalu, jolle hän purki pettymyksensä, johon liitti toiveensa. Kun takki kerran tulisi valmiiksi, kietoisi hän sen miehensä hartioille. Sellaisena yönä . . . jonakin sellaisena yönä, jona tämä taaskin jäisi työhuoneeseensa . . .

Sitä takkia ommellessa kului aika.

Mutta nyt oli kevät joutunut. Tunturipurot lirisivät kimmeltäen. Koski pauhasi raivoonsa särkyvissä vaahdoissa. Oli valoisaa. Ylhäällä tuntureilla hohti lumi tuhansin värein ja huikaisi silmät . . . Kuinka yksinäisyys sentään saattoi polttaa tällaisessa ympäristössä!

*

Kuusi viikkoa oli Antti taaskin ollut yhtä päätä matkalla. Kahdesti oli hän soittanut tänä pitkänä aikana, eikä Aune rouva uskaltanut häntä kyselyillään häiritä. Nyt olivat koivut jo hiirenkorvalla ja sääsket alkoivat herätä elämään. Lapin köyhiä kukkia keinui nurmikoilla.

Mutta eräänä päivänä puhelin odottamatta helisi.

— Kuinka voit, Aune? kuului Antin ääni.

— Sinäkö se olet, Antti? Kiitos . . . hyvin . . . Mistä soitat?

Aune rouvan sydän sykki niin, ettei hän tahtonut saada ääntään kuuluviin.

— Kyröstä.

— Etkö sitten olekaan Sodankylässä enää?

— En. Kitisen silta on valmis. Ajatteles, toista viikkoa aikaisemmin kuin olin laskenut. Siitä tuli oikein hyvä, luullakseni . . . Niin, minä olen tulossa kotiin käymään.

Ilon puna syöksähti Aune rouvan kalpeille kasvoille.

— Terve tuloa! Milloin olet täällä?

— Iltapäivällä, kuuden aikoihin.

— Viivytkö . . . pääsi Aune rouvalta. Antin ääni oli kuulunut niin ystävälliseltä, jopa iloiselta. Mutta kesken sanaa hän pysähtyi, säpsähti ja vaikeni.

Äänettömyyttä kesti hetken.

— Sanoitko jotakin, Aune?

— En . . . en sanonut. Toivotin vain tervetuloa.

— Näkemiin sitten.

— Näkemiin.

Mutta puhelu oli tartuttanut Aune rouvaan kuin kuumeen. Omin käsin pyyhki hän Antin huoneesta pienimmänkin tomuhiukkasan, järjesti, somisti. Hän toi tuoksuvia koivunvarpuja maljakkoihin; niistähän Antti piti, vaikka hän yleensä ei välittänyt kukista. Ja mitenkä hän pukeutuisi? Hän tahtoi olla kaunis ja viehättävä, mutta juhla-asua ei Antti sietänyt.

Sitten otti hän tekeillä olevan työtakin esille. Kuin kuumeessa suihki neula. Vielä viimeiset ruusukkeet.

Nyt se oli saatava valmiiksi . . . Kuinka mahtavasti koski lauloi! Aune rouva avasi ikkunan ja kuunteli. Hänen rinnassaankin kävi kuin koski . . . Viipyisikö Antti, vai menisikö hän taas . . . kuten ennenkin?

Kas niin, siinä oli nyt takki. Liikkumattomana seisten Aune rouva piteli sitä kauan käsissään. Pari raskasta pisaraa tipahti silmistä. Sitten välähti mieleen uusi ajatus: hänpä menee Anttia vastaan Tölleiviin . . . Ja tarmokas toimintahalu valtasi hänet.

Mutta Antti näytti ainoastaan hämmästyneeltä tava- tessaan vaimonsa Tölleivin asemalla; turhaan etsi Aune rouva ilon välähdystä hänen silmistään. Hän tarjosi kätensä, suuteli keveästi vaimoaan otsalle, vei hänet vau- nuun ja riensi sitten vaihtamaan pari sanaa Kuusen kanssa. Senjälkeen hän palasi ja juna lähti liikkeelle.

Vaunussa oli hiljaista, ei kuulunut muuta kuin pyö- rien vaimentunut jyske. Antti katseli maisemaa pingoit- tuneen näköisenä: tuntui kuin olisi hänen vaikeata koh- data vaimonsa silmiä. Aune rouva istui alistuneena, nöy- ränä ja kalpeana, odottaen tuska sydämessä.

— Tosiaankin, minullahan on sinulle tuomisia, sanoi Antti vihdoin kuin keventyneenä. Hän kopeloi matka- laukustaan ohuen paketin, jonka ojensi vaimolleen.

— Mitä siellä on? kysyi tämä, päästellessään lankaa auki.

— Kirja varmaankin! . . . Oo, Koskenniemen uusi kokoelma! Kuinka olen iloinen. Kiitos, sinulle, Antti, jatkoi hän, ojentaen vavahtelevan kätensä.

Antti siveli sitä hiljaa, mutta Aune rouva huomasi, kuinka väri katosi hänen huuliltaan ja hänen silmiinsä tuli jotakin säikähdynksen tapaista kuin olisi hän nähnyt käärmeen. Tuskasta menehtymäisillään, mutta kaikin

voimin hilliten itseään Aune rouva loi katseensa alas ja alkoi hermostuneesti selaila kirjaa. Kansilehdellä ei ollut omistuskirjoitusta, kuten ennen . . .

— Saathan sen kanssa aikasi kulumaan, Aune? Minun pitäisi käydä kuljettajaa puhuttelemassa, sanoi Antti vihdoin tukahtuneella äänellä.

— Mene sinä vaan, ystäväni, värähti tuskin kuuluva vastaus.

*

Mutta Koskilinnassa, kun kahvi oli juotu aterian jälkeen, huomautti Antti yksikantaan:

— Nyt minun täytyy mennä työhöni. Suo anteeksi. Ja varmoin askelin hän riensi työhuoneeseensa.

Keskiyöhön saakka Aune rouva odotti ahdistavan levottomuuden vallassa, istuen ikkunan ääressä ja tuijottavin silmin katsellen erämaan valkeata yötä. Sitten hän nousi, väänsi käsiään epätoivosta suunniltaan ja hiipi miehensä oven taakse. Ei ääntäkään kuulunut; varmaankin Antti istui ja mietti.

Mutta nyt ei Aune rouva tahtonut antaa ristiriitaisille ajatuksilleen valtaa, hän ei enää tahtonut epäröidä, vaan taistella kalleimmastaan viimeiseen asti. Ponnistaen kaikki voimansa hän koputtamatta syöksyi sisään, horjahti Antin tuolia vasten ja puhkesi siinä kyynelettö- mään, viiltävään nyyhkytykseen, joka miltei muistutti naurua.

Kun Antti tunsu vaimonsa kiharain riippuvan poskelleen, niin hän vavahti ja yritti väistyä kuin olisi kuuma rauta häntä koskettanut. Mutta tavattomalla voimalla hän hillitsi itsensä, nousi, talutti lempeästi vaimonsa nojatuoliin ja antoi hänen nyyhkiä. Vihdoin hän sanoi:

— Kylläpä sinun on ikävä, Aune . . . En tahtoisipahoittaa mieltäsi, mutta kyllä minun täytyy sinua nuhdella. Minulla on hirveästi työtä, melkein enemmän kuin ihminen voi tehdä. Miksi et lähde etelään, missä saisit seuraa ja voisit huvitellakin?

Aune rouva ravisti päätään moneen kertaan kasvot käsien peitossa.

— Eikö sitten ole mitään vapahdusta? vaikersi vihdoin epätoivoinen ääni.

Pitkän aikaa kesti äänettömyyttä.

— Minä en käsitä sinua nyt, sanoi Antti.

— Inhoatko minua sitten niin, ettet voi antaa anteeksi? kuului hiljaa ja katkonaisesti.

Antista tuntui kuin olisi häntä isketty suoraan sydämeen. Hänen rautaiset piirteensä vääntyivät, kummallisia väreitä kiiti hänen kasvoillaan, hänen sormensa koukistuivat ja lihakset pingoittuivat kuin jouset. Kesti hetken, ennenkuin hän ehti taistella itsensä tasapainoon. Mutta hänen äänensä oli kuivan käreä ja se tunkihe kuin maan alta, kun hän vastasi.

— Aune, tuollaiseen sinulla ei ole syytä, eikä oikeutakaan. Sinä teet minulle vääryyttä. Minä en ole sanallakaan mitään sellaista ilmaissut.

— Oi et, et. Mutta sinä epäilet minua kuitenkin. Älä kiellä sitä.

— Itse sinä myrkytät elämäsi epäilyllä, Aune hyvä. Sinun herkkä mielikuvituksesi johdattaa sinut luulotte-lujen poluille. Enhän minä ole vaatinut sinua tilille mistään, en tehnyt viittaustakaan . . .

Silloin Aune rouvan kyyneleet kuivuivat yhtäkkiä. Hän kohotti päänsä, loi silmänsä mieheensä, nuo sil-

mät, joiden terät hehkuivat yliluonnollisen suurina ja polttavina. Veren tippaa ei ollut hänen kasvoillaan.

— Ei sanaakaan enää, Antti. Ei sanaakaan, kuis-
kasi hän kiihkeästi. Kauan aikaa tuijotti hän mieheensä,
jonka oli pakko väistää tuota kummallista katsetta. Hän
hengitti tasaisesti ja rauhallisesti. Sitten hän nousi ja
poistui äänettömin askelin.

Mutta Antti istuutui työtuolilleen ajatuksettomana,
väsyneenä nojaten päätään kättä vasten ja silmissä ras-
kas tuijotus. Hänen rinnassaan soi kuin haikea laulu . . .

Miten kauan hän siinä lienee istunut, siitä ei hänellä
ollut tietoa. Hän ikäänkuin havahtui kuultuaan heikon
koputuksen ovelle.

— Sinäkö, Aune? sanoi hän hiljaa.

Aune rouva astui sisään vaikeasti ja hitaasti. Hän oli
kuin aave. Hänen kädessään oli jotakin, viitta, takki.

— En sanonut hyvää yötä äsken . . . Tahdotko
tämän päällesi, on viileää vielä, sanoi hän heikolla, mutta
selvällä äänellä.

— Kiitos, Aune. Mutta ei minusta tunnu kylmältä.

Aune rouva seisoi alistuneena ja murtuneena kuin
kukka, jonka tuuli on taittanut. Hä näytti yliluonnolli-
selta olenolta valkeudessaan. Kauan aikaa hänen veret-
tömät huulensa hapuilivat sanoja.

— Olen sen itse ommellut . . . monena iltana.

Silloin Antin harmaissa silmissä välähti kuin pohja-
ton sääli ja hermoväreitä liikkui suun vaiheilla. Mutta
rauhallisella äänellä hän vastasi:

— Siinä tapauksessa mielelläni. Ojenna se minulle,
Aune. Kiitos.

— Hyvää yötä, Antti, toivotti Aune rouva heti kun
hänen miehensä oli ottanut takin.

— Hyvää yötä.

Ovi sulkeutui. Antti silmäili takia. Se oli pehmeä ja lämmin, taidokkaasti ja suurella vaivalla koristeltu. Hän osasi antaa arvoa työlle ja hän aavisti, mikä määrä epätoivoa ja unelmia liittyi noihin turhanpäiväisiin kuvioihin. Nopeasti hän nousi ja syöksähti ovelle. Hänen kovat silmänsä kostuivat. Mutta sitten tuntuivat hänen jalkansa juurtuvan maahan, veri pakkausi sydämeen, hän vapisi kauttaaltaan ja rinta nousi ja laski kuin kaksi kalliolaakkaa.

— En voi, kuiskasi hän käheästi.

Ja pitkän ajan kuluttua hän toisti:

— En voi.

Sitten hän heitti viitan luotaan kuin olisi se ollut inhoittava eläin ja seisoj kauan aikaa liikkumattomana.

— Sinä, Aune ... ja Pekka. Te molemmat ... ainoat, joita maailmassa rakastin, äännähti hän itseksseen.

VIII.

Petsamosta Tölleviin johtava väliaikainen rata teki Tunturijärven paikkeilla lähes neljä kilometriä pitkän mutkan, koukertaen siitä huolimatta kuin pääsypaikkaa etsivä vuoripuro. Koko matka Petsamosta Tölleviin oli äärimmäisen vaikea. Leikkauksia, täyttämisiä, vuoren syrjään kaivettuja osia oli tuhka tiheässä, mutta Tunturijärvellä oli edessä tunturi, jonka läpi oli porattava 840 metriä pitkä tunneli.

Kaartamalla pitkän matkan ja sinne tänne pujottelemalla oli väliaikainen rata kuin ihmeen kautta löytänyt tiensä; ei näet tahdottu ruveta tunnelitöihin, ennenkuin Kolttakosken voima-asema oli valmis ja sähköjohdot kunnossa, koska laskettiin koneporauksen käyvän neljä tai viisi kertaa nopeammin kuin käsiporauksen.

Mutta nyt olivat työt paraikaa käynnissä.

Tunnelin hevosenkengän muotoisen läpileikkauskuvion alapäähän kaivettiin ensin neliönmuotoinen reikä melkoisen syvälle ja tunnelin laskettua suuntakäyrää seuraten. Sitten puhkaistiin pystysuora kolo, joka ulottui läpileikkauskuvion holvimaiseen kattoon saakka, käännettiin takaisin ja tehtiin ensinkaivetun reiän päälle yhdensuuntainen ja suunnilleen samansuuruinen käytävä. Mutta aikoja ennen oli jo alimmaiseen käytävään sijoitettu työraiteet, joita pitkin sähkölläkäyvät kivi-

vaunut jyrisivät. Ylimpää käytävää laajennettiin, niin että se vähitellen käsitti koko tunnelin holvimaisen yläosan. Suupuolelta puhkaistiin molempien käytävien välinen maa, aukkoa laajennettiin läpileikkauskuvion suoriin sivuseiniin saakka, tunnelitelineet ja holvauskaavat pystytettiin ja betoni valettiin. Oli ahdasta, kiirettä, kuumaa. Sähköporat kirkuivat, valonheijastajat loistivat, suuret ventilaattorit imivät suristen räjähdyskaasuja ja raskasta ilmaa vuoren uumenista, kumeat louhintaräjähdykset panivat maan vapisemaan. Ja kaikessa tässä melussa hääräili hikinen työläisjoukko muistuttaen pesäänsä pyrkivää muurahaisparvea.

Saapuessaan tunnelityömaalle oli Jäkälällä ja Kivimäellä tarkoituksena viipyä siellä vain muutamia tunteja; he olivat matkalla Petsamoon. Mutta silloin ilmoitti tunnelintyötä johtava insinööri, että tunturi oli syvemmältä mitä lujinta kallioa.

— Toistakymmentä metriä on itäisessä päässä nyt jo porattu mitä lujimpaan kiveen, josta turhaan olen etsinyt säröjä ja rikkinäisyyksiä. Varmasti voidaan betonimuuraus siellä jättää pois ja työ edistyy monta vertaa nopeammin.

Silloin insinöörit jäivät tutkimaan asiaa ja viipyivät kolme päivää.

Ihmeellistä. Näiden kolmen päivän kuluessa tunkeutui jylhän vuoren sisään, joka muutama vuosi sitten oli vielä ollut autio ja asumaton, kaksi koko ihmiskunnan intressejä koskevaa tiedonantoa, kaksi sähkösanomaa:

Toinen oli Lontoon maailmannäyttelystä:

»Kovateräs Petsamo saanut kultamitalin.

Liir.»

Toinen Kemijärveltä:

»Yksikiskorataa tänään koeteltu Sodankylään asti.
Laakso.»

*

Petsamossa Jäkälä kutsui kaikki insinöörit ja työnohtajat koolle. Tyynellä, terävällä ja asiallisella tavallaan hän osoitteli tehtyjä virheitä, lausui kirpeitä arvosteluja leväperäisyydestä ja antoi ohjeita. Hänen edessään oli suuri pinkka satamapiirustuksia ja laskelmia, joista hän tuon tuostakin kiinnitti kappaleen seinälle, selittääkseen suunnittelijan tarkoitusperiä.

Juoksupoika ilmoitti, että häntä kutsuttiin puheliin.

— Mistä kysytään?

— Kolttakoskelta, herra insinööri.

Kun hän palasi, oli hän väsähtäneen ja kalpean näköinen, mutta jatkoi esitystään entiseen tapaan.

Kun kokous oli päättynyt, huomautti satamainsinööri:

— Mitä! Aikooko herra insinööri heti lähteä? Tokihan edes ruokaa hiukan?

— Onhan veturi valmiina? kysyi Jäkälä vältellen.

— On kyllä. Mutta minä pyydän . . .

— En voi viipyä. Vaimoni on hukkunut, vastasi Jäkälä vaikeasti ja hiljaa, katsoen syrjään.

Silloin sivummalla seisoneen Kivimäen graniittinaama ensi kertaa osoitti ällistystä. Hänen huulensa raottuivat hiukan ja pienet silmät rävähtivät pari kertaa. Sitten hän otti Jäkälän pienen matkalaukun ja kantoi sen sanaakaan sanomatta veturiin.

*

— Niin, Blom, kuinka hänet löydettiin? Jäkälä kysyi.

Muutamit poikaset huomasiivat. Virta oli tuonut hänet matalikolle, miltei rantaan, kosken alapuolella.

— Ja milloin hän oli lähtenyt kotoa?

— Noin kolme tuntia aikaisemmin.

— Ei kukaan nähnyt . . . Ei ole epäilyjä?

Blom pudisti päätään ja viivyteli.

— Teille on kirje pöydällä, sanoi hän vihdoin.

Jäkälä nyökkäsi ja astui biiliin.

Hän nousi Koskilinnan portaita epäröiden, raskain askelin. Synkkä ahdistus ikäänkuin puristi häntä. Äänetön, hätääntyneen näköinen palvelija oli häntä vastassa, mutta hän viittasi kädellään ja palvelija poistui.

Lääkäri oli käynyt ja vainaja oli yksin, hän tiesi sen. Hän laski jo kätensä avaimelle, mutta peräytyi, seisoi pitkän aikaa liikkumattomana ja meni sitten omaan huoneeseensa.

Siinähan oli kirje, Aunen hennolla, pienellä käsialalla kirjoitettu. Hän avasi sen hitaasti ja epäröiden, tukahtuttavan ahdistuksen vallassa.

Rakas Antti.

Kätteni vapisee, kun kirjoitan Sinulle tätä viimeistä tervehdystäni. Oi, epätoivo on kietoutunut ympärilleni kuin musta sumu; minä hapuilen kuin vuoren vinkalossa, jonne ei päivä pääse ja josta ulospääsyä ei ole. Vaikka kuinka koetan hillitä itseäni, niin ajatukseni sekaantuvat, enkä saa esille sitä mitä tahtoisin. Kuinka olenkaan pöhitin, kirjoitanko ollenkaan, vai olenko kirjoittamatta. Jos olisin voimakas, jos rakkauteni olisi vailla itsekkyyttä, niin vaikenisin, sillä uskon, että Sinulle olisi keveämpää

niin. Mutta minä en jaksa, en voi olla puhdistautumatta . . . tai ei, ei, suo minulle anteeksi, en minä voi puhdistautua, mutta minä luulen, että sinä epäilet minua vieläkin syyllisemmäksi.

Minä kerron sinulle kaikki. Sinä iltana, myrskyiltana, tiedäthän, Pekka tuli luokseni, minä toin hänet luokseni ja hän oli väsynyt ja sairas. Hän olisi mennyt, mutta minä en päästänyt häntä. Ja silloin hän kuin huumauksissa sanoi rakastaneensa minua jo kauan, Amerikan ajoilta saakka ja hän suuteli minua. Olin Amerikassa huomannut jotain sellaista ja minä tunnustan senkin, että aavistelin Pekassa vielä elävän jotakin siltä ajalta, mutta en minä tietänyt, että se oli niin suurta. Enkä minä voinut häntä vastustaa. Oi Antti, voitko koskaan sitä ymmärtää, minut valtasi kuin lumous, syvyys veti minua, mutta kuitenkin minä jaksoin riistäytyä irti. Minä menin huoneeseeni ja jätin hänet, mutta palasin kuitenkin ja näin, että hän oli vaipunut uneen. Silloin minä suutelin häntä, niin hiljaa, ettei hän herännyt. Se oli kevytmielisyyttä, sääliä, hyvä Jumala, en edes ymmärrä sitä . . . jos tahdot Antti, niin sanon, että ehkä sinä hetkenä jollakin lailla rakastin häntä. Oi, en tahdo, enkä voi mitenkään itseäni puolustaa. Minä lankean eteesi polvilleni, minä itken kyyneleeni kuiviin ja rukoilen sinulta anteeksi tätä rikostani . . . Etkö sitten tahdo sitä unohtaa?

Ja nyt olen sanonut kaikki. Antti, sinun täytyy uskoa kuolevaa.

Kun minä mietin näitä asioita, niin epätoivo painaa minut maan tomuun. Mutta sinun suuri, hillitty rakkautesi on minulle selvinnyt. Väliin, unelmissani, se ottaa minut kuin siivilleen, se nostaa minut kuin väkevä

ja kuuma tuuli ja kantaa minut pois . . . Ennen, kun tunsin heikkouteni ja vähäpätöisyyteni, minä aina luulin, ettet koskaan minusta oikein välittänyt. Nyt en enää luule niin . . . oi, mutta nyt olen ainiaaksi menettänyt rakkautesi. Oliko sinun sydämesi niin puhdas, oliko sielusi niin suuri ja voimakas, että se rikos, josta kerroin, on liika raskas anteeksiannettavaksi? Minä olin kuin aurinko sinulle, mutta se pimeni, sinä menetit uskosi sen valoon, se järkytti sinut sisimpää myöten, etkä enää koskaan voi saada uskoasi takaisin. Saanenko minä sinua ymmärtämään mitä tarkoitan? Minä muistan koulusta, lapsuuteni varhaisilta vuosilta, kuinka ihmettelin, kun opettaja selitti, että Jumalan vanhurskaudelle on pieni synti samanlainen kauhistus kuin suurikin. Onko minun rikokseni sinun rakkaudellesi sellainen kauhistus, joka ei koskaan haihdu, sillä sinä olet minun jumalani, minun kaikkeni? Oi, jos niin on, silloin toivon, ettei ikuista elämää olekaan, vaan että maadun tomuksi, jonka tuuli puhaltaa pois.

Mutta väliin minä ajattelen toisella tavoin, minä yritän tarttua oljenkorteen kuin hukkuva. Silloin minusta tuntuu, että sinä voisit antaa anteeksi tämän minun rikokseni, mutta että sinä epäilet paljoa pahempaa — tunnenhan minä sinun pohjattoman epäilysi. Kuinka monesti olenkaan halunnut tunnustaa sinulle kaiken ja pyytää anteeksi, olenhan minä tehnyt heikkoja yrityksiäkin, mutta sinä olet ne torjunut. Mutta paljoa enemmän kuin sinun väistämishalusi on oma epäuskoni vienyt minulta sanat. Oi, en saisi sinua vakuutetuksi, sinä et uskoisi minua, Antti, sinä et uskoisi minua! Sinä kuuntelisit minua rauhallisella tavallasi. Sinä sanoisit: »turhia, älä ota sitä noin raskaasti, Aune. Unohdetaan jo

tämä asia.» Mutta sinun äänesi salainen värähdys, sinun katseesi, kaikki sinussa paljastaisi sen epäilyn, joka jäisi sydämesi sisimpään. Sinun syvin olemuksesi pysyisi minulle suljettuna, kuten nytkin, sinä kyllä ehkä tahtoisit minua lähestyä, mutta et voisi, fyysillisestikin sinulle olisi mahdotonta ottaa minua syliisi. Ah, minä tiedän, että se kylmyys, se jää, joka piilee sinussa niin syvällä, että sitä on vaikea huomatakin, ei sula koskaan, eikä minulla ole mitään toivoa. — Toisinaan, kun tätä ajattelen, sinä kauhistutat minua. Sinä olet kuin tunturi, jonka rinteille varjot lankeavat, kun aurinko on painunut. Sinun jäinen kylmyytesi, joka on sekä voimasi että virheesi, saa minut vapisemaan.

Näethän, rakas, kuinka epätoivo minut saartaa: Joko oli rikokseni sinänsä niin suuri, että se tappoi sinun rakkautesi, tai sitten sinun epäilysi tekee sen niin suureksi, enkä minä voi tuota epäilyä poistaa. Mutta nyt sinä uskot minua, eikö totta, uskothan sinä omaa vaimoasi kuoleman kynnyksellä? Kuinka olen siitä onnellinen! Älä ajattele, että syytän sinua. Minä siunaan sinua! Minä kiitän sinua jokaisesta hetkestä, jonka olen saanut kanssasi elää, jokaisesta muistosta, jokaisesta tuskastakin. Sillä minä olen elänyt vain sinun kauttasi. Ja minä rukoilen sinua: älä ole paha itsellesi, älä syytä itseäsi. Minähän yksin olen rikollinen!

Rakas Antti, annatko minulle anteeksi? Annatko minulle anteeksi, koska sinua rakastan, koska tuohon pyyntöön sisältyy kaikki toivoni, kaikki rukoukseni. Onko tulevaista elämää? Siihenkin olen menettänyt uskoni tässä epätoivon yössä. Mutta jos on, jos kerran tulen vastaasi valkeana ja pienenä, jos astun eteesi yhtä

mitättömänä kuin tähänkin asti, oi, avaatko silloin sylisi, Antti, painatko minut rintaasi vasten, oletko unoh-
tanut ja antanut anteeksi? . . .

Jää hyvästi, sinä kalleimpani maailmassa.

Aune.

IX.

Kesällä, neljäntenä vuotena, sanomalehdet tiesivät kertoa, että Petsamon rata oli valmistunut.

Se avattiin ensin muutamaksi viikoksi väliaikaiselle liikenteelle. Sen henkilökunta, aikataulut ja tariffit järjesteltiin.

Taaskin sanomalehdet sisälsivät palstoittain kuvauksia tämän jättäjäistyön vaiheista. Yhtiön merkillisestä anomuksesta lähtien ne selostivat johtohenkilöiden elämänvaiheita, työtapoja, radalla sattuneita onnettomuuksia. Niissä oli kuvia eri asemilta, Kemijärven viljelyksiltä, voimalaitoksilta, Kolttakosken kaivoksilta.

Sitten ne ilmoittivat, että radan juhlallinen luovutus valtiolle sekä vihkiminen tulisivat tapahtumaan syyskuun 1 päivänä.

*

Vihkimispäivänä vilisi Rovanimen suurella asemalla kirjavanaan kansaa, joka odotti etelästä tulevaa vihkimisjuna. Järjestysvalta oli köysillä sulkenut asemasillan yleisöltä. Kapea köysikuja johti sillalta aseman avaralle pihalle, päätyen lipuilla koristeltuun neliöön, missä juhlamenojen piti tapahtua.

Köynnökset kiersivät raskaissa laskoksissa koko aseman. Ne peittivät miltei kokonaan sen kunniaportin,

josta neliönmuotoiselle vihkimäpaikalle oli astuttava, ne verhosivat kuin katos avaran lavan, jonka päällä upeili kultaa kimmeltävä Suomen vaakuna kahden liehuvan lipun välissä. Kaikkialla näkyi lippuja, naisten kirjavia pukuja, ja ilman täytti värähtelevä, sekava hälinä, joka vuoroin kiihtyi ja hiljeni. Tuolla seisoivat Rovaniemen vartiopataljoonan kunniavahti järjestyneenä, tuolla kimmelsivät soittokunnan torvet auringon kirkkaassa paiseissa, tuolla pyöri sanomalehtimiesten parvi, tuolla valokuvaajat ja elävien kuvien ottajat asettelivat koneitaan. Suuret kukkakimput käsissä vastaanottajanaiset liihoittelivat hermostuneina sinne tänne asemasillalla ja poliisilla oli täysi työ ehkäistessään uteliasta yleisöä tunkeutumasta yli aitausten.

Nyt kuului kimakka vihellys, sitten puhkiva veturi syöksähti näkyviin ja ihmismeren yli huokui kuin maininki sekava humina:

— Juna tuleel! Juna tuleel!

Kunniavahti komennettiin asentoon, soittokunta viritti Maamme-laulun, kansanjoukko sulloutui niin tiheään, että tuskin kukaan pääsi liikahtamaan, ja pidätti hengitystään. Kaikki tahtoivat nähdä junan.

Junasta astui presidentti, maaherra, piispa, ministereitä, loistopukuisia kenraaleja, jotka tervehtivät yleisöä tuhatäänisten hurraahuutojen kaikuessa.

Osakeyhtiö Petsamon edustajat, Jäkälä, Laakso, Liir ja Kaski, jotka junan saapuessa asemalle olivat ilmestyneet asemahuoneesta, astuivat kunniavieraita vastaan. Tervehdyksiä, juhlallisia kumarruksia, kukkien ojentelua, hymyä! Sitten lähti loistava kulkue astumaan köysikujaa pitkin vihkimispaikalle.

Kaksi miestä nousi koristetulle lavalle, toiselta puo-

len kookas, arvokkaan ja kunnioitettavan näköinen presidentti, toiselta puolen Antti Jäkälä, Osakeyhtiö Petsamon edustaja. Syntyi täydellinen hiljaisuus. Yleisö tarkasteli kuin ihmetellen Jäkälää, hänen vartaloaan, joka viime aikoina oli ikäänkuin painunut, hänen ennen niin kirkkaitten ja kylmien silmiensä synkkäsävyistä hehkua, hänen nopeasti harventunutta ja harmaantunutta tukkaansa, hänen laihtuneita kasvojaan ja käskävää suutaan, jonka ympärille katkeruus oli painanut leimansa. Sitten Jäkälä alkoi puhua hillityllä, mutta erittäin kantavalla äänellä:

Herra Presidentti.

Teille, Suomen valtion päämiehelle, on minulla, Osakeyhtiö Petsamon valtuuttamana, kunnia ojentaa Petsamon rataa koskeva luovutuskirja, joka on laadittu Suomen valtion ja Osakeyhtiö Petsamon välillä tehdyn sopimuksen perusteella ja joka kuuluu seuraavasti.

Jäkälä luki luovutuskirjan, joka oli mahdollisimman lyhyt, kuiva ja asiallinen. Sitten ojensi hän sen syvään kumartaen presidentille.

Nyt alkoi presidentti puhua.

Lyhyesti ja sattuvasti hän kuvaili vihittävänä olevan radan suurta merkitystä isänmaalle. Sitten hän osoitti, millä suopeudella kaitseminen oli johdattanut pientä Suomen kansaa, niin että se nyt kärsimysten ja nöyryytysten kiirastulen läpi kuljettuaan oli paisumassa suureksi ja voimakkaaksi, samalla kuin se oli tullut vapaaksi ja itsenäiseksi. Hän tahtoi kiittää tästä kaikesta kaitsemusta. Mutta kiittäessään ei hän suinkaan unohtanut, mitä Suo-

men omat pojat ja tyttäret olivat tehneet isänmaansa eteen. Ei mikään maa voinut ylpeillä siitä, että sen edestä olisi annettu sydänverta urhoollisemmalla ja alttiimmalla mielellä. Tämä kansa ihaili ja kunnioittikin sankareitaan, se piti heidän muistoaan pyhänä. Se ihanoi heitä siinä määrin, että isänmaallisuuden käsite miltei liiankin usein kytkettiin sotakenttien yhteyteen. Kuitenkin oli jo suuri runoilijamme, kuvatessaan maaherra Vibéliusta, osoittanut, että rauhan töissäkin tarvitaan miehuullisuutta ja isänmaallisuutta. Juuri tällaisesta isänmaallisuudesta antoi Osakeyhtiö Petsamon jättiläistyö, jättiläislahjoitus vakuuden. Ei ollut minkään kansakunnan historiassa tekoa, jonka suuruus olisi tähän verrattavissa.

Sitten presidentti otti esille loistavat Valkoisen Ruusun kunniamerkit ja kääntyi yhtiön osakkaiden puoleen.

— Hyvät herrat! Valtion päämiehenä saan minä lausua Teille isänmaan kiitoksen. Olkaa vakuutetut, että siihen yhtyy koko Suomen kansa yhtenä miehenä. Sallikaa minun jakaa teille nämä ritarimerkit, korkeimpana kunnianosoituksena, mitä isänmaa voi antaa uskollisille pojilleen.

Kunniamerkkejä kiinnitettäessä yleisö tarkasteli henkeä pidättäen niiden saajia. Jäkälän kasvot verhosi kuin usva; hänen silmissään oli kaukainen ilme, niin kuin hän ei olisi kuullut mitään. J. V. Laakso näytti täsmälleen siltä kuin olisi hän halunnut sytyttää sikarin. Liir seisoi hieman hajasäärin kuin laivan kannella ja liikkuteli leukojaan kuin olisi hän purrut mälliä. Pankkiiri Kasken hienostunut naama oli kylmä ja ilmeetön, kuten maailmanmiehen ainakin.

— Hyvät herrat, valtion päämiehenä olen nyt täytännyt mieluisan tehtäväni. Mutta yksityisenä ihmisenä, tämän juhlihan kansanjoukon nähden, minä tahdon kumartaa teidän edessänne. Ottakaa vastaan syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

Yleisö hämmästyti presidentin viimeisiä sanoja; sen valtasi mielenliikutuksen huumaus; useat naiset nyhykyttivät. Sitten tapahtui jotakin omituista. Ei seurannut fanfaareja, eikä meluavia hurraahuutoja. Sensijaan alkoi torvisoittokunta soittaa Maamme-laulua. Lakit lensivät päästä; kukaan ei hievahtanutkaan; vallitsi kuolon hiljaisuus; vain pääskysyet kiertoilivat korkealla kirkkaan taivaan alla.

Keskuspoliisin päällikkö, joka ei antanut minkään tapauksen saattaa itseään tasapainosta, kuiskasi hiljaa kulkulaitosministerin korvaan:

— Huomaatteko onyx-neulat? Ne kiinnittävät mieltäni paljoa enemmän kuin Valkoisen Ruusun merkit.

Ministeri tarkasteli yhtiön miehiä. Jäkälän neulassa, yläpäässä, kiilui pieni kultainen pilkku kuin kruunu; se oli kultainen ilveksen kypälä.

Sitten toimitti piispa vihkimisen kiitos- ja rukousmenoineen. Yleisö kuunteli sitä avopäin ja liikkumattomana, mutta mielenliikutus katosi ja rauhallinen tasapaino palasi.

Sitten mentiin juhla-aterialle. Presidentti seurueineen söi toisen luokan odotussalissa. Mieliala oli hilpeä, lasketeltiin sukkeluuksia. Paistiin päästyä pidettiin suuri puhe isänmaalle ja kilistettiin.

— Huh, marjamehua! huudahti J. V. Laakso kesken

kaiken niin äänekkäästi, että Kaski nyhkäisi häntä kylvään.

Osakeyhtiö Petsamolle pidettiin suoranaisia ylistys- saarvoja, mutta Jäkälä ei vastannut kuin yksinkertaisella kiitoksella.

Vihdoin presidentti loistavine seurueineen astui junaan. Tasapainohyrrät alkoivat vonkua. Sähköjohdoista räiskähti kipunoita ja valtavien, yhä toistuvien hurraahuutojen kaikuessa veturi syöksyi asemalta.

Kemijärvellä juhlallinen vastaanotto uudistui.

Laakso näytteli voima-asemaa, sahalaitosta, meijeriä, jonka suurenmoisuus hämmästytti juhlavieraita, navettarakennuksiaan, korjauspajaansa. Hän kuljetti neljällä autolla vieraita läpi suunnattomien viljelysmaiden, näytti heille sähkövinttureita, jotka teräsköysillä kiskoiivat leikkuu- ja sitomiskoneita, kylvökoneita, kummallisia, yhtenä jousikeränä liikkuvia maanmuokkauskoneita, suojyriä, auroja ja oja-auroja. Hän näytti polttoturvetehdastaan ja valtavia turvevarastojaan. Ja tunnin päästä juna oli jälleen liikkeessä pohjoista kohti.

Kemijoen suuri silta, Pyhätunturi loistavissa, purpuraisissa väreissä, Sodankylä ja Kitisen silta, Kyrö, Nautsisuvanto, Töllevi! Kaikilla asemilla oli juhlivaa yleisöä. Milloin pauhasivat soittokunnat, milloin värähteli yksinkertainen ja liikuttava laulu, joka turhaan ponnisteli puhtauteen. Köynnöksiä, lippuja, hurraahuutoja!

Mutta paljoa enemmän juhlavieraitten mieltä kiinnitti Lapin jylhä luonto, tunturit, jotka aaltoilivat milloin synkeinä, harmaan alastomina, milloin vihertävissä tai sinipunervissa väreissä, rämeet, jotka herättivät alakuloisuutta ja jotka hiipivä syksy oli muuttanut sitä punaisemmiksi, mitä ylemmäs pohjoista kohti tultiin.

Jäkälä sai tehdä selkoa paikannimistä, luetella tunteita, järviä ja koskia perätysten. Koko ajan presidentti keskusteli hänen kanssaan.

Tölleiviin saavuftaessa oli ilta jo ehtinyt niin pitkälle, että rautakaivoksen tarkastus päätettiin jättää paluumatkalle. Jäkälä ilmoitti, ettei hän voinut hyvin ja halusi jäädä Tölleiviin, ottaakseen seuraavana päivänä palaavat vieraat vastaan. Hän liehutti nenäliinaansa hämärtyvällä asemalla, kun juna lähti Petsamoa kohti.

Petsamon asema oli häikäisevän kirikkaasti valaistu. Suuret valonheittäjät viskoivat oranssinvärisiä, vihertäviä ja punaisia valokartioita kaikkialle. Ja joka paikassa häälyi lippuja, suurten varastohuoneiden katolla, laitureilla, vieläpä työväen asunnoissakin. Petsamon rajavartioston kunniavahti seisoi asemalla; suuri, miltei yksinomaan työläisistä koottu kuoro lauloi Maamme-laulun. Toisinaan valonheittäjien sädekimput kääntyivät vuonolle, valaisten etäälle sen raskaita, lyijynkarvaisia aaltoja, jotka kimmelsivät synkästi. Suuret valtamerihöyryt seisoivat satamassa liikkumattomina, mutta kirikkaasti valaistuin; niiden mastot ja paksut savupiiput kuvastuivat mustina vihertävää, pakastuvaa taivasta vasten.

Presidentti jakeli kaikkialle ystävällisiä tervehdyksiä. Sitten koko loistava seurue nousi vaunuihin, ruoskat singahtivat ja hevoset kiitivät kohti maaherran asuntoa.

Mutta Töllevissä Jäkälä astui väsyneenä autoonsa. Viileä iltatuuli hiveli hänen otsaansa ja hän hengitti syvään sen raikasta tuoksua. Koskilinna oli pimeä, vain palvelijain huoneesta tuikki valoa. Hän nousi portaat ja soitti.

Ilmeisesti palvelija hämmästyi isäntänsä odottamattontapaaluuta.

— Haluaako insinööri jotakin, ruokaa tai teetä? kysyi hän arasti.

— En halua, vastasi Jäkälä heittäessään pois päällystakkia.

Sitten hän meni huoneeseensa, mutta ei vääntänyt valoa, vaan seisoipitkän aikaa aivan hiljaa. Äänettöminkin askelin hän astui vaimonsa kammioon, sulki oven ja istuutui nojatuoliin.

Kosken humu kuului selvästi. Tunturipengermäin päällä taivas hohti ensin kullankärisenä, sitten punaisena, vihreänä ja keltaisena kuin spektri, sitten värit sammuiivat ja sinisenharmaa varjo hiipi yli tunturin.

Kun aamu sarasti, istui Jäkälä yhä samalla paikalla yhtä liikkumattomana.

*

Taas alkoivat haastattelijat kiusata yhtiön miehiä. He tahtoivat numerotietoja, selityksiä siitä, kuinka rata-ajatus oli syntynyt ja kuinka se oli kypsytetty, jos jokin. Parikin kustannusyhtiötä tarjoili Jäkälälle huikeita summia, jos hän kirjoittaisi muistelmateoksen, mutta Jäkälä ei suostunut. Alituiset pyynnöt häntä kuitenkin nähtävästi kiusasivat, koska hän lopuksi lupasi Uudelle Suomelle pari kivijalkakirjoitusta.

Heti paikalla uutiset kiertelivät maan sanomalehdissä: Jäkälä luvannut Petsamon ratahankkeita selittäviä kirjoitelmia.

Mutta nämä kirjoitukset tuottivat yleisölle suurta pettymystä. Ne olivat miltei puhtaasti teknillisiä; Jäkälä selosti sattuneita vaikeuksia ja eräitä virheitä, joita

vastedes oli varottava. Samalla hän huomautti, ettei yhtiön työ läheskään vielä ollut valmiina. Ainoastaan rata oli luovutettu valtiolle, Kemijärven viljelykset ja Kolttakosken rautatehtaat eivät vielä olleet lopullisessa kunnossa. Hän esitti senjälkeen numerotietoja viljatuotannon vuotuisesta lisääntymisestä Kemijärvellä ja vertaili louhintatuloksia Kolttakoskella norjalaisten kaivosten tuloksiin.

Mutta silloinkin, kun yhtiö saattoi luovuttaa nämä laitoksensa valtiolle, oli suunnaton määrä työtä jäljellä. Oli keskitettävä kaikki voimat siihen, että rata Kemijärveltä Kajaaniin saatiin niin pian kuin mahdollista tekeille. Vasta silloin kun maan halki kulkisi tällainen valtarata, olisi tulos tyydyttävä. Nythän ei tarvinnut muuta kuin hyökkäys läntisestä naapurimaasta, jonka kanssa Ahvenanmaan kysymyksen ajoilta saakka välit olivat pysyneet kyllin kireinä, niin koko Petsamon rata oli aivan merkityksetön. Eihän ollut sen helpompaa ja tähdellisempää tehtävää viholliselle kuin katkaista tämä rata Kemin ja Rovaniemen välillä.

Lopuksi hän tahtoi viitata siihen kiitollisuuteen, jota yhtiölle koko Suomen kansan taholta oli niin runsain käsin jaettu. Ei yhtiön osakkailla ollut sellaista voimaa, että tuo kiitollisuus olisi ollut heille yhdentekevää; vielä vähemmin he tahtoivat teeskennellä vaatimattomuutta, että he eivät muka sitä ansaitsisi. Yhtiö oli ponnistellut, hän oli valmis sanomaan senkin, että tuo ponnistelu oli väliin uuvuttanut. Herkin mielin yhtiö otti vastaan yleisön kiitokset. Se tarvitsi niitä, se joi niistä uutta voimaa kuin raikkaasta lähteestä.

Mutta ei yhtiö myöskään halunnut mitään suuruuden gloriaa. Ne miehet, jotka vuosisatain kuluessa olivat

jääneet sotatanterille, kutistuneet kuokkaansa, nääntyneet työhönsä, ja ne, jotka tätä rataa rakennettaessa olivat menettäneet henkensä, ne miehet olivat tehneet enemmän. Mutta eivät hekään olleet mitään uhranneet. »Sillä se, joka antaa henkensä isänmaan edestä, ei uhraa mitään, vaan täyttää ainoastaan velvollisuutensa», hän sanoi.

»Yksilön henki on mitätön», hän kirjoitti. »Maan altaassa piirissä on kaikki pientä ja matalaa. On vain yksi korkea käsife, yksi suuri sana: se on isänmaa.»

»Henkilökohtaisesti on kaikki toivoni siinä, että Petsamon rata huojentaisi elinehtoja Suomessa. Huojentaisi niitä senvuoksi, että kansalaiset voisivat opettaa lapsiansa rakastamaan tätä ihmeellistä maata yhtä palavasti kuin isänsäkin, mutta suuremmalla ja puhtaammalla sydämellä.»

KAPTEENI TERÄS

on aikaisemmin kirjoittanut: **SUUR-ISÄNMAA**.
Romaani Suomen menneisyydestä, nykyisyydestä
ja tulevaisuudesta. Nid. 15: —, koruk. 25: —.

Salanimen »Kapteeni Teräs» laaja romaani on *jännittävimpiä seikkailu- ja aateromaaneja, mitä suomen kielellä on kirjoitettu*. Pohja-ajatukseen, Suur-Suomen syntyyn, on tekijä, jonka työstään päättäen täytyy olla tiedemies, lahjakas kirjailija ja sotilas, mitä viehättävimmin kuttonut *runollista lemmen ja menneisyyden romantiikkaa ja valtavan tulevaisuuden nousun*, joka vihdoinkin tuo Suomen koko heimolle sille kansojen keskuudessa kuuluvan aseman.

«Kaiken kaikkiaan ansaitsee kapteeni Teräksen ainutlaatuinen, voimakkaalla mielikuvituksella ja ehtymättömällä kekseliäisyydellä kokoonpantu sekä mieliä avartavan isänmaallisen tunteen värittämä teos mitä vilkkainta huomiota yleisömmehä taholta. Jokaisen kansalaisen on siihen syy omakohtaisesti tutustua.»
(U. P.)

«Suur-isänmaa on mitä jännittävin seikkailuromaani, ja todistaa kirja tekijänsä mielikuvituksen tavatonta rikkautta ja hänen suurta kertojakykyään. Romaani johtaa mieleen ranskalaisen Dumas'n parhaimmat seikkailukertomukset. — Tekijä hallitsee erikoisluontoista aihetta merkillisellä, koskaan pettämättömällä varmuudella, ja hänellä on kyky temmata mukaansa; romaanin lukee todella 'henkeä hievahtamatta'.

Teos on varmaankin merkillisimpiä kaunokirjallisia tuotteita, mitä suomen kielellä on ilmestynyt.» (Tamp. San.)

«Suur-isänmaa on isänmaallinen seikkailuromaani, jota mielikuvituksellisen rikkautensa vuoksi voi verrata Jules Vernen teoksiin. Mutta se on samalla aateromaani, joka terävän olevien olojen arvostelemisen ja kaukonäköisyyden suhteen saa hakea vertoja.»
(Vaasa).

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA
HELSINKI

PARHAITA JÄÄKÄRIKIRJOJA

JALMARI KARA:

JÄÄKÄRIN MUISTELMIA.

Nid. 12: —; sid. 17: —

Sanomalehdet ovat arvosteluissaan poikkeuksetta tunnustaneet kirjailija, insinööri ja jääkäriluutnantti Karan teoksen jääkärikirjallisuuden tähänastiseksi parhaimmaksi saavutukseksi. Sen ansiot ovat sekä kirjalliselta että asiallisen ja kriittillisesti huolitellun sisältönsä vuoksi erittäin suuret.

„Tähänastisen jääkärikirjallisuulemme täysipainoisin saavutus. Tällä kirjalla on Jalmari Kara samalla määrännyt varman paikkansa suomalaisten kirjailijojen eturintamassa.“ (Arvostelu kauttaaltaan kiitettävä.)
(Uusi Päivä.)

„Kirja on mielestämme ehdottomasti paras tähän asti ilmestyneistä jääkärimuistelmissa. Teoksen koko muoto pikkuvivahteuksia myöten on erehtymätöntä 'jääkäriä'. Karan jääkärimuistelmia ei sovi selostaa, sillä siihen tarvittaisiin tekijän arvoinen mestari; ne täytyy jokaisen, joka tuntee mielenkiintoa näiden vapaustaistelumme ratkaisevien sankarienvaiheita kohtaan, itse lukea. Tutustumistaan Jalmari Karan jääkärimuistelmiin ei kukaan tule katumaan.“ (Arvostelu kauttaaltaan kiitävä ja teosta ihaileva.)
(Uusi Aura.)

JALMARI KARA:

JÄÄKÄRIEN JÄLJILTÄ.

Kymmenen kertomusta. Nid. 7: —.

„Jääkärien ystäville ei voi suositella mitään mieluisempaa eikä Suomen kansalle tällä hetkellä mitään parempaa.“
(L. Suomi.)

Saatavana kaikista kirjakaupoista
ja maaseutuasiamiehiltä.

KUSTANNUSOSAKEYYHTIÖ KIRJA, HELSINKI

Suomen Kansan Satuja ja Tarinoita

Koonnut Eero Salmelainen.
12 suomalaisen taiteilijan kuvittama.

Kansallinen loistoteos

ja sitivistyneitten kotien paras kaunistus.

Kansanpainos, kwartokok., sid. kangask. 6 värik. Smk. 125:—
 Korupainos, kw.kok., sid. puolinahkak. 15 värik. Smk. 200:—
 Loistopainos, foliokokoa, —,,— 22 värik. Smk. 375:—
 —,,— —,,— kokonahkak. 22 värik. Smk. 450:—

Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki.

HINTA 15:—

Suom. kaunok. 1.

Kara

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOEELMA

120 102 1181

